

www.revistanoua.3x.ro

Revista Noastră

Anul II Nr. 5 (14) / mai 2005

Fondată de Bogdan Petriceicu HASDEU la 15 septembrie 1887
Seria a patra, editată de Cercul literar «Geo Bogza» și Fundația «Hasdeu»

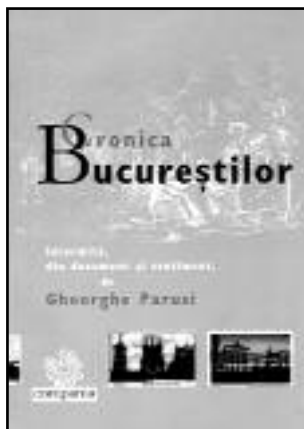

Cu ce treburi literatura română prin Europa?

Semnal

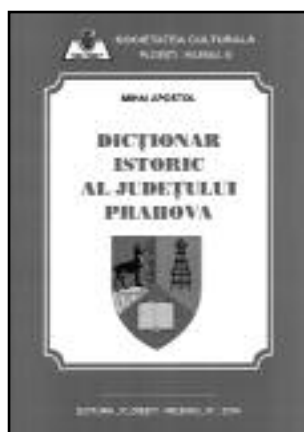
Cronica Bucureștilor,

întocmită, din
document și
sentiment, de
Gheorghe Parusi
Editura Compania,
București, 2005

Mihai Apostol Dicționar istoric al județului Prahova,

Editura Ploiești -
Mileniul III, 2004

Cuprins

- Cronica literară – *Constantin Ciopraga, magistrul printre poeți*, Constantin Trandafir, p. 1
- Dialog - *Adrian Alui Gheorghe în dialog cu Părintele Iustin Pârnu*, p. 3
- Colocviu - *Cu ce treburi literatura română prin Europa?* Christian Crăciun, Ion Stratan, C. Trandafir, p. 7
- Autori și cărți - *Dicționarul Apostol* (Florin Dochia), *Bogdan Dragomir - Căderea de îngeri* (G. Rasim), *Istoria la dimensiunile umanului* (G. T. Rusu) p. 9
- Memento - *Filosofia lui S. Kierkegaard, azi*, p. 12
- Imaginea în oglinda cuvântului - *Monumentul funerar de origine bulgară*, Cristina Dinu, p. 14
- Eseu - *Izbânda lui Zombie*, Theodor Codreanu, p. 16
- Fața și reversul - *Au fost și turnători cu conștiința vinovăției*, Ionel NECULA, p. 20
- Poezie - Daniel CORBU, Nicolae Dorel TRIFU, p. 22
- Folclor - *Duhurile pământului și neprețuitele comori...*, Gherasim Rusu Togan, p. 25
- Cadențe reflexive - *Adam nevăzut - profetizând*, Viorel Cernica, p. 26
- Proză - *Adelin Farah* de Cristina Lilă, p. 28
- Enciclopedia HASDEU - *Culegător de folclor*, Dumitru Matală, p. 29
- Cortext - *Scriitorul român și capitalismul* - Christian Crăciun, p. 30
- Permanențe - Arghezi 125 - "Slova de foc și slova făurită", Thalia Mușat, p. 31

Tema colocviului din numărul viitor este:

Se mai raportează literatura română de
azi la (vre)o tradiție?

Memento

Sever Avram, Florin Dochia, Ion Stratan
la o întâlnire a Cenaclului "I. L. Caragiale", Ploiești, 1983

Cu excepția celor din *Cronica de la Nuremberg*, desenele din seria mitologiei medievale sunt realizate de *Aubrey Beardsley (1872-1898)*

Fundația Hasdeu îniințată în 1991

Cod fiscal 7735840
cont RO18 RNCB 3910 0000 2507 0001
editează

Revista Nouă

Redacția:

Constantin Trandafir (*director*), Florin Dochia (*redactor-șef*),
Serghe Bucur, Viorel Cernica, Christian Crăciun, Lidia Nicolae,
Gherasim Rusu Togan, Jenica Tabacu, Emanoil Toma, Ioana Ursu
Materialele se trimit cu mențiunea «Pentru Florin
Dochia» prin fax 0244-306.107 sau 0244-336.291, prin e-mail
revista.noua@4x.ro sau florindochia@yahoo.com sau prin
poștă la Casa de Cultură «Geo Bogza», str. Griviței, nr.
95, cod poștal 105.600 **CÂMPINA**, jud Prahova.
Contact la tel.: 0788-324.975 (Fl. D.) sau 0244-336.774 (C. T.)

Acest număr apare și cu sprijinul
**CONSILIULUI MUNICIPAL
CÂMPINA**

ISSN 1223 - 429X **15.000 LEI / 1,5 lei**
Materialele nepublicate nu se înapoiază.
Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține în
exclusivitate autorilor.

Revista se poate procura de la chioșcul **Muzeului
Literaturii Române (București)** și de la redacție.
Tiparul executat la **PREMIER Ploiești**

CONSTANTIN CIOPRAGA, Magistrul printre poeți

Constantin TRANDAFIR

În vreme, ilustrul Profesor Constantin Ciopraga s-a dedicat exclusiv unor studii monografice consacrate Hortensiei Papadat-Bengescu, lui Calistrat Hogaș, George Topârceanu, Mihail Sadoveanu, pentru că de așa ceva se simțea imperioasă trebuință. Apoi, când puterile de sinteză au atins cote foarte înalte în *Literatura română între 1900 și 1918* și în *Personalitatea literaturii române*, părea că s-a cantonat în scrieri laborioase în special de critic literar „lansonist” sau, cum se spunea cu un termen voit peiorativ, „universitar”. Nici vorbă, Constantin Ciopraga e un spirit deopotrivă metodic și artist (geometric și de finețe). Concludente în acest sens sunt nu doar textele sale beletristice, dar și deschiderile sincretice, în comentarii, către muzică și artele plastice. Disponibilitățile reflexive, de cărturar și moralist modern, dobândesc speciale vibrații, criticul devenind, astfel, un *excitator mentis* capabil de adevărate aventuri spirituale: „Critica e meditație pe marginea operei literare ca efect al sondării interiorului ei”; „Criticul inteligent se angajează în dezbateri esențiale, se situează, într-un fel, în interiorul faptului artistic, împlinind o idee pasionată, interogativă și, în anumite momente, febrilă”. Totuși, Constantin Ciopraga pledează mereu pentru echilibru între valorile clasice (intelectualism, metodă, construcție, claritate) și cele moderne (inovație, dar nu desprindere iconoclastă, adecvare la *saeculum*, chiar aventură), se situează „între Ulysse și Don Quijote”, cum spune titlul unui volum al său, între atitudinea lucidă, rațiune, inteligență, gândire programatică, orientare spre grandios, energie, astuție, pe de o parte, iar pe de altă parte - idealism, îndrăzneală, „credință în eroic și frumos”, candoare, inefabil, inspirație liberă etc. În acest fel, „critica devine în felul ei propriu creație”. În fond, pentru Constantin Ciopraga opera ideală nu e neapărat cea clasică sau modernă, ci aceea multiplu semnificativă și expresivă, iar criticul are de explorat aceste dimensiuni... Despre „cărți și destine” a scris și în *Propilee* și în *Perspective*, iar acum în *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*.*

Fapt mai mult anecdotic, se pare că avem de a face cu un record editorial în domeniul criticii literare românești cât privește longevitatea autorului acestei cărți. La o vârstă respectabilă, faimosul Profesor scrie cu aceeași cunoscută erudiție și vioiciune. L-am văzut nu de mult în „Agora”, sociabil, benevolent și charismatic. Noi, doi foști studenți și doctoranzi ai domniei sale, la un moment dat, dădeam semne de oboseală, în timp ce Magistrul se arăta neverosimil de proaspăt. Ne-a mărturisit secretul și, aici, nu-i locul să-l destănui.

Dar să revin la cartea de față. Metafora titulară, aplicată la poezie, aparține cu precădere vocii / cuvântului - muzică înainte de toate, aplicată unor „portrete” (19 poeți „ai acestui timp”) „desenate” critic. Introducerea este un studiu dens, de douăzeci de pagini, despre starea poeziei, conștiința creatoare, expresie, divinație, formă, căutare *in aeternum*, auscultare, cunoaștere fabulatoare, spontană, cerebrală, sinteză a mai multor limbaje... Categorie, poezia nu se poate defini, ci numai aproxima. G. Călinescu credea, pe bună dreptate, că nu știm **ce** este poezia, numai **cum** este. Dar poezii, cugetătorii și exploratorii poeziei nu s-au dat bătăuți cu această explicație și au perseverat în nesfârșite tatonări. Constantin Ciopraga consemnează câteva „definiri”, care mai de care mai incitante: Goethe, Hugo, Novalis, Poe, Pierre Emanuelle, Nietzsche, Croce, Quasimodo, Bachelard, Huizinga, Eminescu, Macedonski, Voronca, Blaga, Ion Barbu, G. Călinescu, Al Philippide, Nichita Stănescu. Special accent se pune pe puterea *cuvântului* în existența poeziei: Baudelaire, Mallarmé, Valéry, Michel Foucault, Borges, Arghezi, din nou și insistent Nichita Stănescu etc. etc. „Povestea” Cuvântului ține de la origini până în prezent. Cuvântul-miraj e un act de transgresiune în necunoscut, de înălțare într-o ordine cosmică. Pentru creatorii „constructori” de tip Théophile Gautier cuvântul este „o piatră prețioasă încă nefasonată” până intră pe mâna poetului artizan; la fel ca și pentru Valéry, poetul „fabricării” lucide, un meșteșugar (*ars-artis*) al cuvântului. „Jocul” arghezian presupune o strategie superioară potriviri cuvintelor, în stare să răstoarne locul comun, să materializeze inefabilul într-un *ritm subiectiv*, „individual irepetabil”. Oscar Wilde, T. S. Eliot, D'Annunzio, Arghezi trec drept „genii de cuvinte”. În altă ordine de idei, se are în vedere rolul ultim al poeziei, metafizic, enigmaticul melos, aliaj intim de expresivitate și inexprimabil. Alții decid că poezia e o „algebră a metaforelor”, că poezia și știința sunt realități complementare, deci nu produs al hazardului, cum cred suprarealiștii, ci nouă ordine în univers, întemeiată pe o experiență a misterului.

Interesant este că partizanul „transcendentalismului”, Emerson, crede, precum cei mai noi opinenți, că poezia se naște din poezie, iar Borges sacralizează funcția metaforei, în fond a limbajului. Și, o primă concluzie a lui Constantin Ciopraga: „În ultimă instanță, poezia e meta-realitate, un complex în care luciditatea și a-raționalul coexistă divers. Întrăm în interiorul unui poet numai atât cât ne este îngăduit; de la un anumit nivel încolo antenele investigatorului sunt neputincioase”. În cea mai mare măsură, rolul poeziei e unul de *cânt și vrajă*, „rotunjime genuină sub cerul armoniei”, ca, de pildă, la Petrarca, Poe, Carducci, Heine, Baudelaire, Rimbaud, Eminescu. Poezia presupune un act prometeic, temerara aspirație „de a smulge cuvântului disponibilitățile latente”. Poetul, „un mântuitor al cuvântului”, zice Blaga, investește cuvintele cu „sarcină mitică”. Un scurt eseu pe tema cuvântului și a tăcerii îl ia ca protagonist pe autorul *Nebănuitelor trepte*. Pe același traseu la nostalgiei cuvântului și al magiei mallarméene, lunecând de la *cuvinte* la *necuvinte*, se situează Nichita Stănescu. „Înlănțuirile verbale inedite reacționează ca niște unde de șoc. Creatorul de excepție acționează într-un continuu *mobilism*, aspiră demiurgic la o reconstrucție compensatoare, situată între ingenuitate și intelectual, între ordine și aventură, între real și imaginar. Poezia e un receptacol de viață, gândire și plâsmuire. Sintetizată la maximum, în titlul studiului introductiv al cărții de față, poezia este un „**umanism magic**”.

După acest „rezumat” intenționat zăbavnic, să vedem cum Constantin Ciopraga, excelent cunoscător la poeziei, intră în rezonanță critică, articulată, cu structura intimă a unor poeți de altitudine ai literaturii române contemporane.

Poezia lui Ștefan Augustin Doinaș este „gânditoare” poetul fiind un platonician în plan fictiv, care organizează ample spectacole de idei, într-un *Sympision* transtemporal, expresia a unei lumi purificate, spectrale. Criticul observă cum evoluția acestei poezii dominantă rămâne „starea de geometrie, mai exact fascinația modelelor clasice” (în felul lui Hölderlin), exemplul modernilor seduși de „sentimentul greutății” și de cerebralitate: Mallarmé, Valery, Gottfried Benn, J. Guillen. Sistematică este intelectualizarea emoției, dar vizionarismul modern înclină spre conexiuni între Eu și Univers. Analogiile și identitatea sunt deslușite cu acuitate, împreună cu sistemul metaforic: ceremonialul ideatic, linii sobre, pete de culoare și referințe muzicale, țesătura de sugestii. Fulgurante sunt, de asemenea, relevările cosmogonice, mitologice și ontologice, precum și „alunecarea ca momeală uleioasă” a textelor de o pitorească diversitate din „tapiseriile doinașiene” sau din „călătoriile” în lume și în sine. Rezultă de aici, cum bine constată abilitățile investigator, o aventură a cunoașterii de unde nu lipsește participarea principalelor simțuri „cronotopice”: auzul și văzul. Cu „parabole, balade, ditirambi, psalmi, sonete, elegii, invocații - modurile cele mai variate - se rotunjesc finalmente într-o amplă monadă cogitativă; însă prin insistența în filosofare fluxul liric devine exanguu”.

În varianta critică a lui Constantin Ciopraga, precumpănitor la Geo Dumitrescu este „sentimentalismul ludic”. Din „aventurile lirice” ale poetului sunt decelate insurgența, recalitranta de „copil teribil” - „nonconformismul *de plano*”. În acest caz istoricul o ia înaintea criticului, măcar că între cele două domenii există o perfectă interdeterminare. Apelând și la

autocaracterizarea poetului, comentatorul reține: densitatea, limpezimea, anticalofilia echivalentă cu autenticismul, expresia directă / oralitatea, prozasticul, jovialitatea, paradoxul, melancolia. Și, cele mai evidente înrudiri: Ion Vinea, Tristan Tzara, Constantin Tonegaru, Marin Sorescu, Leonid Dimov, Emil Brumaru. Precursori și companioni ai optzeciștilor noștri, așa zice...

Lui Nichita Stănescu i se acordă o atenție amplă și mult comprehensivă. Poetul este „un gladiator tandru”, „bântuit de mirajul cuvântului memorabil, răsturnător de noime și deschis cântului universal”. Un poet proteic i se dezvăluie criticului. „transparentori ermetic, neoclasice, baroc, ori neoromantic, instaurator de sensuri dar și de contrasensuri (frizând absurdul), paradoxal și filosofând liber (nu o dată cvasi-didactic)...” Aceștia le sunt adăugate determinări-încadrări, cu argumentele de rigoare: „«tradițional», «premodern», hipermodern, suprarealist și postmodern”. Demonstrațiile se organizează în jurul nucleului-*cuvânt*. Expresiv și adecvat formulează Constantin Ciopraga în legătură cu „«Eul» unduitor”, cu virtualitățile totalizante ale unui „*poeta gravis*” (dar, nici vorbă, și un *homo ludens*), cu „unda vibratorie”, mitologică și alegorică, umană și cosmică, astrală și abisală; referitor și la orizontul cuvintelor și necuvintelor, de la o fenomenologie a sentimentelor la peregrinarea spațio-temporală, fără demarcație netă între senzorial și reflecție. Metaforele obsedante ale acestei poezii sunt în stare să instituie un mit personal care, însă, nu exclude analogiile - plăcerea lui Constantin Ciopraga de ale căuta și a le găsi fără a forța nota și fără a crea impresia de exces referențial, mai ales că Nichita era încredințat că „actul scrisului este un act de rememorare”. Pe lângă marile „performanțe” ale poetului, ochiul vigil al criticului distinge și „umbre”: redundanțe, ticuri, manierism, autopastisare, „funambulism” (*Epica Magna*), prozaism (în *Laus Ptolemaei*), uneori bufonadă și calambur (*Necuvintele*), „prea multe enunțuri litanizante”, sinonimie, undeva jocuri facile, alteori demonstrații de bravură stilistică *ad-hoc*, „articulații bizare”. Bineînțeles, acestea nu pot să diminueze imaginea unui „gladiator tandru, un strălucit cap de serie în sincronism cu poetica europeană”.

„Parada” poezilor acestui timp continuă cu Marin Sorescu al cărui semn distinctiv e găsit în „privilegiul spiritului”. Aici stă impulsul de a dinamita clișeele și automatismele, contrapunând o fantezie prodigioasă, printr-un „discurs *giocos*”, demitizant... Și potrivit „programului”, hermeneutul se angajează în dezbateri esențiale, cu energie interogativă și dicțiune memorabilă, în interiorul poeziei altor poeți. Lui Ioan Alexandru îi scrutează „măștile”: deschiderea arhetipală și genuină către „duhul satului”, „notațiile grave pe fundal elegiac”, perspectiva infernalului și replica transcendentală, imnografia pindarico-horațiană. „Neliniști și mitologii” plâsmuiește poezia lui Cezar Ivănescu; la Ana Blandiana coabitează transparențele și misterul; «Ironia ontologică” este resortul prim al poeziei lui Mihai Ursachi. Descrieri și intuiții critice esențiale, cu drept de bibliografie fundamentală, prilejuiește încă poezia Ilenei Mălăncioiu, Carolinei Ilica, a lui Nicolae Labiș, Leonid Dimov, Ioanid Romanescu, Emil Brumaru, Liviu Ioan Soiciu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Vasile Nicolescu, George Vulturescu.

**Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Editura Junimea, Iași, 2004

“Omul trăiește cu pâine, dar se mântuie cu rugăciune...”

Dialog cu protosinghel Iustin Pârvu,
starețul Mănăstirii Petru Vodă, Neamț
(fragmente)

- *Sfânta Scriptură spune că „în cuvânt este putere”. Care e puterea cuvântului în relațiile dintre oameni? S-a degradat cuvântul în epoca noastră?*

- Adevărat... Omul este măsura a ceea ce spune. Îmi amintesc, legăturile acestea, realizate prin cuvânt, între oameni, erau totul în satele noastre, în așezările noastre din alte vremuri. Buna vecinătate era ca o fixare temeinică a omului pe pământ, între ceilalți oameni. Acum, la bloc, oamenii nu mai comunică, nu se cunosc între ei, necunoscându-se nu se mai iubesc și nu se mai prețuiesc unii pe alții. Lipsa de comunicare îi face nefericiți, nesociabili, nu se mai influențează unii pe alții în bine, să aibă unul rușine față de celălalt, să aibă respect tânărul față de bătrân.

- *Românul, în perioada interbelică, mințea?*

- Mințea, dar mai puțin. Acum, industria minciunii a luat o dezvoltare foarte mare.

- *Baza societății noastre e minciuna?*

- Baza societății noastre...? Nu. Să știți că eu n-aș putea să spun că baza este minciuna, doar pentru că cei care sunt și au răspunderea unui popor sunt mincinoși...! Nu. Mincinosul minciună vorbește. Ca și hoțul... Hoțul de furt se teme. Omul cinstit este cel care știe rostul adevărat al societății... Dar, vedeți? Oamenii s-au influențat unii pe alții, adică eu te șicanez pe tine ca să obțin ceva, ca să-mi plătești cinstea. La rândul tău, tu vei șicana pe altul, pe care îl obligi să fie necinstit. Oamenii s-au obișnuit, în societatea noastră, că cinstea se cumpără, ca orice marfă. Ca și adevărul... Societățile de acest tip, în care cinstea e disprețuită, sunt jalnice. Dar până și țaranul nostru, altă dată cu frică de Dumnezeu și de lege, a devenit și el așa, duplicitar, mincinos și asta pentru că intelectualul l-a învățat. Vina grea și povara grea revine și în acest caz intelectualului.

- *Bine spus...*

- Îmi pare rău că spun lucrul acesta, dar cei care au divorțat primii de valori, de cinste, spre părerea de rău a mea, au fost oamenii învățați ai satului și ai orașului. În 1947-1948, când s-a schimbat programa școlară, după preluarea puterii de către comuniști, nu au venit alți învățători în școlile noastre, aduși de cine știe unde... Nu! Același învățător, în locul „Tatălui nostru”, cu care începea o zi la școală pe trimestrul întâi, a intrat în clasă pe trimestrul al doilea și a spus copiilor: Să începem ziua cu „Internaționala”! Ei, icoana a fost spartă de pe perete, a fost scoasă și nu de către cineva străin, ci chiar de învățătorii care vorbeau de semnificația ei cu ceva vreme înainte... Băieți, există Dumnezeu? Întrebau tot ei, după ce cu puțină vreme înainte spuneau că respectăm, cinstim, ne închinăm, urmăm învățătura bisericii noastre... Au întors-o cu 180 de grade.

Părintele Iustin Pârvu s-a născut la 10 februarie 1919 la Petru Vodă / Neamț; în 1936, intră frate la Mănăstirea Durău; în 1939 se înscrie la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Cernica; între 1942-1944 merge, ca preot misionar, pe Frontul de Est, până la Odessa; în 1948 este arestat pe motive politice și condamnat la 12 ani închisoare; în 1960 este condamnat la încă patru ani de temniță pentru că nu s-a lepădat de credință; cunoaște în închisoare pe Radu Gyr, Nichifor Crainic, Nicolae Steinhardt (Spune-mi cu cine ai fost închis, ca să-ți spun cine ești!); în 1964 este eliberat și devine muncitor forestier; între 1966 -1975 este preot-monah la Mănăstirea Secu/ Neamț; între 1975-1990 viețuiește la Mănăstirea Bistrița; în anul 1991 a întemeiat Mănăstirea de la Petru Vodă - Neamț, al cărei stareț și principal duhovnic este, loc de pelerinaj pentru numeroși credincioși; în 2000 ridică o casă de educație pentru copii și un azil pentru bătrâni; despre el celebrul preot și dizident Gheorghe Calciu-Dumitreasa spune: „Cred cu tărie că cel mai mare duhovnic în viață este părintele Iustin Pârvu de la Petru Vodă. Este și cel mai puternic om duhovnicesc. Chiar dacă nu are nici un rang ierarhic, are rangul Duhului care i s-a dat și care nu se va putea lua de la el. Aș vrea ca Sfinții Arhangheli și Maica Domnului să-i păzească pe ucenicii săi de ispita mândriei de a-i fi ucenici”.

Și-atunci, când mai spune adevărul?, se întrebă țaranul nostru. Ce ne-a spus până acum, sau ce ne spune de aici încolo, că nu există Dumnezeu...? Că astea sunt povești ale trecutului, că Dumnezeu a murit, că Dumnezeu este o înșelăciune a burgheziei și multe alte lucruri, încât omul, săracul, a fost complet dărâmat. Ca și un copil în casă, când tata îi spune una, mama îi spune alta, la frățiorul cel mare vede alta, copilul acesta nu știe ce să mai facă.

Ei bine, de atunci merge poporul ăsta în minciună. Și crede minciuna, o caută, se lasă mințit... Omul nostru caută senzaționalul, dacă un lucru nu i se prezintă ca ieșit din comun, umflat, mincinos, nici nu-l ia în seamă...[...]

- *Națiile trăiesc prin oamenii de talent?*

- O nație care n-are oameni de talent nu trăiește, ea se chinuie, tânjește și dispare.

- *Părintele Steinhardt spune în cartea „Primejdia mărturisirii”: „Cultura, când este adevărată și lipsită de farafastăcuri solemne, este un imn de laudă adus vieții”. Și tot el spune: „Cultura este o expediție în jungla sălbatică și în beznă”. Câtă nevoie are omul, care aspiră la o viață demnă și curată, de cultură? Cum poate fi trăită cultura?*

- Că și un sportiv ca să ajungă la performanță trebuie să se antreneze. Suferința este antrenamentul poetului, a artistului, în viața asta. Talentul este duhul unui neam care se adună în niște indivizi. Dacă ei nu duc la capăt ceea ce au primit, dacă nu dau înapoi neamului opere valoroase, atunci înseamnă că nu au fost demni de această frumoasă și aleasă povară pe care au primit-o de la Dumnezeu...

- Clopotele au fost muzica cea mai ascultată de către mine. Și cântările bisericești. Când eram copil, ascultam muzica de la nunțile din sat, venea taraful de pe undeva de lângă Pașcani. Sau se cânta la fluiet, la vioară, așa petrecea omul de sărbători. Muzica aceea era odihnitoare, era plăcută urechii și sufletului. Muzica de acum, de la nunțile de azi, te fac să auzi zgomote în cap trei zile. În închisoare muzica era a zăvoarelor, a lanțurilor...

- *Vă amintiți de cărțile care v-au format în tinerețe sau la maturitate? De care vă amintiți obsesiv? Din care v-ați hrănit cel mai mult? Care sunt cărțile care v-au marcat?*

- Una din cărțile care m-a format pe mine în mănăstire, care m-a marcat, a fost „Patericul egiptean”. A fost prima carte pe care am luat-o în mână în mănăstire. Apoi a urmat „Mântuirea păcătoșilor”, apoi „Viețile Sfinților”, la care m-am oprit foarte mult, cu precădere la viața Mariei Egipteanca. Era o ediție a „Vieților Sfinților” a lui Lascarov Moldovan, care avea la fiecare viață de sfânt și un comentariu...

- *Pe Dostoievski l-ați citit?*

- Am citit. Pe fugă l-am citit, dar mi-a plăcut tare mult. Și

Crucificarea Apostolului Petru și decapitarea lui Pavel (ilustrație din Cronica de la Nuremberg)

- *Ați spus că poezia a ținut loc de rugăciune, deseori, în închisoare... Sau a mers în paralel cu rugăciunea?*

- Da. Poezia eu nu am îndrăgit-o așa mult la început. Pe Eminescu, totuși, l-am iubit pentru că, într-adevăr, poeziile lui sunt ca și rugăciunea. Apoi, am ales poeziile după izvorul lor, după cum m-am identificat cu ele, după harul pe care l-am simțit în dosul cuvintelor. Pentru că viața toată trebuie să fie spre cântec, spre iubire, spre viață. Cine scrie poezie acela e copilul lui Dumnezeu. Cine scrie poezie cu har, se înțelege...!

- *Dar ăla care scrie fără har?*

- Acela îl maimuțărește pe Dumnezeu...!

- *Spuneți altă dată că „în momentul în care citești o carte ofițezi ceva”. Ce puteți spune de artistul care stă la masa lui de lucru, în atelierul lui...*

- Și scriitorul și pictorul și oricare alt artist, în momentul în care săvârșește ceva, dacă o face în dragoste de Hristos, el săvârșește o taină. El a fost născut și pus la locul lui de creație, de meditație, de către Dumnezeu.

- *Care a fost relația dvs. cu muzica?*

Tolstoi și Gogol, cam toți scriitorii ruși.

- *Camus, Proust, ați venit mai încoace în literatura franceză? Dar Kafka?*

- Literatura franceză o aveam în manualele de limba franceză, erau cam toți scriitorii clasici. Și Kafka am citit, dar nu întreaga operă.

- *În biserică, spunea cineva, trăiesc laolaltă cărturarul și trăitorul. Cum definiți pe cărturar, cum definiți pe trăitor. Cum definiți trăitorul? Iată o definiție a trăitorului spusă de Albert Camus: „Nu morala, ci împlinirea. Și nu există altă împlinire decât aceea a iubirii, adică a renunțării de sine și a morții în fața lumii. Să mergi până la capăt. Să disperi. Să te topești în iubire. Nu eu voi mai crea atunci, ci puterea iubirii. Să te pierzi. Să te dezmembrezi. Să te nimicești în împlinirea și în pasiunea adevărului”. Cine este „trăitorul” din sânul bisericii noastre? Ce e mai important în biserică, cărturarul sau „trăitorul”?*

- Ce să vă spun, dragii mei. Este o prăpastie mare între trăitor și scriitor...

- *Cărturar...*
- Sau cărturar... Vreau să fac o distincție corectă. De asta vreau să spun despre cărturarul profund sau, în sfârșit, despre omul care muncește, care e căznit sau chinuit de creație, că sunt foarte puțini cei care află capătul spre care aspiră. Cel care află harul profund, care se dedică total talentului și harului său este și trăitor, este și creator. El armonizează și trăirea și creația. Mulți, însă, se lasă înșelați de voci care îi duc pe drumuri false, pe drumuri înfundate. Aștia nu sunt nici creatori, nici trăitori, sunt nefericiți. Creația este o aspirație spre armonia unității și a unicității. Nu este creație fără dragoste pentru celălalt. [...]

- *Credeți că lumea de azi l-ar mai răstigni pe Iisus Hristos dacă istoria s-ar repeta?*
- Dacă istoria s-ar repeta, ne ducem tot la Dostoievski, la paragraful acela unde Hristos apare la un moment dat prin glasul Sfântului Pavel și Papa zice: „Noi suntem de-acuma stăpânii lumii. Noi le dăm bucata de pâine și noi vom conduce lumea. Nu mai avem nevoie de Hristos”...

- *Cum ar justifica „noii judecători” acțiunea lor?*
- Forța nu se justifică niciodată, ea numai acționează. Agresivitatea are altă logică decât mintea, decât înțelepciunea.

- *Unde ați fi vrut să călătoriți în lume și nu ați avut posibilitatea?*
- Oriunde am gândit să ajung în lume, am ajuns. Cu gândul ajungi unde vrei, de altfel. Cu mai multe sau mai puține posibilități, dar am ajuns. Eu am vrut să mă duc la Sfântul Munte. A fost idealul meu de copil. Icoana din casa noastră era cu Sfântul Munte Athos. În jurul Sfântului Munte era un aer sfânt și eu îi spuneam mamei: „Mă văd acolo, mamă.” Și, într-adevăr, după ce am parcurs atâtea necazuri, peripeții, am mers în Sfântul Munte chiar cu riscul de a cădea în plasa securității care m-a urmat până și acolo.

- *Dar la Roma, nu ați fi vrut să ajungeți?*
- La Roma? Nu, niciodată nu m-am gândit că aș vrea să merg acolo...

- *La Paris?*
- Nu mi-a plăcut... Pe occidentali i-am considerat, multă vreme, ca pe niște oameni de o cultură vastă, nemaîntâlnită. Dar când am luat contact mai apropiat cu ei, asta târziu, încoace, mi-am dat seama că valoarea lor este mult sub valoarea culturală a românilor. Noi nu suntem însă conștienți, în modestia noastră, de înțelepciunea românilor, de viața cumpătată și de energia spirituală de care dispune România. Sau de valoarea Ortodoxiei noastre în general, nu suntem conștienți... Credința noastră e o comoară care sporește cu fiecare creștin adevărat. În Occident creștinii adevărați sânt rari de tot, acolo se vorbește mai mult de tradiție decât de credință. La o mănăstire mare, impetuoasă, trainică de-a lor n-ai să vezi nici a mia parte dintre creștinii care vin la o mănăstire ortodoxă poate nu la fel de mare, nu la fel de trufașă, dar plină de dragoste pentru Dumnezeu și Hristos. Când biserica ta devine mai mult muzeu, omul devine un fel de exponat, nu mai trăiește după toate coordonatele firești.

- *Dacă nu ați fi pierdut o viață în închisoare, cum credeți că ați fi evoluat dumneavoastră ca destin?*
- Foarte rău. Dacă nu aș fi fost în închisoare...

- *Mă așteptam la răspunsul ăsta...*
- ...aș fi fost cine știe pe unde.

- *Ați fi vrut să aveți altă soartă?*
- Niciodată.
- *E bine că oamenii au memorie?*
- E bine și nu e bine.
- *Ce trebuie să uite?*
- Trebuie să uite răul. Răul păstrat în cuget, în minte sporește, otrăvește sufletul, face viața grea omului.
- *Și ce nu trebuie să uite?*
- Să nu uite că trebuie să se mântuiască.
- *Dar există o memorie a inimii. Ce vă spune cel mai des memoria inimii dumneavoastră?*
- Memoria inimii îmi spune că tot ce există este un dar ales. Inima este forța vitală care susține existența omului și toate încetează după existența omului. Și atâta vreme cât aici, în inimă, se întâlnesc cerul cu pământul, aici sunt îngerul și demonul, aicea se creează toată existența omului între cer și pământ. În inimă. [...]

- *Care ar fi, din punctul dumneavoastră de vedere, cele șapte păcate capitale ale omului contemporan? Dacă sunt șapte, am luat o cifră la întâmplare... Care ar fi păcatele omului contemporan? Omul de azi. Cunoașteți oamenii, vin oameni cu păcatele lor la dvs., zilnic. De parcă izvorăsc și oamenii și păcatele...*
- Trufia, mândria nemăsurată. Apoi lucrul făcut de mântuială, superficial. Rugăciunea făcută din vârful buzelor, fără să atingă inima. Alcoolismul care e cauza tuturor relelor în societatea noastră... Starea de nemulțumire a omului care deși are de toate tot vrea să aibă mai mult, material, fără să se gândească o clipă la cât de profund înaintează cu sufletul, cât de mântuit îi este sufletul. Apoi, ura susținută față de vecin, de frate din motive copilărești, din ambiție prostească și de aici cearta, mânia, agresivitatea. Dacă vă puteți închipui că doi oameni se pot certa numai pentru faptul că se lasă fumul din coș într-un anume fel, și de aici procese, judecată, ură, vă dați seama cât de fragilă e relația între oameni, cât de slabă e credința de fapt... Ce distanță e între aceasta și ce spunea un sfânt părinte: “Niciodată nu m-am culcat să dorm având ceva asupra cuiva, nici am lăsat pe cineva să se culce, să doarmă, având ceva asupra mea. Aceasta, pe cât am putut”.

- *Câtă sfințenie are omul în el? Cum își poate da seama omul că are sfințenie? Sfințenia poate fi sporită? Cum?*
- Omul are atâta sfințenie câtă rugăciune are în el. Omul primește sfințenie prin botez și o poate spori prin faptele sale. Prin mâna unui om care dăruiește ceva săracului și mâna săracului care primește bănuțul se creează o punte care duce la Dumnezeu. Puntea asta este fragilă la început, dar prin perseverență poate fi făcută temeinică. [...]

- *Spunea Petre Țuțea: „Poarta spre Dumnezeu este credința, iar forma prin care se intră la Dumnezeu e rugăciunea. Rugăciunea este singura manifestare a omului prin care acesta poate lua contact cu Dumnezeu. Gândită creștin, rugăciunea ne arată că umilinta înaltă, iar nu coboară pe om”. Ce este rugăciunea? Rugăciunea e cuvânt sau duh? Cum se poate identifica omul cu rugăciunea?*
- Omul se hrănește cu pâine dar se mântuie cu rugăciune...

Adrian ALUI GHEORGHE

Din volumul “Părintele Iustin Pârnu și morala unei vieți câștigată”, în pregătire la Editura CONTA

Christian CRĂCIUN

Dilema neamțului în Bulgaria

 Dacă n-am lămurit nici după 100 de ani dilema existențială a Tatălui nostru Caragiale „Ce căuta neamțul în Bulgaria?”, cu atât mai puțin suntem în stare a desluși enigma băjbâielii literaturii române prin Evropa. O literatură atât de mare, de bovarică, de suficientă sieși, încât a trece dincolo de granițe i se pare indezirabil și superfluu. Acum asistăm la un fenomen straniu: o scoate istoria afară din casă, o obligă să iasă pe străzi, la care ea clipește nedumerită ca bufnița la lumină și dă să fugă înapoi în curte, privind apoi curioasă printre uluci ce se mai întâmplă. În primul rând, „literatura” este aici un concept prea vag, pentru că nu literatura va căpăta pașaport pentru rutele internaționale, ci cutare sau cutare scriitor. Care trebuie să știe a se uita pe hartă. Ne aflăm în domeniul miracolului posibil, al indecidabilului. În afara, însă, a improbabilului nașterii aceluia scriitor care să circule singur, fără pașaport, pe continent, cum sunt pregătiți ceilalți, actualii? Pornim de la o constatare simplă, de bun simț, dureroasă pentru unii, prilej de grave resentimente pentru alții: literatura română nu există în Europa! Și nici nu dă seama că ar vrea să ajungă acolo prea repede. Este suficient să urmărești miza „ideatică” a unora dintre dezbaterile noastre de idei sau pe cea estetică a unor debuturi care sunt - firește - steagul sub care vom defila în Uniunea Europeană. Chiar: intră și literatura română în Uniunea Europeană? Poate doar așa își va găsi și ea ceva de lucru pe acolo, bineînțeles mai întâi în sectoare necalificate, la cules sau la produs.

Nu avem nimic de propus Europei la această oră, din punct de vedere literar. Și dacă avem ce, nu avem cu ce. Și

dacă avem ce și cu ce, nu știm cum. Și dacă, totuși, am ști și cum, nu avem cui. Pentru că „Europa” este deocamdată o fantasmă urmărită de o altă fantasmă „România”. Scriu aceste rânduri în ziua în care se desfășoară referendumul francez privind Constituția europeană. Iar un vot împotriva, cum se prevede, va fi (deși este pe al 1001-lea loc ca importanță) și un vot împotriva literaturii române. De aici tonul negru al însemnărilor mele. Literatura română nu-și găsește locul nici măcar în România, dar în celelalte țări? Trebuie să urcăm Everestul pe versantul organizării instituționale, în vreme ce pe noi ne interesează doar mitologia alegră a geniului autohton. Pătrunderea literaturii în spațiul cultural suprasaturat al bătrânului și îmbătrânitului continent este mai degrabă o misiune de furtună tenace decât una de țâșnire plină de superbie. O chestie de birocrație organizatorică decât un dialog tensionat cu muza. Pentru că, pe lângă hartă, ne mai trebuie și busolă ca să nu ne rătăcim. Cred că, înainte de a se naște scriitorul-mântuitor, care să ne tragă pe toți în sus de păr, aruncându-ne pe orbita „universalității” (Oh, ce frumos sună acest nume!) este de lucrat la forjarea unui alt model de scriitor. Care nu se vede deocamdată nici măcar în generația cea mai recentă. Sau nu știu eu să-l văd, posibil. Suntem scriitori extracomunitari într-o țară cunoscută doar prin haitele de câini comunitari. Astea sunt brațele balanței mioritice care ne leagă somnul pe un pat din tinere ramuri.

Ascult acum pe un post de radio o variantă a celebrului hit *Dragostea din tei*, într-o variantă de prin Insulele Réunion. Și îmi spun că, atunci când vom găsi într-o librărie din Saint-Denis (m-am uitat într-un dicționar ca să găsesc capitala) un roman de un scriitor român (de ce nu chiar unul de la Chișinău), bineînțeles asta după ce a spulberat topurile de pe ambele maluri ale Atlanticului, atunci abia vom fi scutiți de angoasa întrebării privitoare la rostul literaturii noastre în lume. Nu știu ce nevoie are Europa de literatura noastră, dar știu că la Chitila este tare nevoie de ea... și nu se găsește.

Ion STRATAN

Pornim de la cerere sau de la ofertă?

 Problema se pune în ordinea unei rupturi. Scriitorii de până în 1990 au fost sprijiniți de partidul comunist să călătorească prin formele existente atunci, Ministerul Culturii și Uniunea Scriitorilor, o parte, foarte talentați; domnul Constantin Țoiu a avut și succes, a luat un premiu important pentru *L'exclu*, cum s-a numit *Galeria cu viță sălbatică* în Elveția, iar marele nostru critic și om de spirit, la a cărui amintire mă emoționez, Cornel Regman, a zis: „asta e culmea: să scrii *L'exclu* și pentru a fi *elu*”. (Dânsul este autorul celebrei butade: „Ce-ai făcut în Germania? – Am băut *bier* cu fugiții.”) Vorbesc ca un poet care citește proză română contemporană atât cât îi permite timpul. Există cărți care sunt, evident, foarte bune în literatura română, există genii, precum Aldulescu sau Oțoiu, care nu știm dacă prind în Occident, prin traducere. Aici este ca o placentă. Se poate refuza, cât de bună ar fi legătura prin traducător, cartea; cât de bună ar fi legătura, de la redactorul de carte, până la directorul de editură. Problema este valoarea de la noi - cum este Ștefan Bănuțescu

(Dumnezeu să-l odihnească, a murit după o perioadă de liniște, la Londra, și este un scriitor de referință, unul dintre cei foarte puțini despre care Eugen Ionescu a scris cuvinte elogioase). Este o valoare la noi *Craii de Curtea Veche*, dar interesează publicul occidental? Problemele sunt „cunoscute” și reiterez forte pe scurt aceste lucruri pentru a ne lămuri împreună că, după cum vom vedea în capitoul următor, există și rea voință. În primul rând limba română care este o limbă de origine latină specială, ca și portugheza; însă portugheza e vorbită de sute de milioane de oameni din Brazilia și alte state (așa că nu ne mirăm de succesul lui Coelho), sunt civilizații și apropiate geografic. Noi suntem cum suntem, aici, în sud-estul Europei.

Problema numărul unu este: pornim de la cerere sau de la ofertă? Noi avem un top: sunt cinci prozatori remarcabili, să zicem: Ștefan Bănuțescu, George Bălăiță, Constantin Țoiu, Nicolae Breban, Ștefan Agopian (sunt și alții, ale căror cărți dorm pe etajeră). Avem valori românești - ceea ce este un fel de valoare intrinsecă. Dar valoare extrinsecă, valoarea de consum - literatura este, în Occident, o industrie ca oricare alta - este dorită? Aici sunt căi și căi. Sunt traducători care și-au făcut un titlu de glorie din a pune în pagină în alt grai opera unui Goma, de exemplu, scriitor remarcabil. Aceasta este balanța: avem scriitori care *spun* mult cititorului român și care pot să nu spună nimic cititorului străin. >>>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>

Problema este că proza se referă la un sistem de ansambluri sociale în care etapa noastră de dezvoltare civilizatorie a fost depășită imediat după război, iar experimentele s-au făcut, după cum s-a văzut, și cu sprijinul românilor, Tzara și așa mai departe. Ei, bine, numai exotismul mai poate trezi ceva care să conteze. Dovadă este Kadare, dovadă sunt japonezii, exotismul atrage. Este și un mit. Vorbesc acum de Franța, de exemplu. De la plecarea lui Baudelaire în India, exotismul este un reziduu al Imperiului. Eu am văzut FNAC, marea librărie din centrul Parisului. Poezia este foarte puțin prizată în Occident. Acolo există mai multe asociații de scriitori, fiecare cu un circuit interior bazat și pe cotizație, care scot la o casă de editură ca în sistemul „Litera” de la noi, aproape. Jumătate contribuie membrii asociației respective, poți să ceri de la guvern, de la Cultură o sumă, dar dacă nu se vinde cartea, ești distrus de costul depozitului, care este enorm. Aceasta este problema numărul unu.

Scriitori sunt oameni foarte diverși și problema este și ce vrei să faci ca scriitor. Sunt prozatori ai unor aproape mistice adorații ale Voinței, ca Nicolae Breban. Sunt prozatori evocatori ai spațiilor metafizice, ca Ștefan Bănuțescu. Sunt prozatori ai unor stiluri catifelate, persuasivi, precum Ștefan Agopian. Aceștia sunt oameni care **s-au afirmat**, în parametri în care noi înțelegem o societate aflată în sud-estul Europei și după atâtea zeci de ani de totalitarism. Se poate să existe frustrare justificată la nivelul prozatorilor noștri importanți. Pentru că una este când Ismail Kadare povestește o secvență „exotică”, cum se întâmplă și în cărțile care dau lovitură - Makine, Tournier, Brodski - cu lucruri extrem de excentrice, (așa cum excentrică este etica *Lolitei*, ca să zic așa), și alta este cu alți scriitori, precum cei din Europa de est. Aici intervine inefabilul. (Noi vorbim cuvinte.) Însă cuvintele din literatură vizează un alt sistem de relații sociale, psihologice, economice, de peisaj sau de suflet decât vorbirea obișnuită. Ei, bine, mai este, revenind la poezie, Occidentul dispus să creadă în himera, acest vâl al Mayei, care este poezia? Nu știu. În Franța, știu că poezii importante, în general au fost de stânga, pentru că au fost antinaziști, după Char, se bucură de un respect extraordinar. Ultima generație genială - Michaux, Deguy, Ponge, Bosquet, Révérdy, Guillevic, Prévert și așa mai departe - se află la îndemână. Așa cum era, până în 1990, la noi, colecția „Biblioteca pentru toți”. Problema este ce dorești. Eu am 20 de volume publicate, deci și traducerea este o prioritate.

Avem exemplul Sorescu. Acesta a bântuit tot globul, a mâncat sarmale și a întrebat câte mărci face traducerea pe care a făcut-o. Nu așa îmi pun eu problema. Dacă ar fi, pentru mine, să spun, o problemă că nu sunt printre scriitorii agreeți fățiș de putere, cum este Cărtărescu, ar fi reală, dar eu nu sunt implicat într-un sistem ideologic în care el este propus pe o linie destul de clară. Mi-aș dori foarte mult să văd un reper cultural care să mă marcheze. Adică, dacă am fi la ora confesiunilor și dacă am ajunge și la discuția despre Institutul Cultural Român (ICR), la felul în care domnul Patapievicu tratează de sus pe scriitori, scriitorii care au jurat pe *cuvânt*, în timp ce domnia sa, la fizică, a jurat pe *materie*, el fiind, altfel, un geniu, l-am numit o *șansă a poporului român*, pot spune că am primit un răspuns pe măsură, preferând să ironizeze, să se bage în viața oamenilor și să

încurce borcanele, în cărți spinoziste despre chinezi, pe care, deși mi le-a trimis Béatrice din Franța, nu stau să le citesc, nu mă interesează teologia naturală a chinezilor. Nu asta mă preocupă. Voi reveni la acest punct, pentru că este ceva dureros, și la calitatea asta de conducător al ICR. Trecând peste farmecul remarcabil, inteligența și tipul în care pune un gânditor profund așa cum i-am scris în dedicațiile pe carte, când a vorbit despre popularizarea culturii române în lume, a zis: „mă apucă râsul”. Domnule, sunt lucruri foarte grave! Nu știu, dar dacă eu aș avea un vecin de apartament care ar avea un gram de talent, m-aș duce la editură, m-aș interesa de sponsori, l-aș trimite la o revistă unde să aibă șanse. Iar când a vorbit despre popularizarea culturii române în lume, a zis: „când aud de popularizarea culturii în lume mă bufnește râsul”. Lucrurile sunt foarte grave. Eu nu sunt o personalitate mediatică, nu apar la televizor sau al radio foarte des, având și foarte mult de lucru. Dar când o personalitate mediatică spune „il stimez pe importantul poet Ion Stratan fără limite” și, apoi, în *Idei în dialog*, văd ironii, aluzii, în cartea de care vorbeam, *Căile modernității*, tot felul de glume deșucheate despre Spinoza și celebra lui carte despre chinezi, pe care nu am avut curiozitatea să o deschid, e ca și cum ai face un cadou și apoi vii și spui: știi, cadoul pe care ți l-am dat era arvunit, era la o casă de amanet, jumătate aparține vecinului și așa mai departe. Nu putem confunda *Natura* cu *Dumnezeu*, cum nu confundăm *cuvântul* cu *muzica*. Discuția este foarte largă și n-o continui acum, dar nu văd cum un fizician poate scrie despre un poet, despre cât sacru este în poezia sa. Cartezienii de la *Idei în dialog* muștruluesc pe scriitori: ia mai lăsați-ne cu fițele voastre și angoasele metafizice, lumea e rațională, de-aia există meridiane și paralele, Pământul e rotund și noi suntem stăpânii lui. Eu cred că trebuie respectată o convenție. Iar poezii sunt subiectivi... Nu le place ca în fața teancului de cărți pe care le-au scris să vină cineva și să pună o broșură „Gândacul de Colorado, dușmanul cățelușei Laika”. Nu le place dilematismul etic, chiar dacă e însoțit de profesionalism.

Acum, ce șanse are literatura română în Europa? Cel mai tradus scriitor român în Europa a fost Adrian Marino, Dumnezeu să-l odihnească și fie-i pomenit numele, pentru că era un om care a făcut închisoare și, când preda studenților, nu putea sta la catedră, se plimba, așa cum se obișnuise în curtea închisorii. Avem teoreticieni remarcabili. Sunt oameni cu sistem - volumul *Teme* al domnului Nicolae Manolescu cred că-i o carte care ar sta foarte bine în orice bibliotecă intelectuală europeană. Avem esești ca Andrei Pleșu. E adevărat că relațiile mele cu trioul Pleșu-Dinescu-Liiceanu sunt foarte fluctuante. Pentru că, în momentul în care văd OSTILITATE față de unul dintre criteriile mele estetice, mă îndurerează. Ei, bine, generația mea nu vreau să ajungă să plângă pe umărul generației următoare: vai, ce puteam noi să facem! Cei cinci romancieri despre care vorbeam, și doi tineri, Oțoiu și Aldulescu, sunt remarcabili, pot să fie propuși editurilor occidentale. Nu știu în ce măsură poezia mai poate atinge cote înalte. Dar există moduri și moduri de raportare în artă. Există spectacole media, există recitaluri surpriză, există serate tematice de recitare. Dar nu există bani pentru oricine la Uniunea Scriitorilor și la Ministerul Culturii (eu, care am fost numai în Europa, n-am cheltuit nimic din asemenea fonduri). Este o problemă morală - domnul Patapievicu chiar a spus că tinerii nu mai citesc în Germania și în Italia - deci, ce să căutăm acolo? Se înțelege, noi, „umaniștii” (?!?).

Constantin Trandafir Ca de obicei, cu treburi mici...

Întru că ne ocupăm mai mult decât oricând de integrarea europeană, aici ne limităm la acest context, știut fiind că, atunci când e vorba de literatură (și arte, în general), ne interesează toată lumea. Dorința noastră, ca a tuturor popoarelor, e să corespondăm cu mapamondul, mai cu seamă acum, în era comunicării și a marotei numită globalizare. Am trecut de vremea platonismelor adolescentine ori a bovarismelor desuete. Sincronismul s-a încheiat de mult, măcar că mai sunt pe ici-acolo apucături de imitație „ovină” și obsesia prăpastiei lui Pascal. Dar, în esență, acum jinduim spre marele premiu Nobel, unde, din păcate, n-am prea avut cale de acces, decât dacă un Palade s-a dus în America. Aici, pe plaiurile mioritice, carapto-danubiene-dâmbovițene, ne-am cam pus piedici singuri, dintr-o neserioasă invidie. Cu muzica, prin Enescu, am răzbătut și pe alte continente. La fel și cu sculptura brâncușiană. Chiar și când a fost vorba de literatură (texte scrise), am ajuns pe tărâmurile mai îndepărtate cu Eliade, Ionescu, Cioran etc. prin mijlocirea altor limbi. Căci, s-a spus, limba română e prea... română pentru a facilita circulația. Se pune, atunci, problema traducerilor; dar la acest capitol ne aflăm în suferință de multă vreme. Clasicii au fost tălmăciți într-o oarecare măsură, dar fără eoul scontat și meritat. Așa că literatura română a rămas mereu în penumbră. Ce putea să facă *Descultul*-ul lui Zaharia Stancu, care avea grijă de acesta să umble, chipurile, cu „sandale de aur” prin lume? O picătură, și aceea de apă chioară, nu putea să agite oceanul. Mai încoace, tot așa, mai mult inițiative personale au fost, ca, de pildă, aceea a lui Marin Sorescu, care a făcut eforturi pentru sine, în acest sens, pe merit și cu sprijinul unor oameni de bine. Un rău, totuși, în ocean, care nu putea da socoteală de Marea Neagră a literaturii române...

Prin urmare, despre traseele literaturii noastre, astăzi, prin Europa să facem puțină vorbire. Nu ce-a fost de pe la Cantemir sau de când am luat noi contacte mai strânse cu Europa, *notre amour*, după ce am scăpat de lanțul orient-asiatic. Nu. Pentru că se cunosc foarte bine legăturile faste și, adeseori, nefaste când sincronismul necesar se limita la nedemnă plecaciune.

Cum „intră” literatura română în Europa la ora actuală? Deocamdată, foarte anevoie și întâmplător, de aceea cu deformări uimitoare. Bunăoară, în (unica) *Histoire de la littérature européenne. Lettres européennes*, realizată de către 150 de universitari din întreaga Europă geografică, sub direcția lui Annik Benoît Dusausoy și Guy Fontaine (Bruxelles-Paris, 1992), literatura română începe cu...

Miron Costin (care a scris doar *Cronica Moldovei* în limba polonă), continuă cu Dimitrie Cantemir, amintit numai pentru traducerea în latină a Coranului. Singurele scrieri ale lui I. L. Caragiale sunt *Năpaste* și *D'ale carnavalului*. Absentează Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Tudor Arghezi... și regretatul Adrian Marino credea, era convins că difuzarea literaturii române depinde în bună măsură de difuzarea criticii și istoriei literare românești, inclusiv teoria literară, poetica și comparatistica, domenii în care el era campion. „Pârțiile” difuzării literaturii pot fi deschise prin studiile literare românești. Cam utopică opinia aceasta, de vreme ce critica literară românească se află în postura de cenușăreasă la ea acasă, darămite prin străinătăți. E drept că precedente, puține, există: Mihail Dragomirescu, Tudor Vianu, *Cahiers roumains d'étude littéraire* (Adrian Marino, Mircea Martin), *Synthesis* (Al. Duțu), Solomon Marcus, basil Munteanu, Dan Ion Nasta. Marin Mincu... unele dintre ele, inițiative personale. Se părea că există și semnale puțin mai bune, cum a fost acea pornire aplaudabilă, antologia *Patrimoine littérature européen*, la care își propusese să colaboreze și Adrian Marino și o echipă de la Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”, în frunte cu Mircea Angheliescu. Îmi recunosc lipsa de informație în această privință: care o fi situația inițiativei la ora actuală?

E de prisos să mai spun că intervenția statului român este imperioasă (finanțarea traducerilor, reactivarea energică a revistelor literare românești de critică, literatură comparată și istorie literară, asigurarea prezenței cărților românești în librăriile străine, ca să nu mai vorbim de târgurile de carte, unde noi n-am participat, recent, din lipsă de fonduri bănești, deși Expoziția era... gratuită! Un rol de prim ordin îl au instituțiile de resort care, la noi, sunt neglijate cu maximă inconștiență sau, și mai rău, sunt privite cu dispreț primitiv. Uniunea Scriitorilor, Ministerul Culturii, Institutul Cultural Român par mai degrabă organisme anticulturale. Firește, *traducerile* ar putea fi o soluție, dacă ele s-ar face de oameni pricepuți și după un program intensiv, mult mai bine articulat decât sunt recreațiile anuale de la Neptun de până acum. Se aude că vor fi „suplimatară” și acestea.

Și, în definitiv, ce poftesc cititorii străini de azi? Nici într-un caz politică și ideologie (gata, s-a ajuns la suprasaturație cu „implicarea”) și nici, cum s-ar crede, sexualitate pornografică. După cum dau de înțeles preferințele mai noi și opiniile unor scriitori de succes, între valorile „de consum” intră pitorescul, psihologicul problematizant, fantasticul și chiar metafizicul. Succesul unui Coelho este matginal și temporar. La fel și al arătoasei Amélie Nothomb, care publică de vreo 13 ani câte un roman în fiecare toamnă. Ce contează? Scriitura limpede, accentele grave amestecate cu cele cinice. Dar nu este aceasta o rețetă. Poate au, totuși, alde Ismail Kadare, Salman Rushdie, Elfriede Jelinek cheia enigmei. Pentru că noi suntem departe de a spune, horațian, *ho cerat in votis!*

Eveniment editorial

Dicționarul Apostol

A apărut, de curând, «Dicționarul istoric al județului Prahova» realizat de Mihai Apostol, rezultatul unei întreprinderi extinse pe durata câtorva decenii a acribiosului cercetător, fără măsură de comparație în spațiul zonei geografice la care se referă și, probabil, nici la nivel național. Imensa bibliografie a *Dicționarului* face ca orice alte contribuții să fie dificil de adus de acum încolo. Poate o îndelungată muncă de teren, pentru recuperarea unor date pierdute, fie și prin mărturi subiective, ar mai putea aduce, eventual, mici amănunte revelatoare, de adăugat celor peste 1200 de pagini A4, câte a avut dactilograma finală (volumul tipărit de Editura "Ploiești - Mileniul III" în 2004 are peste 600 de pagini format 20x30 cm).

Se cuvine să subliniem, în primul rând, abordarea strict științifică a materialului. Toate informațiile despre fiecare localitate au indicată sursa (sursele). Organizarea (alfabetică) sistematică a textului este conformă regulilor oricărei lucrări de acest gen: cadrul geografic, numele și componența localității, suprafața, istoricul, populația, ocupațiile, monumentele, evenimente semnificative..., ceea ce facilitează la maximum accesul cititorului interesat. Sunt cuprinse, în ordine alfabetică, 580 de sate, comune, orașe, dintre care 505 există și astăzi. Intenția este de exhaustiv și, în măsura în care este posibil pentru un dicționar, scopul este atins.

O altă dimensiune interesantă (și poate inedită) pentru un astfel de dicționar este latura, în unele cazuri, necesar polemică, de punere la punct (în ordinea firească) a unor autori de afirmații nesustținute de documente sau mărturii credibile. Avem, spre exemplu, referirea lui Radu Ghica Moise dintr-un „mic întreptar turistic” la un presupus popas al lui N. Bălcescu la Sinaia, în 1848, când ar fi „sădit un brad în curtea ctitoriei lui Mihai Cantacuzino”. Mihai Apostol demontează afirmațiile poetului sinăian, demonstrând că citatul produs de acestea, din *Operele* lui Cezar Bolliac este „ajustat” spre a „servi” ideea propusă cititorului fără o bază științifică (p. 440). De asemenea, Mihai Apostol corectează cu argumente irefutabile și susținerile lui Paul D. Popescu („care în junețe cocheta cu muza Kleio”) despre anumite înrudiri ale Tudorei din Târșor, „una dintre cele mai cunoscute ibovnice de-ale lui” Mihai Viteazul (p. 505). La fel face autorul dicționarului și cu „un fost profesor și muzeograf (istoric), actualmente consilier cultural”,

Octavian Onea, care susține inexistența unui râu (Vodnov = Cursul Apei; Vătnău, Văcnău, Vodna) menționat de un zăpis de la 1421 și chiar a localității cu același nume atestată documentar prin hrisovul lui Vladimir al II-lea din 1 august 1451. Se produc numeroase trimiteri la documente de arhivă pentru a desființa o notă, altfel, de importanță minoră, apărută într-o revistă literară și contestată de altcineva tot acolo. Dar acribia lui Mihai Apostol este neostoită. Există numeroase alte cazuri în care autorul pune „față în față” surse diferite pentru a ajunge la cea mai credibilă soluție de răspuns pentru un fapt istoric, situare în spațiu și timp.

Toate acestea și multe altele dau măsura seriozității cu care autorul a tratat o asemenea întreprindere anevoioasă și inedită și a lipsei de comoditate pe care și-a asumat-o, în folosul adevărului istoric, dar și al celor interesați de istoria locurilor acestora și de istorie, în general. Cartea este, cu siguranță, destinată a îmbogăți rafturile bibliotecilor din orice localitate, alături de monografiile care au fost realizate despre multe din localitățile județului Prahova. Teritoriul acestuia este încărcat de istorie de la începuturile existenței umane, situri cu semnificații deosebite fiind descoperite mai peste tot. Însă *Dicționarul Apostol* poate fi un instrument deosebit de valoros de orientare a celor studioși, a specialiștilor, atunci când încearcă să se apropie de indiferent ce temă de istorie românească, de oriunde din spațiul românesc, pentru că referințele autorului cată a da seamă, de multe ori, și de contextul istoric mai larg. Ba, așa zice, este recomandabilă chiar și turiștilor, care admiră peisajul văilor Prahovei ori Teleajenului, fără să bage de seamă că pe acolo au trecut sau/și trăit oameni, au înflorit și au decăzut civilizații.

Nu putem încheia fără câteva vorbe despre autor. Mihai Apostol s-a născut pe 28 octombrie 1929 la Chișinău, jud. Lăpușna, este absolvent de Filologie bucureșteană (1953), a lucrat întâi la Arhivele Statului, pentru ca mai bine de un sfert de secol să se ocupe de domeniul muzeemonumente-artă la nivelul județului. Contribuțiile sale de istorie, mai cu seamă din domeniul culturii, sunt foarte numeroase (nota bio-bibliografică de la finalul volumului le detaliază), găzduite de reviste de specialitate, de anuale ori culegeri de articole și citate în multe lucrări dedicate unor cunoscute sau (pe nedrept) uitate personalități artistice. Se spune că pe unde a trecut Mihai Apostol nu mai rămas nimic inedit. Dar să nu disperăm! Merită încercat. Mihai Apostol a deschis drumul...

Florin DOCHIA

Bogdan Dragomir

Căderea de înger

Aflat la vârsta adolescență doar, Bogdan Dragomir, după cum ne anunță în al său cuvânt de preîntâmpinare inimosul poet Victor Sterom, deja „s-a înscris în marea școală a poeziei prahovene care este Grupul de la Ploiești, grup format din scriitori cu personalitate individuală, autori de volume și implicit membri ai Uniunii Scriitorilor din România”. Cunoscându-l cu ocazia festivităților închinat poetului *Necuvintelor*, când Bogdan Dragomir și-a prezentat din creația sa la Casa de cultură de la Ploeni, volumul său de debut „Cădere de înger” mi-a devenit

pretext de lectură, prin care am descoperit harul poetic al unui tânăr aflat sub însemnul Aleșilor: „clopot ce cheamă la spovedania cuvintelor, la un ineputabil joc al imaginației, în eterna casă a poeziei”, cum poetic îl caracterizează Nina Stoienescu. Așadar, să fim convingși, totuși, de faptul că întotdeauna când apare un poet simțit dintr-un început ca o voce originală, desigur că vor apărea și spirite ce-și rezervă dreptul să se manifeste circumspect, respectiv să fie reticenți în a-și da girul întâlnirii cu „unicul”. Deci, fără să ne învăluim în enunțuri superlative, printr-o lectură atentă, să-i urmărim poetului Bogdan Dragomir densitatea expresiei și autenticitatea viziunii, respectiv modul poetic personal de a se integra în cosmos, prin această consubstanță mistică, mereu prezentă în poezia sa.

>>>>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>

Îl descoperim, astfel, pe poet, în această ordine, în starea de rugă, amplificată la nivel transcendent, ca dorință a purificării prin creație: „Coboară din sfera viselor/ în clipele ce le mai avem date de timp /Coboară printre materie / Ș-apoi să ne volatilizăm în nimic / să fim singuri” (Coboară). Că doar acolo se obține perfecțiunea, „La porțile trecutului / Cu cheile sufletului / într-un joc de poeme”, e convins poetul. De altfel, dăruit poeziei, tânărul își descoperă în existența obișnuită *datum*-urile ce-i împlinesc spusa poetică, învăluită în haina dramaticului: „Am ochii plini / de mine, de tine / Și de o nesfârșită durere” (Am ochii plini)

Dar prea devreme totuși, cultivând formula de expresie testamentară, adolescentul se percepe drept depozitar de bunuri infailibile „Stările de alb / Și nopțile petrecute în oceanul de ninsori (sic!)” reprezentându-i metaforic idealurile, alături de care tronează „Strigătul pașilor / Alergând între dileme / și imagini himerale”. Iar ultimele sale nădejdi se înscriu ca percepere disperante ale unor valori „Îți las ultimele secunde / Din mine / Și speranțele neîmplinite, / Adio” (Testament). În declarații cu valențe invocative, situat în postura cu pretenții de bărbat experimentat în viață, poetul îi aruncă iubitei interdicția pătrunderii într-o spațialitate ce se încarcă de neșanse: „Aici Timpul e nesigur, / iar existența este relativă / aici nimicul se îmbină în nonculori / iar drumurile spre absolut / sunt spulberate” (Nu veni). Că poemele lui Dan Dragomir emană o tristețe în care descoperim capriciile vârstei,

constatarea o credem ca fiind la îndemâna oricărui cititor al acestor suave perle, scrise cu o mare participare sufletească. Un alt exemplu: „Te simt / în ploaia de dorințe / Și am să te caut / Orbește”. Apoi, sub imperiul unor arderi unice, el se reîntrupează în colonade sentimentale, cu arderi decimante, ca toți adolescenții-poeti „cu abisul alergând sălbatic în palme / Iar din întuneric / Am să-mi clădesc / respirația ta / Și sunetul de harpă / Al piciorului / Ce se pierde între inferne” (Te simt). O gestică aparte îi însoțește totodată pornirile: “Zăcând cu ochii plânși / În grotele trecutului / Comit ultima crimă / Răstignit fiind / Pe orizontul pictat în negru” (Noapte). Și cu prezumția atingerii absolutului, poetul trimite mesaje în dincolo de sine: “În noaptea aceasta / Am trimis / ultimul mesager” (Ultimul mesager). Într-un alt poem, poetul trăiește blagian potopirea sub însemnul liniștei care coboară peste suflet și viață: “Sunt iarăși îngropat în liniște / o liniște ce-mi pătrunde în oase / frica” Dar învăluit în sentimente puternice, predominant rămâne cel al morții, care-și întinde prea devreme preatemptul lițoliu: “Și parcă aud cum moartea își întinde coasa / în întunericul camerei mele / cutremurându-mi liniștea.”

Dar e timpul să-i lăsăm acestui poet original libertatea de a-și asuma poezia după chemările sufletul, întrebându-ne, totuși, către ce spații poetice va evolua în viitor! Se va îndrepta, oare, către „întimitatea zveltă a zorilor / cu lumina în formă de cub”? Așteptăm !

G. RASIM

Istoria la dimensiunile umanului

Antoni-Lluluc Ferrer - *Bastionul libertății*, traducere din limba catalană de Valeriu Rusu, ediție îngrijită de C. Manolache, Ploiești Editura Libertas, 2004.

Despre Antoni-Lluluc Ferrer, datele oferite sunt puține. S-a născut în anul 1942, la Palma de Majorca (Spania), este autorul romanelor „Dies ira a lilla”, premiul Prudenci Bertrana, „Adeu, Turons, adeu”, Premiul Sant Johan; „Parfum românian” Premiul Andromina, „La missio del capita”, finalist la premiul Sant Jordi, 2001. A tradus în limba catalană pe Mérimé, Montaigne, Voltaire, Georges Bernanos. Din 1970, autorul locuiește la Provence - Franța, unde s-a consacrat predării limbii și literaturii catalane, la universitatea Aix en Provence.

Sub îngrijirea editorului C. Manolache, romanul „Bastionul libedrtății” apare la editura Libertas, 2004, în traducerea din limba catalană a lui Valeriu Rusu, cu concursul Institutului Ramon Llull, Barcelona - Palma de Majorca.

Ceea ce surprinde pe cititorul român dintr-un început, la lectura unui asemenea roman istoric, produs pe alte meridiane și proiectat într-un univers de o diversitate șocantă este, credem, atmosfera și diversitatea tipologiilor umane, implicate în evenimente istorice deosebit de fascinante. Ca structură, firul epic se divide pe mai multe planuri narrative, cu alternanțe în timp și spațiu, cu reveniri și adaosuri, cu momente de tensiune și suspans. Dar, romanul „Bastionul libertății” este, în primul rând, o țesătură de evenimente plasate într-un timp de

cruzime, trădare și stări vulnerabile, cauzate de cucerirea Spaniei de către armatele napoleoniene. Dar, dincolo de factorul evenimential, scriitorul Antoni-Lluluc Ferrer, credincios spiritului promovat de generația lui Ortega y Gasset, Pio Baroja, Unamuno și alți reprezentanți ai acestei generații de aur, optează pentru specific, tradiție și istorie, topind cu artă, spre deosebire de scriitorii francezi postbelici, într-o asemenea creuzetă, concepte, viziuni politice, trăiri psihice, relații sociale. Cât privește structura, autorul procedează cu profesionalism, distribuindu-și intriga atât în plan istoric, cât și-n cel al ficțiunii, dar și al existenței cotidiene. O asemenea distribuție romanescă dă autorului forța narativă, cât și posibilități nebănuite de a survola nestingherit planuri narrative diverse. Asemeni, palierele narrative multiple pe care evoluează construcția, precum narațiuni ce curg paralel, altele care se interferează și, nu de puține ori, paginile de adevărată frescă socială, dau romanului vigoare și-o bună cotație la bursa literară, dovadă multiplele premii ce-l onorează pe autor.

Suntem, concret, plasați ca lectori în două spații temporale ce se interferează, dar nu prea cu ușurință sesizabile la început, de unde și senzația de autenticitate ce se înrădăcinează adânc în conștiința cititorului. Astfel, în această grilă, romanul ne transpune în lumea lumpenului parizian de pe la 1830, în care tânărul Baltazar Crespi, pe numele familiar Tasaret, trăiește un destin de fiară hăituită. În fapt, el compune cohorta de exilați spanioli, transfugi în Franța din Barcelona, ultima redută liberală distrusă până la urmă de către armatele napoleoniene, prin fraternizarea monarhiei spaniole. Cu vigoarea și arta surprinderii detaliilor, scriitorul ne introduce în cloaca rataților Parisului, a exilaților neliniștiți de soarta țării lor și de propria lor condiție.

>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>

>>>>>>>>>>

Revenind la Tasaret, condiția de exilat fără de speranțe îi este amplificată și de refuzul desprinderii sale de lumea trecutului. După moartea lui Pére Carbonell, poreclit Catalanul, fost apropiat din vremea luptelor liberal antimonarhice, Tasaret refuză căsătoria cu fiica acestuia, Conxita, în numele unei efemere iubiri, căreia i se datora, în fapt, și starea de exilat, acuzat fiind de o crimă de care nici nu avea cunoștință.

Firul epic al romanului se precipită, însă, o dată cu reîntâlnirea lui Orestes Garcia Fiol, acesta fiind numele formidabilei „carcase de mai mult de două chintale” și unul din factorii de opoziție intelectuală cei mai intransigenți din Spania antinapoleoniană și antimonarhică de la 1823. Din acest moment al acțiunii, timpul de atunci se redescoperă sub o mulțime de fațete, cu fapte și întâmplări specifice unei lupte pe viață și pe moarte, împotriva „inventatorului nepotismului sau, dacă vreți, al principiului potrivit căruia dacă familia fură unită, atunci ea rămâne unită... Piticul de pe insula Elena, un geniu colosal, închis într-un dop de plută”. Dar pentru Tesaret, Orfestes fusese don Josef, tipograful și inițiatorul ziarului Europa, apărut la Barcelona, unde Tesaret își găsisese loc de câștigat o pâine și, totodată, o sursă informațională ce-i va schimba cursul vieții. Cât privește nașterea ziarului *Europa*, aceasta va grupa indivizii cu idei reformiste și antimonarhice. Scriitorul realizează, astfel, tablouri de mare forță artistică, în descrierea moravurilor, a comportamentelor și mentalităților spaniole, în contrast cu cele specifice armatei franceze, civili și militari, prilej de târguieli, compromisuri și relații abjecte dintre ocupat și invadator. Cu privire la același univers de percepere a unei situații umiltoare, se aduc în scenă atrocitățile armatei de ocupație asupra populației umile, cu rost de intimidare și jaf, iar grupul de la ziarul *Europa* este centrat, astfel, ca preocupare, pe viața palpitantă și înnegurată a Barcelonei, unde se așteaptă, clipă de clipă, să izbucnească masacrele pe care Madridul le trăia de la primele desfășurări ale ocupantului.

Autoul apare totodată ca un maestru al descrierilor de atmosferă și stare divizată, într-o lume supusă forței și distrugerii. Astfel, orașul Barcelona trăiește sub zodia desfrâului ce se întâlnește peste tot. Un aer de stare

conspirativă plutește peste lume, iar în saloane și localuri de petreceri și desfrâu se desfășoară ritualuri tenebroase. O asemenea dezlănțuire orgiastică naște prilejul intervenției adepților monarhiei, clerului și armatei franceze, dereglând lumea de aparentă liniște a Barcelonei. Dona Adelaida, patroana celui mai desfrânat salon din Barcelona, aduce pe Marsilieza, o tânără bacantă, angajând-o într-un spectacol cu o ritualică aproape păgână. De-aici, prilejul dezlănțuirii unor tulburări pe care nimeni nu va mai avea puterea să le țină în frâu. În cele din urmă, cei doi exilați, Tesaret și patronul Orfestes, sunt arestați de poliția franceză, ca urmare a intoleranței față de niște exilați fără căpăi. Personalitatea lui Orestes este însă proiectată de către scriitor pe întregul fundal de evenimente de la Barcelona acelor timpuri. Astfel, este urmărit integrându-se evenimentelor tulburi și-n lupta pentru libertăți cetățenești și constituționale, implicat în confreria spaniolă ce-și asumase dramatic jertfirea pe altarul libertății Spaniei. De altfel, cu finețe și pătrundere analitică, scriitorul pendulează între fapte istorice și destine umane, reflectorul analitic vizând, în primul rând, socialul și doar în planul al doilea filonul istoric. Abjecția omenească, reprezentată prin trădări, deconspirări de prieteni, acuze și falsuri, este arma de care se folosesc vânduții și setoșii de îmbogățire. Ca funcționar al poștei, lui Orestes îi revenea obligația să cenzureze corespondența și divulgarea conspiratorilor, stare pe care și-o refuză, angajându-se cu toată ființa sa în lupta pentru libertatea Spaniei. Dar timpul devine și mai apăsător, iar căderea Barcelonei îi rătăcește, pe el și pe acoliții săi, pe meleagurile Franței, cea prea puțin primitoare.

Narațiunea se încheie cu eliberarea lor din închisoare, cu condiția plecării pe alte meleaguri de rătăcire. Și astfel, Orestes și Taraset vor pleca în Alger, colonie a regelui Franței. „Ai încredere în mine, Tasaret!, își îndeamnă mult-încercatul Orestes prietenul, fruntea sus! Vom merge sigur undeva, nu-i așa?”

Romanul lui Antoni-Lluluc Ferrer ne convinge, astfel, de faptul că imaginea lumii ca junglă, ca dictatură și stare de atrocitate s-a creat demult, iar universul de el alcătuit i se adaugă, prin autenticitatea și multitudinea fațetelor sale.

G. T. RUSU

Filosofia lui S. Kierkegaard, azi

Camil VIOREȘCU

In ce fel am putea fi impresionați, astăzi, de o filosofie? În agitația ce nu slăbește o clipă, ne-am îngădui timp de reflecție? În plus, ce am putea scruta, dacă nu aceeași lume, aceleași chipuri, același relief al existenței? E drept, ar putea să apară nădejdea că le vom vedea pe toate acestea și cum sunt ele, nu doar cum vrem noi să fie. Fără o astfel de îngăduință, dată de o clipă de reflecție, filosofia nu-și deschide calea; de aceea, în absența clipei, nici nu mai are sens să ne întrebăm dacă o anumită filosofie ne-ar putea impresiona în vreun fel. Să presupunem, totuși, că ne-am hotărât să ne oprim, să ne uităm în jur și să încercăm să ne dăm seama în privința direcțiilor în care viața se scurge. Nu cred că ni s-ar arăta altceva, în primul moment, în afară de o mulțime de drumuri, aproape la fel de largi, fiecare cu promisiunile sale, oarecum egale. Ne-ar mai trebui, poate, încă o clipă de zăbavă pentru ca totul să intre într-un alt chip; și, poate, pentru ca filosofia să înceapă să fie ceva.

Tocmai o astfel de experiență ne propune S. Kierkegaard, filosof danez din secolul al XIX-lea, socotit inițiatorul formulei filosofice a existențialismului. Meditațiile sale vizează însăși existența omenească în câteva dintre ipostazele sale "concrete"; dintre toate acestea, Kierkegaard o privilegiază pe cea în care omul apare ca "ființă religioasă". Nu generalul se află în centrul reflecțiilor sale, așadar, ci purtătorul trăirii, individul, existența sa. Acesta poate parcurge intervalul dintre viață (înțeleasă ca "natură" dăruită omului de Creator) și împlinire (ca umanitate "salvată" divin), dintre angoasă (pe care Kierkegaard o înțelege ca fiind nimicul structural existenței umane) și mântuire (desăvârșirea omului întru Dumnezeu). Nu este vorba, totuși, despre un individ izolat, care ar fi total determinat în privința vieții sale, ca animalul, ci despre individul liber să decidă de partea cui se află: de cea a Binelui sau de cea a răului. Existența individuală este constrânsă de un fel de "program existențial" (legat de cele trei "stadii", despre care se vorbește întotdeauna când este tematizată filosofia lui Kierkegaard: "stadiul estetic", "stadiul etic", "stadiul religios"), iar parcurgerea lui presupune pasiunea absurdului, posibilitatea mișcării conștiinței pe verticala veșniciei, "linie" ce taie orizontala "timpului obiectiv", conștiința vinovăției, trăirea evenimentului, a clipei care te scoate din "mecanica" vieții. În spațiul croit prin acestea, capătă rost: clipa, saltul, repetarea, plinirea vremii; apoi, conștiința păcatului, care aduce în scenă păcătuirea, vinovăția, căința, poticnirea în fața credinței și credința propriu-zisă. Cum se poate consuma acest program existențial? Care-i sunt "clipele"?

Starea inițială a omului este nevinovăția, înțeleasă ca neștiință, ca o stare de liniște și pace; ea instituie viața pentru individ și istoria pentru omul în general. Această stare de liniște și pace este, totodată, și altceva, dar nu neliniște și vrajbă, ci Nimic. De ce trebuie ca nevinovăția să fie însoțită de altceva decât sine, de însuși opusul prezenței sale? Pentru că, deși ea este "pozitivul", ceea ce există la un moment dat, datul ca atare (positum-ul), în esența sa ea este negativul: ne-vinovăție (ca ne-știință etc.). Aceasta înseamnă că trebuie să gândim ca existând și vinovăția (ca știință a binelui și răului etc.), adică "pozitivul". Totuși, starea de nevinovăție reprezintă "pozitivul", ea fiind datul, ceea ce se află la început. Pe de altă parte, opusul său nu există încă, ceea ce înseamnă că el este nimicul ca atare.

Acest început al vieții și istoriei – ca nevinovăție – nu este propriu-zis un început, pentru că el nu are puterea de a declanșa o desfășurare, neavând în sine negativul, opusul (deși îl are alături de sine); dar dacă se întâmplă ca negativul său să devină

ceva – și devine ceva în momentul păcătuirii – nevinovăția intră într-un curs, într-o desfășurare, devenind astfel început propriu-zis; numai că nu în nume propriu, ci prin negativul său – vinovăția – devenit el însuși ceva. Tocmai de aceea trebuie spus, odată cu Kierkegaard, că începutul istoriei ca și al vieții îl constituie, de fapt, păcatul (vinovăția).

Nimicul este activ în firea omenească; el este ascunsul, cel ce nu iese la iveală ca atare; dar e cel ce se manifestă, fiind totdeauna ceva, anume ceea-ce-nu-este cel ce este (cel ce ar fi putut să fie, dar nu este; cel ce poate fi, dar nu este; cel ce va putea să fie, dar nu este). Nimicul, inițial, e opusul nevinovăției, fără a fi vina; de fapt, el semnalează tocmai absența vinii în starea de nevinovăție; și este vina însăși față de nevinovăție, dar după instalarea vinovăției. El este ceea ce înspăimântă. De aici posibilitatea unui înțeles pentru formula: Te înspăimântă nimicul. A fi înspăimântat de nimic înseamnă a fi angoasat. A fi înspăimântat înseamnă, însă, a trăi; cel ce nu este înspăimântat nu "vede" nimicul, nu simte angoasa, prin urmare, viața sa nu a început; el nu trăiește, ci subzistă. A fi înspăimântat de nimic înseamnă a trăi nimicul. Trăirea ca atare a Nimicului instituie "situații spirituale": neliniștea, teama, vinovăția, disperarea, păcătuirea, căința, ispășirea, credința, mântuirea, care sunt, de fapt, "situații existențiale" pentru că sunt încadrate programului existențial omenesc. Toate acestea sunt posibile printr-un salt de la atitudinea naturală către atitudinea reflexivă, de la situația în care omul este trăit de împrejurări la trăirea de către el a împrejurărilor, de la omul-sclav la situația în care omul se ia în stăpânire pe sine.

Fiindcă angoasa este o "realitate" omenească, o trăire ce dă seama și de Spirit și de nimic, e firesc să ne întrebăm care este timpul intervenției sale și locul în care intervine. În privința "locului", ne putem folosi de o idee formulată mai devreme: angoasa deschide spațiul omenității la nivel individual și la nivel istoric, general, ceea ce înseamnă că ea nu se află în spațiul vieții și al istoriei. Totuși, dincoace de acest spațiu, acolo unde ar trebui să se afle angoasa, nu este nimic: topos-ul ei este utopicul. Timpul ei, de asemenea, nu este timpul vieții și al istoriei, cu cele trei dimensiuni ale sale, deși ea se manifestă, prin multiple forme, în viață și istorie, ci este momentul din care se naște timpul însuși, așadar este uchronicul, sau, cum spune Kierkegaard, clipa.

Păcatul este arătarea de sine a firii omenești, ne lasă să înțelegem, uneori, Kierkegaard. Așadar, atâta cât suntem oameni suntem și păcătoși; păcatul este fenomenul uman însuși. Dar noi nu vedem că păcatul este arătarea de sine a firii omenești pentru că nu avem conștiința păcatului, pentru că nu ni-l asumăm, considerând că dacă nu greșim (potrivit regulilor sociale, de conviețuire) față de alții sau față de noi înșine, atunci nici nu suntem păcătoși, iar păcatul strămoșesc are o foarte slabă legătură cu noi. Conștiința păcatului este saltul cel mai viguros. Ea reprezintă ruperea de sine a conștiinței "naturale". Noi, în mod obișnuit, socotim păcatul un dat, ceva ce poate fi negat. Totuși, el este fenomenul uman însuși, așadar nu poate fi negat.

Reprezintă un salt, desigur, recunoașterea vinei, a vinovăției. Omul are o vină "ontologică": vina de a fi diferit în mod absolut față de Divinitate.¹ Diferența constă în prezența, la om, a păcatului; deoarece păcătuiește, omul instituie diferența absolută față de Divinitate. Vina omului este aceea de a se fi așezat în această diferență absolută; dar aceasta este și condiția lui de a fi, căci prin vină el se saltă din condiția de ne-om. Vina, pe de altă parte, aduce concentrarea existenței individuale, care devine esențială pentru programul existențial; ea ține de conștiința care îl duce pe om la recunoașterea de sine. Vina este a fiecărui individ, dar tocmai prin ea individul se înscrie într-o istorie. Păcatul lui Adam, în măsura în care este păcatul unui individ-om, este ca toate celelalte păcate posterioare, căci Adam face parte și el din istorie, asemenea oricărui om. Dacă am socoti că păcatul lui Adam ar avea o demnitate aparte, de exemplu că ar fi universal, atunci Adam-păcătosul nu ar mai face parte din istorie, ceea ce nu poate fi admis, pentru că nici "păcatul strămoșesc" nu ar mai avea nici o îndreptățire; el este diferit față de toate celelalte în privința momentului în care s-a produs (el este primul), fapt semnificativ doar sub determinare istorică.

Nimeni nu este conștient de vina sa într-un mod natural; pentru a deveni conștient este necesar saltul, aneantizarea naturii conștiinței, ruperea de sine a acesteia, părăsirea datului, reconstrucția lui prin conștiința "nouă". A te recunoaște vinovat înseamnă a te recunoaște ca om, a înțelege că păcatul este însăși firea noastră și că istoria nu are cum să-l elimine. De fapt, există iluzia eliminării păcatului, sau cel puțin a ispășirii pedepsei pentru păcatele săvârșite, chiar și la nivelul conștiinței individuale (totuși, naturale, comune); tocmai această iluzie împinge către căință. Aceasta este însă o expresie a angoasei, a neliniștii pe care o poate provoca în fiecare începutul conștiinței păcatului, dar ea nu poate elimina păcatul. Căința are, totuși, un rost pentru om: îi semnaleză precaritatea existențială și rostul îndreptării sale către divin; cu toate acestea, ea nu are puterea unui salt. Ea e mai degrabă expresia libertății omului, dar a unei libertăți care, nesupusă saltului, doar vestește credința. De fapt, credința salvează omul, ea anulează angoasa.

Înainte credinței se află poticnirea în fața credinței, care nu reprezintă, cum pare, o piedică pentru credință. Numai conștiința nelămurită cu sine crede așa ceva, închipuindu-și că poate ajunge la credință direct. Dumnezeu însuși trebuie să fie "piatră de poticnire" pentru a putea fi "crezut". Totul din jurul nostru se opune credinței, așa încât, posibilitatea poticnirii este dată. Numai că ea poate fi eludată, și chiar este de cele mai multe ori. Dar și poticnirii i se opune totul: când, cu ajutorul conștiinței naturale – a bunului simț – ieși cunoștință despre viața omenească a lui Iisus, despre faptul că a trăit la un moment dat în istorie, că a avut o familie, rude etc., când presiunea acestei "realități" este copleșitoare pentru conștiința naturală, posibilitatea însăși a poticnirii este

anulată. Ceea ce se opune credinței pare a se opune, anterior, poticnirii. Dar dacă poticnirea "se-ntâmplă", atunci capătă o șansă credința însăși.

Credința reinstituie omenescul; nu este vorba, așadar, despre un fapt de conștiință comună sau de stare sufletească asemenea oricărei alteia. Omul revine la sine prin credință, pentru că Dumnezeu-Omul îl îndreaptă pe om către sine, pentru a găsi în sine însuși împlinirea, dar nu ca sine însuși, pentru că astfel el s-ar afirma ca un abstract, ca o făcătură, ci ca om credincios, adică în condiția celui care stă alături de Dumnezeu Om. A sta alături de Dumnezeu Om înseamnă, pentru lumea aceasta, a fi în disgrație, a fi nenorocit, lovit de toți. Omul credincios a trecut angoasa în fundal, fără a fi reușit să o aneantizeze.

Credința nu poate apărea decât în forma contradictoriului, a paradoxului², pentru conștiința comună. Se întâmplă astfel și pentru că simțul comun încearcă să "prindă" credința în formele ce-i sunt proprii. Dar credința, socotește Kierkegaard, nu este nici cunoaștere, nici act de voință, nici concluzie; ea este decizie, decizie a individului și dovadă a faptului că acesta s-a hotărât să treacă dincolo de pseudosituația existențială a poticnirii. Fiind a individului, "credința n-are a face cu esența, ci cu existența"³. Credința înseamnă recunoaștere de sine a omului, recunoaștere ce intervine prin apariția în "lume" a unui reper bănuț în anumite situații existențiale, transcendent, așadar: divinul. Activ în credință, divinul "trage la sine", dar nu pentru a distruge ceea ce e tras, ci pentru ca acesta să devină el însuși. Divinul trage la sine pe cel ce se recunoaște pe sine, pentru că a devenit el însuși. Recunoașterea de sine nu este o simplă cunoaștere, posibilă la nivelul conștiinței comune. Cunoașterea de sine este utilă, desigur, dar într-un sens psihologic și social, în orizontul administrării nevoilor, sau, cum ar spune Kierkegaard, în sens estetic și etic. Cunoașterea de sine se închide în utilitatea psihosocială; astfel, ea nu are a face cu credința și nici măcar cu poticnirea. Recunoașterea de sine însă este o întoarcere completă a omului către sine; acesta se întoarce, dar nu singur, ci printr-un Mijlocitor: Dumnezeu-Omul. Prin recunoaștere de sine, fenomenul "om" este desăvârșit: datul (istoria) este reconstruit (convertit în veșnicie), iar conștiința își aneantizează natura. Omul nu părăsește însă total această lume; tocmai de aceea istoria se află încă, deși retrasă, în ființa sa; iar conștiința încă mai face posibilă poticnirea.

Poate că S. Kierkegaard a fost unul dintre oamenii care s-au recunoscut pe ei înșiși; poate că nu. Oricum, el a avut conștiința clară a rostului discursului său; un discurs desfășurat ca o "povestire" despre viața unui om prinsă între rosturile unui program existențial, care începe cu angoasa și se încheie cu credința, care începe cu păcatul și se încheie cu conștiința păcatului.

Cât de puternică este vocea lui Kierkegaard, azi? Luând seama la cele spuse de mine aici – asumându-ne și riscul de a nu fi aflat în literă gândurile filosofului – ne putem asocia, cu gândul, unui program existențial care să valorizeze tocmai ceea ce conștiința noastră refuză, acum, cu cea mai mare putere, anume vinovăția (firii omenești)? Și nu ne-ar putea oferi chiar această întrebare un rost pentru o clipă de reflecție asupra vieții noastre?

¹ Cf. S. Kierkegaard, *Fărăme filosofice*, Iași, Editura Symposion, 1994, cap. III: *Paradoxul absolut*.

² "Credința însăși este o minune, iar tot ce este valabil pentru paradox este valabil și pentru credință." – *Ibidem*, p. 81.

³ *Ibidem*, p. 106.

Monumentul funerar de origine bulgară în spațiul dobrogean la sfârșit de secol XIX

Elena DINU

Încă din cele mai vechi timpuri, atunci când omul se descoperea pe sine în corelație cu elementele naturii animate, încolțindu-i în minte sentimentul imensității, al infinitului, cultul morților a căpătat un statut important în societatea umană primară. Astăzi, ca mai toate lucrurile universal valabile într-o societate bine definită, acesta dezvoltă calități polivalente, proprii omului „evoluat”, conștient de existența sinelui, a vieții de dincolo de moarte, în conformitate cu dezvoltarea sa spirituală. Indiferent de perioada istorică din evoluția umanității, de civilizațiile conforme acesteia, cultul morților prezintă o valoare testamentară, un document ce atestă credințele, obiceiurile, aportul socio-cultural al acelor vremuri, la ceea ce suntem azi. Despre importanța lor vorbesc toate astfel de rânduiele, de la simpla preocupare a primitivilor de a-și vopsi morții în roșu - culoare ce simboliza viața, îmbălsămarea proprie egiptenilor, ale căror trupuri erau mumificate și înhuate alături de tot ce au iubit în viață, până la Cimitirul nostru Vesel, ale cărui cruci ne „povestesc” în culori calde viețile oamenilor înmormântați acolo.

Toate aceste întreprinderi în ceea ce privește ritualul înhumării, fie ele de natură păgână sau creștină, izvorăsc din certitudinea existenței unei lumi superioare, echivalentă organizatoric celei telurice.

Analizând din punct de vedere estetic evoluția monumentului funerar, concordant cu simbolica religioasă, realizăm trista concluzie a deritualizării, a desacralizării imaginale prin pierderea aproape definitivă a simbolului. Sub acest aspect, îmi propun aici analiza monumentului funerar de origine bulgară de pe teritoriul Dobrogei (comuna Corbu) la sfârșit de secol XIX, început de secol XX, încercând o resuscitare a dimensiunii valorice inițiale. Comuna Corbu este situată la 23 km N de Constanța și cuprinde în alcătuirea sa: Corbu de Jos, Corbu de Sus - în prezent unite și localitatea Vadu, sub vechile denumiri: Gargalac (Corbu) și Cara Harman (Vadu). În 1969, pe teritoriul satului Corbu de Jos, s-a descoperit o necropolă datând de la sfârșitul secolului VI î.Hr., cu zece morminte de înhumație, și un bogat inventar de ceramică: vase de lux - de buna factura artistică, fragmente de amfore grecești și vase lucrate la roată - ceramica autohtonă - aflate astăzi la Muzeul de Istorie și Arheologie din Constanța. Deși, în a doua epocă a Fierului - când se cristalizează cultura materială și spirituală a geto-dacilor - se generalizează practica incinerării, necropola de la Corbu demonstrează persistența ritualului de înhumare - fapt relaționat cu tradițiile hallstattiene în mediul autohton, dar posibil și cu pătrunderea unor influențe grecești sau chiar nord-pontice. Parte integrată cimitirului actual, cimitirul vechi, cuprinde așezăminte funerare de origine bulgară, proprii celor colonizați până în 1939, urmând ca, în 1940, să se efectueze schimbul de populație romano-bulgară, din sudul Dobrogei (Cadrilater).

Din nefericire, monumentele rămase nu au fost prezervate, iar multe dintre ele au dispărut ori au fost deteriorate din pricina intemperiilor și a actelor de vandalism. Cu toate acestea, obeliscuri masive, frânturi din reliefuri marmorate, lespezi cu forme aparent banale, însă cât se poate de complexe prin simbolistica ornamentației lor, fac dovada preocupării pentru realizarea unui monument funerar bogat decorat, mai mult sau mai puțin personalizat, într-o varietate dimensională și motivațională. Tipologia acestor monumente nu poate fi încadrată într-un anumit stil și nici analizată ca un întreg, însă, prin structura lor, se remarcă trei categorii reprezentative: obeliscul, crucea și lespedea memorială. Arealul motivațional în decorativismul funerar își are rădăcini din sfera vegetalului - cununi de lauri, spice de grâu și diverse motive florale împodobind crucile masive -, a geometricului - zig-zag-uri, cercuri, arce de cerc, cât și cea figurativă (îngeri, fecioare).

Obeliscurile - reprezentative clasei sociale superioare - sunt sumar decorate, prevăzute în mare parte cu portrete ale defuncțiilor realizate în relief sau în *ronde-bosse*, și epitafuri ce vorbesc despre calitățile lor sociale și morale. În acest sens, pe un monument stă scris: "(...) Ridică acest monument funerar soția sa (...) și surora sa (...) din pioasa amintire pentru virtuțile sale și sufletul seu milos", mai jos fiind gravat cu litere mici: "a dat mijloace de muncă săracilor". Sub această inscripție persistă urma cimentată a unui medalion în relief reprezentând portretul defunctului.

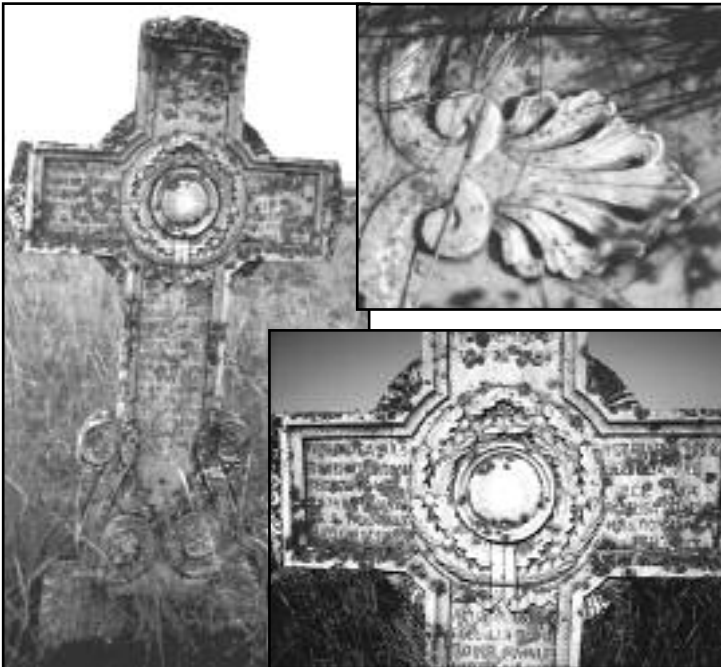
Crucea - simbol christic, al continuității dincolo de moarte - urmează structural un șablon constitutiv, personalizată totuși în diverse ipostaze ornamentale, prin diferențe motivaționale. Această reprezentare - datată din 1907 - are ca suport material marmura și prezintă o sculptura în relief - o compoziție de tip figurativ. Caracteristic unei lucrări decorative, relieful este compus în funcție de axele suportului său, creând simetrie și echilibru. Compoziția este realizată pe coordonate de tip circular, încadrată de o rozeta modulată, vizibilă la îmbinarea celor trei laturi (original patru), și reprezintă un profil feminin, posibil o Fecioară, aflată într-un moment al rugăciunii.

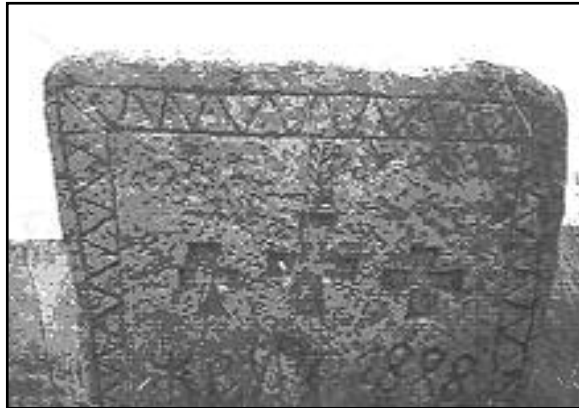
Portretul este naiv, nestudiat din punct de vedere anatomic, într-o totală disproporție și absența perspectivală. Nasul drept și lung, buzele subțiri - în contrast cu bărbia rotundă, plină, ochiul - oglindă a extazului divin și detaliată redare a veșmântului, împrumută. În oarecare măsură, puritatea imaginală a îngerului bizantin. Actul închinării se înfățișează ca pecete a unei rugi, pentru sufletul defunctului, fapt concretizat și de prezenta obiectului contemplativ al crucii. Cu siguranță, aceasta formă de reprezentare este des întâlnită printre monumentele vremii, dar prin însuși faptul realizării ei într-un atelier de specialitate, în contact direct cu dalta, permite, într-un fel, asumarea unei „identități”, unui grad minimal de autenticitate.

O cu totul altă manieră de reprezentare și ornamentare o constituie această cruce din piatră datată din 1887. Componerea ornamentului este, de asemenea, realizată pe coordonate circulare, prin repetiție și alternare, variații de forme și mărimi, iar structura sa cuprinde motive vegetale - frunza de

stejar, ghinda, motive florale și geometrice. Coordonarea plinului și golului, alternarea elementelor ornamentale, dispunerea lor pe axe precise, conferă compoziției în ansamblu, armonie și monumentalitate. Elementul ornamental central este structurat pe trei cercuri concentrice și are drept corespondent compozițional ornamentul bazal al monumentului cu rol de a echilibra întregul, atât prin dimensiuni, cât și prin ornamentație.

Lăsând la o parte monumentalele construcții ornamentate în spirit pur estetic, propun analiza unui monument aparent banal, dar cu o foarte mare forță de expresie și sens. Piatră funerară din imaginea de mai jos datează din 1888, iar proporțiile sale sunt relativ reduse. Aspectul brut, limitativ inscripționat, ne poartă cu gândul în vremurile pietrei, atunci când semnul era elementul de expresie plastică - simbolul - despre care Eliade spunea: „Pentru primitivi simbolurile sunt întotdeauna religioase, întrucât țintesc spre ceva real, sau către o structură a lumii.” Tocmai unei astfel de idei pare să lase loc simplitatea reprezentativă obiectului de cult, a căru

structură exprimă mai mult decât orice altă complexă sculptură funerară. În plastica sa, principalul element de limbaj îl constituie linia cu diferitele ei calități și modalități de expresie, conturând o formă puternic stilizată, geometrizată. Perimetrul compozițional este delimitat de un chenar executat în linii ferme ce desfășoară în interiorul său o ghirlandă zigzagată, motiv ce poate susține variate interpretări și semnificații. Eternitate, delimitarea celor două lumi existențiale, dualitatea ființei umane... În interiorul ancadramentului linear, sunt inscripționate trei cruci de diferite dimensiuni, iar deasupra celei mijlocii este reprezentat cu linii subțiri un spic de grâu extrem de geometrizat. Judecându-l ca simbol al fertilității, se poate înțelege că persoana înhumată aici este o femeie, o mamă. Suprafață este ritmată prin diversitatea calitativă a liniei, prin varietatea dimensională a celor trei cruci săpate profund, dar și prin execuția caracterelor expresive ele însele - prin propria lor natură. Simbolismul religios al acestei lespezi întrece cu mult dantelăria monumentului funerar comun și mai cu seamă „funcționează” contrastant cu mascarada kitsch-ului funerar de azi. Cu toată varietatea lor reprezentativă, aceste monumente funerare rămân „neobosite” de exhaustivitatea elementului decorativ marcate de gravitatea utilității lor. Interesant este faptul că, în ciuda lipsei de conservare a acestora, și astfel a existenței lor într-un număr redus, se „bucură” de unicitate, personalizare și o oarecare originalitate lipsind cu desăvârșire un tipar exclusivist, străin de orice intervenție artistică.

Izbânda lui Zombie

Theodor CODREANU

Secolul al XVIII-lea a adâncit, în Europa, o falie puternică între creștinism și lume. Vinovățiile trebuie egal împărțite, dar e cert că Biserica se depărtase cam de mult de doctrina „simfoniei” care făcuse gloria creștinismului patristic din Bizanț. Teologia scolastică, indulgențele și Inchiziția au determinat marile zguduirii ale Reformei. Estimp, ortodoxia cunoștea și ea, fără a i se compromise unitatea ecumenică, nuanțări naționale care au dus, în cele din urmă, la autocefalii. Cert e că, din secolul al XVIII-lea, predominante devin în Europa sciziunile și sfâșierile, cu o creștere progresivă a „complexităților”. Criza creștinismului ia amploare, fiind destul de limpede că religia a fost adesea folosită ca paravan pentru interese imperiale și sociale, care au îndepărtat-o de lumea ca lumen, hristocentrică. Fusese de mult uitată porunca Sf. Augustin: lubește și fă ce vrei! Omul descoperă că nu este liber, căci lumea se vedea golită de lumină. Uluitor devine faptul că revoluțiile europene se declanșează în numele Luminii. Este o cruntă ironie că, în plină domnie a Bisericii, lumea se descoperă fără lumen, opacă și încâlcită, încât începe să creadă că lumina poate veni din sine însăși, ruptă de religie. Îți vine să crezi că religia însăși s-a rupt de Hristos, de vreme ce în numele ei se pot comite orori. Oare nu condamnă Inchiziția luminile minții, pe un Giordano Bruno, pe un Galilei? Deja diavolul trona în Biserică. Iar masoneria își va lua misiunea să aducă în lume Lumina în locul religiei. Așa începe Lucifer să treacă drept Dumnezeu. Gloria secolului al XVIII-lea este de a fi al Luminilor. Una din cele mai stranii răsturnări din istoria lumii, încât secolul cel nou se ridică împotriva lipsei de lumină, ajungând să numească evul mediu creștin drept obscurantism, adică înăbușitor de lumină în lume! Când ne gândim la lumea-lumen din teologia creștin-ortodoxă a Părintelui Stăniloae, conchidem automat că Europa se depărtase, de fapt, de marea comoară a creștinismului patristic, acesta, la rândul-i, fiind înfrânt, ceea ce și explică prăbușirea Bizanțului. Omul a mărit, astfel, distanța dintre el și lumina Duhului Sfânt, recăzând în violență malefică. Franța se pomenește în plină criză sacrificială, uitând calea hristică a rezolvării acesteia și pariind doar pe raționalismul justiției. În locul libertății după fire, inteligența franceză, în frunte cu Jean Jacques Rousseau, proclamă libertatea după natură și decretează codul drepturilor și libertăților omului, marea miză a Revoluției Franceze. Dar nu există libertate după natură, nici egalitate sau dreptate, căci ar trebui să credem că natura își este suficientă sieși, că are suport ontologic în sine, ceea ce au și crezut metafizicile materialiste ale veacului, declanșând un război de anvergură împotriva religiei și a Bisericii, care-și recunoșteau, astfel, penetrarea de către diavol. Libertatea e numai după fire, care transcende natura, în lucrarea energiilor divine. Când Biserica s-a pomenit în mijlocul crizei sacrificiale¹, adică în violența revoluției, Papa Pius al VII-lea a intervenit cu o bulă papală, încercând restaurarea libertății augustiniene, știind cât de primejdioasă pentru omenire e abandonarea jertfei hristice. Cert e că

revoluțiile europene vor instaura o ruptură profundă între tradiție și modernitate. De la societățile arhaice până în secolul Luminilor, predominantă a fost soluționarea crizei sacrificiale fie prin victima ispășitoare (ceea ce încă se va mai încerca în Franța, în conflictul franco-german, prin „afacerea Dreyfus”), fie ritualic, în spiritul învierii creștine, fie prin spălarea onoarei în duel, soluție consacrată în viața aristocratică a evului mediu, fie pe calea justiției, care va deveni cea mai eficientă în societățile moderne. Lumea fără lumen este „partea diavolului”, cum s-a exprimat Denis de Rougemont. Este o lume a dezbinării, a dublului monstruos², a răzbunării perpetue, o lume semibarbară, în care Cain trebuie să-l ucidă pe Abel, iar urmașii acestuia să se răzbune, la rândul-le, pe Cain. Cine nu crede să arunce ochii

în viesparul răzbunărilor din Orientul Mijlociu, unde, în plină postmodernitate, sacrificiile umane par interminabile, încât nici o lege de drept internațional nu le pot stopa. Lumea ca haosmos e bântuită de violența diabolică. Postmodernii se iluzionează când cred că în haosmos sunt posibile civilizația și cultura. Haosmosul e perpetuă „deconstrucție”, ca să mă exprim în jargonul postmodernist, adică eufemistic, iar de-a dreptul spus, e distrugere descompunere, marș entropic către nimic. Violența în lume nu ține de ontologic, dar exprimă inaptitudinea diavolului de a crea, o violență malefică indusă omului căzut, asociată cu o falsă complexitate opacizantă, dincolo de care tronează nimicul. Moartea e forma ultimă a violenței, cu o dublă privare de libertate, a victimei și a călăului. De aceea moartea este ultimul dintre mistere, în fața căruia toți suntem „egali”, cum a spus-o Eminescu. Poetul a numit-o enigma, runa. Ea e lumea fără lumen: „Moarte, tu îmi pari o noapte neagră, naltă și întinsă, / Iar în mijloc de-ntuneric o făclie stă aprinsă” (Moarte, tu îmi pari...). Oricât de căzută, Dumnezeu încă nu și-a retras din lume ultima făclie, care dă speranța învierii.

Cum poate să apară ordinea în haosmos, lumina în întuneric? Altfel spus, cum poate haosmosul să devină cosmos? Răspunsul e: prin curmarea crizei sacrificiale, care înseamnă întoarcerea cu fața spre Creator, iar nu spre diavol. Or, numai raționalismul justiției, rupt de actul sacrificial hristic, nu e suficient pentru a reîntrona comuniunea dialogică în lume.

„Sacrificiul - atrage atenția René Girard - a fost întotdeauna ca o mediere între un sacrificator și o «divinitate»³. Rațiunile lui rămân, însă, ascunse, căci sunt deasupra oricărei rațiuni, încât modernilor sacrificiul le apare ca absurd și, firește, inuman. Așa se și explică inaderența modernilor și postmodernilor la miturile sacrificiale de felul celui al jertfei pentru creație din balada Monastirea Argeșului. Dar mitul rezolvă o profundă criză sacrificială prin victima ispășitoare, care este Ana, respectiv Mira din drama lui Blaga, făcând posibilă creația de cultură și civilizație. Ana frânge violența telurică, irațională, malefică, dărâmatoare de ziduri, curmă discordia dintre meșteri și restabilește unitatea dialogică a comunității. În mit, însă, există puternice reminiscențe precreștine, suprapuse, palimpsestic peste un context creștin. Violența malefică este contracarată și învinsă de violența benefică fondatoare, aducătoare de pace și creație. Aceasta e și calea nașterii zeilor și a religiilor la popoarele primitive. Până la sacrificiul liber al Mântuitorului, sacrificiile au fost private, locale sau tribale. Sacrificiul iisusiac a fost menit să curme toate sacrificiile reale, spre a fi înlocuite cu sacrificiul ritualic creștin, căci acesta a întrecut orice formă de sacrificiu uman, producând cea mai radicală schimbare în istoria omului. Geniul lui Eminescu a înțeles exact adâncurile sacrificiului hristic, în deplină consonanță cu „descoperirea” lui Girard: „Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amărăciunea întregă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertarea prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu doar din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întregă”⁴.

Săptămâna patimilor, moartea și învierea Mântuitorului readuc ritualic, în fiecare an, sacrificiul real, refăcând dialogic unitatea comunităților umane întru iubire, unitate veșnic amenințată de pornirile violenței malefice care ne însoțește existența ca parte a diavolului.

Raționalizarea crizei sacrificiale în societățile moderne, cu începuturi încă din vechime, este dezvoltarea paralelă a sistemului judiciar, care derivă din justiția divină. „Dacă

sistemul nostru ni se pare mai rațional - ne atenționează Girard - este, în realitate, pentru că e mai strict conform principiului răzbunării. Insistența asupra pedepsirii vinovatului nu are alt sens”⁵. Sistemul judiciar este „infinat mai eficient” pentru că stopează răzbunarea perpetuă printr-o a treia instanță veghetoare care transformă pedepsitul într-o umbră a victimei ispășitoare, semnificație viabilă pentru ambele părți supuse justiției. Dar justiția își atinge cu adevărat ținta numai prin recunoașterea culpei și, deci, prin acceptarea condiției de victimă ispășitoare, fapt ce restabilește dialogul cu aproapele, care a fost, la rândul-i, victimizat. Astfel, raționalitatea justiției se sprijină pe suprarăționalitatea credinței și împăcarea comunitară se restabilește. Mecanismul funcționează la nivel privat, între grupuri sociale și între comunități naționale, ultima instanță fiind a dreptului internațional.

Separarea dintre Biserică și stat în societățile moderne a putut crea impresia că justiția laică poate înlocui complet „iraționalitatea” crizei sacrificiale, curmată prin violența benefică fondatoare, că, deci, lumea de aici poate subzista fără religie. Așa s-a născut teoria că societatea e rezultatul nu al unui act fondator sacral *in illo tempore*, ci al unui contract social, încât unitatea lumii și-ar avea o explicație fenomenologică, într-o coerență a naturii umane suficiente sieși. A fost marea „revelație” a lui Rousseau, de un optimism debordant, căci pacea socială devenea abordabilă exclusiv judiciar, prin refacerea „contractului” încălcat de starea socială deținătoare a puterii în stat. Gândirea umană devenea și mai incapabilă să reperate esența religioasă a unității dialogice a lumii. În secolul Luminilor, efectul n-a întârziat să apară, căci ignorarea raționalistă a riturilor fondatoare readuce violența, adâncind criza sacrificială. Ca eveniment istoric, ea s-a numit Marea Revoluție Franceză, aducătoare de teroare și de ghilotină, ca șir de răzbunări ce amenințau să devină perpetue. Istoria a dat dreptate protagoniștilor revoluției, dar dreptatea era a Papei care chema la rememorarea iubirii augustiniene. Revoluția Franceză va aduce Europei un prim „război mondial”, declanșat de ambițiile eroice ale lui Napoleon Bonaparte. Aceași revoluție a favorizat și noi acte sacrificiale fondatoare, din care au apărut națiunile moderne în secolul al XIX-lea. De acum încolo, Europa va dezvolta trei tipuri de violență, dincolo de cea privată și de clan: violența de clasă, raționalizată de marxism și de utopiile aferente; violența între națiunile Europei și violența colonială, globalizantă. Fiecare a conceptualizat un anume tip de antropocentrism deviant de la antropocentrismul dialogic creștin, ca ocultare a libertății după fire a omului. Numele celor trei forme deviante în ideologii au fost: proletcentrism (care a dus la revoluțiile proletare), etnocentrism (generator de războaie devastatoare între marile națiuni europene) și occidentalocentrism cu tendințe spre globalocentrism. Primul centrism a dominat secolul al XIX-lea, culminând, însă, în al XX-lea; al doilea se dezvoltă paralel și în antiteză și coincide cu modernismul; al treilea evoluează spre globalism, evocând paradigma postmodernismului. Paradoxul ultimului centrism e că se sprijină pe o ideologie anticentristă, dar care tinde să dezvolte un singur Centru – Statele Unite ale Americii, ca valoare democratică supremă, într-o lume care s-a lepădat de marile „narațiuni” valorice generate de creștinism.

După Milan Kundera (*Le Débat*, nr. din 27 noiembrie 1983), Dumnezeu mort a cedat locul culturii, încât Biblia a devenit din Cartea Cărilor doar o carte între alte cărți. Și ne găseam încă în ultima fază a modernismului, când pariul era cultura. Într-o lume policentrică (dar cu un singur Centru!), s-ar fi dobândit o victorie decisivă împotriva monotoniei etnice, pe care mai încercase s-o doboare internaționalismul proletar. Rămâne obscură sintagma monotonie etnică, ea inducând ideea că pe glob ar fi o singură „etnie”, ceea ce e de domeniul fanteziei. Ne luminăm aflând că respingerea etnicităților se face în favoarea multiculturalismului, care ar fi, totuși, imposibil fără existența diversităților etnice. Credița e că multiculturalismul ar putea elimina multietnicismul, producând saltul într-un melanj etnic, religios, sexual și stilistic. Aceasta e ținta idealului postmodernist. Alain Finkelkraut vorbea de provocarea unui metisaj generalizat⁶. Era „noului antropocentrism”, eliberată de revelația biblică, este era nomazilor, a tiers-mondiștilor. Există speranța unui neoluminism planetar⁷, de astă dată, cu deconstrucția oricărui elitism, cu dispariția noțiunilor de adevăr și de minciună: „Noi trăim în era *feelings*: nu mai există nici adevăr, nici minciună, nici stereotip, nici noutate, nici frumusețe, nici urâtenie, ci doar o paletă infinită de plăceri, diferite și egale”⁸.

Dacă norma augustiniană era lubește și fă ce vrei!, acum, după André Bercoff, libertatea eului nu mai poate fi îngărdită de iubire, ci e la voința nelimitată a individului: „Laissez-moi faire de moi ce que je veux”. Desigur, fără nici o autoritate transcendentă. Omul e liber cu telecomanda televizorului în mână, într-un ocean de cultură fără capodopere, în care toate obiectele au drept de venerație: Borges și kitsch-ul, Sandra Brown și coca-cola, într-un hedonism global, dar fără Shakespeare, Kant și poezii blestemați, căci aceștia n-au cunoscut fericirea. Dacă în primul luminism, cel al ascensiunii burgheze, îndemnul era: *Enrichissez-vous!*, în cel postmodernist devine: *Amusez-vous!*⁹ Este eonul ridicării oricărui distracții la demnitate culturală: „nici o valoare transcendentă nu trebuie să frâneze sau să condiționeze exploatarea plăcerilor și dezvoltarea consumației”¹⁰. Spre a nu se cădea în elitism, mass-media a decretat vremea show-bussiness-ului, a publicității, a filmului american contra celui european, care e anacronic prin problematizare și finețuri artistice. Tradițiile au fost abandonate ca rămășițe penibile ale trecutului. A trecut pentru totdeauna și vremea modernismului „disperaților”, al lui Kafka, al lui Emil Cioran, al lui Eugen Ionescu și al altora: „Inutile d'être désespéré”¹¹.

Postmodernismul, adaugă Alain Finkelkraut, ne-a deschis porțile unui „Disneyland al culturii”. De altfel, moda Disneyland a invadat și Europa, iar politicienii noștri postmoderniști au ținut morțiș să facă unul, la Sighișoara, închinat lui Dracula, cel devenit mit al distracțiilor tot pe filieră americană.

Un conflict de remediat, zice Finkelkraut, rămâne încă între școală și elevi, fiindcă în vreme ce „școala este modernă, elevii sunt postmoderni”¹², încât se poate vorbi de o criză a învățământului. În consecință, trebuie împachetate gramatica, istoria, matematica, limbile clasice și depuse la muzeul de curiozități, iar în locul lor introduce

disciplinile opționale, muzica rock, cu variantele ei postmoderne, metoda cea mai eficientă trebuind să devină jocul. „Puțin importă ce inteligență dezvoltăm prin joc”, precizează Finkelkraut, important e ca, finalmente, tânărul să știe a mânuși mașina, nu gândirea. Dar toate astea nu-s suficiente. În școală și societate, avem nevoie de o muzică fără Mozart, de o filosofie fără Kant, de o literatură fără Tolstoi, Dostoievski și Proust, o artă fără Michelangelo și Brâncuși etc. Elitele postmoderniste autohtone l-au putut completa ușor pe Finkelkraut, scoțându-l din istorie pe Mihai Viteazul și introducând-o pe Andreea Esca, punând la grea îndoială necesitatea prezenței în manualele școlare a lui Eminescu, a lui Sadoveanu, a lui Rebreanu, a Mioriței, locul lor putând fi ușor luat de postmoderniștii în viață, care cultivă jocul simulacrelor.

Peste toate, însă, marea performanță a „noului antropocentrism”, apreciază Finkelkraut, este crearea nu numai al unui om nou, dar al unui nou popor planetar, dincolo de criteriul rasial și etnic. Iată cum multiculturalismul a dat roade. Cum se numește acest nou „popor”? „Tinerii: acest popor este o apariție recentă”¹³.

Inteligența românească și-a imaginat că ideea asupra „omului recent” este o invenție a domnului H.-R. Patapievici. El a putut constata, probabil, că „tinerețea” contaminează întreaga suflare de pe glob. Identitățile etnice, care trezesc atâta repulsie filosofilor postmoderni, pot să dispară liniștite, căci tinerii sunt gata să le substituie. Cum? Tinerii au puterea să respingă „convențiile vestimentare”, să se lepede de literatură, să prefere „benzi desenate”, muzica rock etc., toate contra exprimării verbale: cultura coca-cola în locul culturii cuvântului. Sau în termenii lui Finkelkraut: cultura feelings: „fondată pe cuvinte, cultura în sens clasic are dublul inconvenient de a îmbătrâni indivizii și de a le încălca o memorie care excede propria biografie, de a-i izola și de a-i condamna să zică «Eu», altfel spus, de a exista ca persoane distincte”¹⁴.

lăță cum ne ciocnim, vrând-nevrând, de antropologia personalistă creștină a Părintelui Stăniloae. Or, omul postmodern s-a săturat de a fi persoană. Comunicarea pe internet este o non-comunicare, căci e un nesfârșit joc al mesajelor anonime, pur distractive. Iată de ce persoana (Je) a fost înlocuită ce Je-une, zice Finkelkraut, recurgând și el la un joc de cuvinte. Spre a scăpa de rușinea identității naționale și individuale (care te mai obligă să te și exprimi într-un idiom destinat dispariției!), societatea postmodernă are datoria să stea cu fața spre Jeune, spre adolescența fără prejudecăți identitare¹⁵.

Felini, amintește Alain Finkelkraut, este cel dintâi care a întrevăzut cursul lumii către „Les jeunes, les jeunes, les jeunes...”, încă din 1984. Și-l citează: „Numai un delir colectiv poate să ne facă să considerăm ca maestri depozitari ai tuturor adevărilor pe niște băieți de cincisprezece ani”. Delirul acesta se pare că a sosit: „Conglomerat dezinvolt al nevoilor pasagere și întâmplătoare, individul postmodern a uitat că libertatea era același lucru cu puterea de a schimba bestia și că însăși cultura transfigurează instinctele”¹⁶.

Era postmodernă, avertizează filosoful francez, este a vidului existențial, ca ultimă fază a democrației. Delirul mascator al nimicului a apărut din lungul hedonism al consumatorismului occidental, culminând în „idolatria valorilor juvenile”. Dacă burghezul a fost figura centrală a modernismului, locul i-a fost luat, în postmodernism, de adolescentul fără personalitate: „Le Bourgeois este mort, vive l'Adolescent!”¹⁷

Înlocuirea conceptului de popor cu acela de *jeunesse*, observa și Edgar Morin, înseamnă apariția unei „bio-clase”, în spiritul politicii corecte americane. Postmodernitatea riscă să fie dictatura minorităților de diverse soiuri, a discotecilor, a copiilor care cântă și dansează. Aneantizarea semnificației, din care postmodernii își fac un titlu de glorie, dezvoltă în creierul uman „emisfera nonverbală”: „Noi suntem lumea, noi suntem copii”¹⁸. Este izbânda infantilismului, a barbariei, a lui Zombie: „Et la vie avec la pensée cède doucement la place au face-à-face terrible et dérisoire du fanatique et du zombie”¹⁹.

Așadar, postmodernismul se dovedește a fi triumful lui Zombie, mica bestie agresivă pierdută în opacitatea naturii, frustrată prin non-educație, după norma „luminii” rousseauiste a „libertății”, la antipodul antropocentrismului creștin, ca atitudine iresponsabilă împotriva copiilor și adolescenților, lăsați pradă „plăcerilor”, drogurilor, pornografiei, întoarcerii la semibarbarie. E condamnarea omului la de-personalizare, la încetarea dialogului cu Dumnezeu și cu lumea, într-o lume care și-a pierdut transparența.

Firește, un asemenea model cultural nu poate avea viață lungă, fiind sortit pieirii, ca orice modă. Aceasta este fața ușor de deconstruit, cel puțin la nivel teoretic, a postmodernismului. Există, însă, un postmodernism al elitelor, în pofida faptului că noțiunea nu mai are relevanță în canon. Adrian Dinu Rachieru a putut scrie o carte cu titlul *Elitism și postmodernism*. Voi numi acest produs postmodernism înalt. Cu el, merită, într-adevăr, să te confrunți.

Phoenix - Ilustrație din Cronica de la Nuremberg

Note

1 Vezi conceptul dezvoltat de René Girard în cartea *Violența și sacralul*, trad. rom. la Editura Nemira, București, 1995.

2 Vezi capitolul cu acest titlu din cartea noastră *Mitul Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 2004.

3 René Girard, *op. cit.*, p. 12.

4 M. Eminescu, în *Timpul*, VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1.

5 René Girard, *op. cit.*, p. 28.

6 Alain Finkelkraut, *Le défaite de la pensée*, Gallimard, Paris, 1987, p. 150.

7 *Ibidem*, p. 156. „Que veut la pensée postmoderne? La meme chose que les Lumieres”.

8 *Ibidem*, p. 157.

9 *Ibidem*, pp. 162-163.

10 *Ibidem*, p. 162.

11 *Ibidem*, p. 167.

12 *Ibidem*, p. 169.

13 *Ibidem*, p. 172.

14 *Ibidem*, p. 173.

15 *Ibidem*, p. 175.

16 *Ibidem*, p. 166.

17 *Ibidem*, p. 176.

18 *Ibidem*, p. 179.

19 *Ibidem*, p. 183.

Au fost și turnători cu conștiința vinovăției

Ionel NECULA

In legătură cu turnătorii (agenții, informatorii) ne-am format deja o prejudecată greu de revizuit. Ființe abjecte, caractere mizerabile, față de care cei vechi și-ar fi arătat disprețul și consternarea prin alungarea lor din cetate cu pietre. Denunțarea, turnătorii, delațiunea sunt metehne inavuabile ce antrenează, deopotrivă, oameni și instituții de stat și-i firesc să prolifereze în vremea regimurilor de dictatură. Într-o societate în care instituțiile și autoritățile statului au consimțit, din nevoie sau cu voie vegheată, să cultive și să conserve o anumită imagine despre putere, orice rezervă sau ieșire din puhoi trebuia sancționată cu asprime exemplară.

Esența regimurilor de dictatură o constituie suspiciunea generalizată și imensa mașinărie pusă în mișcare pentru procesarea ei. Nimeni nu se mai poate considera nevinovat prin prezumție, ci fiecare, purtând bănuiala unei culpabilități potențiale și/sau tănuite, era obligat, permanent să se dezvinovățească. Cum spunea Noica, nimeni nu mai e în adecvație, nici măcar corifeii puterii. Cadrul este ideal pentru proliferarea micimii umane, pentru colosalizarea ranchiunei, pentru jocuri periculoase și pentru achitarea de polițe vechi. Cabotini, frustrații, ipocriții, paiațele și pleșcarii simt c-a venit vremea lor, că-i rostul de o nouă poziționare în ierarhia vieții sociale și se pun în slujba noilor stăpâni. Ei nu știu ce-i remușcarea, căința, nu-și simt conștiința vinovată și nu se năvălesc de nesăbuintă gestului delator.

Una din caracteristicile regimului comunist este și aceea c-a reușit să antreneze în această acțiune rascolnică și spirite cu o moralitate neîndoielnică, personalități viguroase, neinfectate de virusul veleitarismului și sperjurului. I-am găsit în dosarele cu note informative despre Ion Petrovici și, probabil, figurează, sub diferite nume codificate, și în alte dosare de urmărire. Spre cinstea lor, unii, foarte puțini, dând dovadă de curaj și decență, și-au recunoscut singuri păcatul colaborării și s-au expus blamului public înainte de a se ivi perspectiva desconspirării. Au dat un semn că regretă, că-și asumă vinovăția vremelnice coabitări cu răul și că se supun judecății publice. Oamenii se mulțumesc cu puțin și iartă ușor o vinovăție recunoscută. Nici legea, nici spiritul public n-au abilitat vreo măsură punitivă pentru păcate recunoscute. Societatea se mulțumește să știe că nu mai este sfidată și prostită de sub crisalida unei culpabilități ascunse sau mascate. Îi este de ajuns recunoașterea. Și iartă.

Cei mai mulți, însă, nu s-au sinchisit de mizeriile trecutului lor odios și-au continuat să ne-nșele buna noastră credință, să ne țină lecții de moralitate, o pretinsă electivitate, să ne facă și chiar să ne reprezinte în relațiile cu alte țări. Tupeul cu care un Ristea Priboi s-a lăfăit prin fotoliile Parlamentului țării a fost cea mai mare ofensă adusă bunei credințe și cumsecădeniei acestui popor. Așa ceva nu ce poate ierta - nici lui, nici partidului care l-a propulsat.

Sigur, nu această tipologie de troglodiți ne interesează aici, ci personalitățile stenice și pilduitoare, care, într-un moment de izbeliște și de impas existențial au trebuit s-o facă pe delatorii și să-și toarne confracții nevinovați. Cum a

fost posibil și cu ce remușcări de conștiință s-au implicat într-o asemenea acțiune năimită, ipocrită și demonică? Au fost viscolii de frisoane, de înfiorările lucrului rău, periculos și anevoie de îndreptat? Conștientizau că, prin aceste tranzacții malefice decădeau din condiția intelectualului etalon - model de conduită, atitudine și comportament? „Numai cine a trăit acele constrângeri făcute de ei, mărturisește mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu, într-un număr din ziarul „Cotidianul”, știe cum ajungeai să faci ce îți cereau”.

De fapt, am ajuns în punctul critic al discuției. Ce mai rămânea din prestața celui ce, în ochii celor mulți, trecea drept un făclier și un exemplu de dăruire cauzelor înălțătoare, după ce-a acceptat să vândă sufletele confracțiilor săi? Mai merită înțelegerea și indulgența noastră cel ce și-a decontat starea de mulțumire habituală din nefericirile provocate semenilor săi?

Nu cred că un singur răspuns poate cuprinde întreaga diversitate de situații. Câteva amendamente trebuie, în prealabil, admise.

Socrate, cu încrederea lui în calitatea umană, spusese că mai degrabă se însoțește cu un înțelept la pagubă decât cu un ignorant la câștig. În privința credibilității și al exemplarității de viață, înțeleptul, personalitatea nemaculată de toxinele istorie, are din capul locului un cec în alb, din care poate consuma după voie, pentru acte diamantine sau casante, reprobabile. Și iată, inteligența românească, o parte a ei, s-a lăsat prinși într-o aventură care a obligat-o să consume din foile cecului încredințat în scopuri malefice. Sigur c-au fost racolați în această sminteală prin constrângere și șantaj, dar faptul are mai puțină importanță pentru logica urmărită aici. Problema e alta: ce mai puteau face în condițiile când nu se mai profila nici o cale de întors?

Evident, prea multe ieșiri cât de cât onorabile din acest derapaj de conștiință, nu le mai era la îndemână. Dar puteau să-și completeze filele de cec într-o formă evazivă și disimulată, care să le facă inutilizabile. Puteau să informeze fără să comunice nimic, să-și burdușească informările cu lucruri banale, plate, stereotipe, arhicunoscute și fără nici o încărcătură demascatoare, astfel încât să nu-i prejudicieze în vreun fel situația celui urmărit. La gradul lor de instrucție și de cadre selectate pe bază de dosar, securității nici n-ar fi sesizat trucul. Baza de evidență cât mai pântecoasă, numărul de informatori și de note informative înregistrate reprezentau performanțe mai importante decât conținutul și marja denunțatoare a rapoartelor.

Petrovici a fost sub acțiune informativă vreme de 11 ani. Ne putem imagina ca cei ce depuneau mărturie despre ei la securitate nu erau oameni simpli - strungari, lăcătuși mecanici, sudori - ci personalități importante, cărturari bine așezați în ansamblul culturii române de dinainte și de după război. Cei mai mulți își semnau informările cu nume codificat, dar găsim și cazuri când informatorul semnează cu numele real, ceea ce ne-ar permite să facem o cercetare aplicată și cu trimitere directă. Cum n-am cerut acceptul celor în cauză, alungăm acest gând și rămânem cu certitudinea că, și în cazul „surselor” cu nume codificat, și în cazul celor ce și-au asumat responsabilitatea fără să uzeze de obișnuitele pseudonime, avem de-a face cu individualități de o bună condiție morală și intelectuală. Sigur, e vorba de o moralitate pusă la grea încercare, care implică anumite abilități și riscuri pentru a rămâne neprihănită. Nu poți fi mediocru, a spus-o Andrei Pleșu, în planul moralității. Autoritatea morală nu poate fi relativă, peticită. Este sau nu este.

Cu aceste gânduri, am detașat din mulțimea informatorilor două nume - amândouă de mare credibilitate în conștiința publică românească. Recitesc cele patru note informative semnate de N. C. - una dintre surse care îl avea în urmărire pe Petrovici. Ce află securitatea din lectura acestor informări? La 17 iulie 1965 - „sursa” informa că Petrovici a făcut o vizită la Iași, c-a fost impresionat de ritmul construcțiilor („operă grandioasă”) și c-a prevenit pe directorul muzeului Al. I. Cuza din localitate că harta principatelor de la 1859 este trunchiată, pentru că nu menționează și cele trei județe „luate” după războiul din 1877 de foștii noștri aliați răsăriteni, dar care în vremea Unirii figurau ca teritorii românești. Dintr-o altă relatare, depusă la 9 ianuarie 1968, aflăm c-a fost vizitat „cu o zi înainte” de Zoe Dumitrescu Bușulenga, de fapt, soți Bușulenga, și că se consideră un filosof mistic, ceea ce i-a atras „multe săgeți critice”. Apoi, tonul informărilor se schimbă. Încurajat, probabil, de ușurința cu care securitatea îi

servea platitudinile, plusează și, dacă în nota din 16 aprilie 1969 arată că „oamenii discută în general azi puțin despre politică”, douăzeci de zile mai târziu, în nota din 6 mai 1969, arată că „Petrovici e de părere că la noi se face o politică românească bună. Această opinie a lui I. P., sursa a mai arătat-o și în alte ocazii” (ACNSAS, dosar 3080, vol. 2, f. 13).

Așadar, cel ce trebuia să denunțe presupusa încercare a lui Petrovici de a regrupa politicienii vechiului regim burghezo-moșieresc într-o mișcare de rezistență se dovedește, în cele din urmă, un ocrotitor al urmăritului. Depozițiile sale nu doar că nu acuză, dar abilitau o imagine care să-l salveze din tragicul situației. Conștiința, chiar din disconfortul acestei filistine condiții de turnător, își purta greu povara vinovăției și-ncerca, pe cât îi era în putință în acele vremuri de ciumă ideologică, să-și răscumpere în vreun fel culpabilitatea pactului făcut cu sistemul. Socrate avusese dreptate. Măsura inteligenței harice este dată, printre altele, și de strecurarea discretă, a nuanței stenice și mântuitoare acolo unde i se cerea să se poarte draconic și să victimizeze. Zbaterea era dramatică pentru că tenta gândului bun n-a dispărut odată cu drenarea în mazăgă.

O sfâșiere a la fel de disperată o întâlnim și la sursa „Alec” . Fără să ne hazardăm în speculații de identificare, putem spune că e vorba de o conștiință robustă, solară, care știe valoarea nefastă a denunțului, figurează cu trei note informative, dar, de fapt, toate trei schițează un traseu al remușcării și căinței.

Prima dintre ele, cea înregistrată la 18 aprilie 1964, este drastică, rechizitorială, victimizantă. Bănuim însă că imediat după depunerea ei au urmat sfârtecările conștiinței împovărate de păcatul delațiunii și-a început să urzească un plan de neutralizare a efectelor acesteia. Au urmat cinci luni de chinuire subiectivă, până la 12 noiembrie, când a avut posibilitatea să-și repare nesăbuița printr-o altă notă informativă, absolut contrapunctică la cea anterioară.

Iată-le, reproduse în paralel:

n. i. din 18 apr. 1964

„Contesta realizările. Socotește că spectaculoasele construcții din București au fost posibile numai fiindcă s-au expropriat imobilele fără despăgubiri. În acest mod, zice el, e ușor să clădești și regimurile vechi ar fi făcut probabil mai mult în condițiile acestea”.

„Fiind un om caustic și spiritual, se complace a face ironii pe seama conducătorilor”.

„Nu e de acord nici cu principiile și mai puțin cu metodele și nu-i plac deloc oamenii de azi.” „Regretă regimul trecut”.

n.i. din 12 noiembrie 1964:

„La 5 septembrie fiind vizitat din nou, la întoarcerea sa de pe litoral și-a exprimat admirația pentru realizările înfăptuite acolo și recunoaște că niciodată regimurile politice trecute nu ar fi fost în stare de asemenea realizări”.

„Consideră de asemeni că Gheorghiu Dej apare din ce în ce mai mult ca un om înzestrat cu mari calități de om politic. Este mirat fiindcă nu se aștepta să găsească la un om, forțamente nedotat de o mare cultură și pregătire politică specială, un simț atât de acut al realităților și o atât de mare abilitate”.

„Consideră o absurditate speranțele unora din cei care-l vizitează, cum ar fi Ștefan Pleșoianu sau Fratostițeanu, că ar putea veni la noi o schimbare în politica internă, determinată de influențe externe”.

Ne putem imagina ce coșmaruri l-au încercat pe distinsul cărturar în cele cinci luni de zile, până când a putut să-și anuleze în întregime depozițiile anterioare. Cea de a treia notă informativă (ultima), din 15 decembrie 1964, conturează deja imaginea unui informator cu lecția bine

învățată, care și cântarea bine cuvintele și nu se mai hazarda în informații riscante, cu urmări rechizitoriale pentru urmărit. Vindecat de zelul inițial, îl confirmă și el pe Socrate. Devenise înțeleptul care, chiar dacă greșește, știe să-și repare greșeala.

Daniel CORBU

LENOR

Vino Lenor să privim îngerii desprimăvărați
cu aripile albe ca praporii lui Horia Bernea
vino clipă adulteră să risipim așchiile bucuriei!
Dar cum să uităm că LUMEA-I
O-NCRUCIȘARE DE SĂBII
iar tu la ora Nimicului dejun cu vechi descântec
îmblânzești vântul încleștat pe beregată?

— Greșești, spune în șoaptă aerul răzbunător
doar eroismele așteptării te sugrumă ades.

URME. LA BABILON

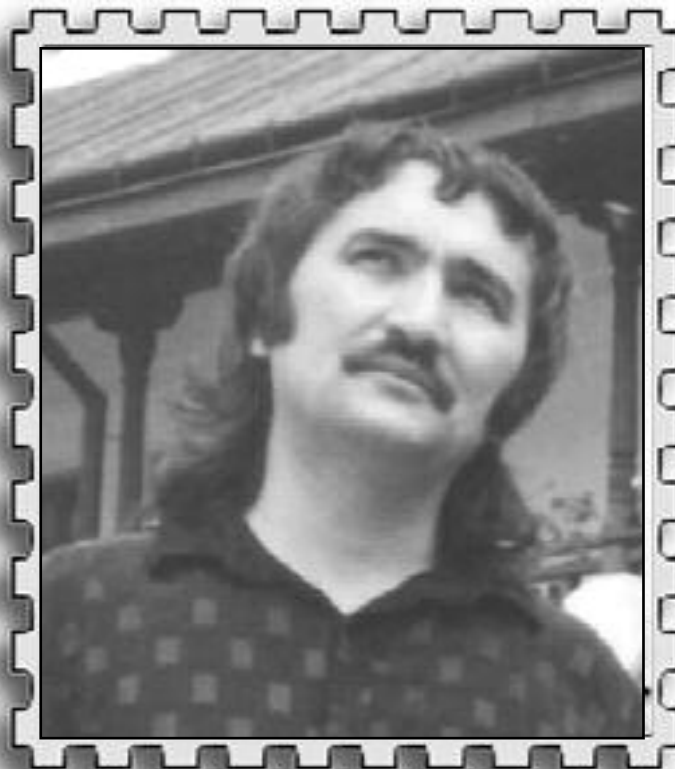
Fără-ndoială, Salah Mahdi, serenissime poet
al iubirii și-al landurilor orientale,
fără-ndoială, e chiar o datorie de onoare
să depui mărturie pentru urmele vechi.
Aici se-ncurcă toate limbile
și te pierzi printre culegătorii de semne.
Sub bolta neagră-a unui lung adio
târându-și indiferent amuleta
îngeru-și plânge dependența de marijuana.
Din răstimp în răstimp
cât eunucii le hrănesc femeile și cămilele
înstăpâniții de Allah își cheamă stăpânul

lângă zidurile lor.

Între zări croșetate de nori
fărămițat de absențe pierdut
printre culegătorii de semne
știi că DOAR ÎN VORBE VEI FI FERICIT.
Nu-i loc de orbire și totuși la Babilon
un vânzător de brocart
înălța imnuri
pentru poetul înghițit de furtună.

RĂUL CE TRECE PRIN INIMA MEA

Să vină seara.
Așteptarea să limpezească noi vânători
de cuvinte vânători cu ogari alergând.
Tac. Uneori semăn cu refugiile
îmi înghesui singurătatea-n oglinzi
(nici o victorie)
cineva mă ademenește cu vorbe ca monezile
fierbinți
mamă nu e moartea
trecem fiecare cu o altă icoană în mâini
roua deconspiră sigiliile luna
descuie toate ușile
îți mai amintești răul ce trece prin inima mea
mamă de când mă știu adorm cu mâinile goale
ce să fac
exist și eu ce subțire mi-i umbra.

PENTRU ATĂTA MOARTE

Poetului Cezar Ivănescu

Nașterea mea n-a întrebat dacă e bine sau nu
și m-am trezit între voi împovărat
de parcă-aș purta în mine tot aurul Galaadului.
Prin fața mea au trecut surâsuri cruci și miracole
cer și diamante filozofii retorii napoleonii
de cârpă
împotriva cărnii am folosit atâtea strategii
am călăuzit un popor de cuvinte
și m-am încălzit la umbra conceptelor în floare
încă NU SUNT PREGĂTIT PENTRU ATĂTA MOARTE!
Rege m-am proclamat peste propriul gol
și de-atâtea ori singurătatea
mi-a strâns degetele-n uși
am ales băuturile cele mai fine am iubit
femeile cele mai aprige
nu sunt pregătit pentru atâta moarte!
Am fost învingător și am respirat aerul atâtor
înfrângeri
am deconspirat corespondența mea cu pustiul Sahara
până la un punct am visat
până la un punct am surâs
în schimbul profețiilor am cerut liniștea
și mi s-a dat labirintul
cu teamă și furie am privit în ochii divinei Absențe
NU SUNT PREGĂTIT PENTRU ATĂTA MOARTE!

VÎNZĂTORUL DE OAMENI

Totul e să nu nimerești de mai multe ori
în aceeași moarte.

Dar tu aduni firimiturile unei duminici pustii
te prefaci fericit.

Rătăcitor printre adevăruri de-o clipă
prea des te trezești încrustând răsărituri.

Și iată vine la tine Vânzătorul
ridicat dintre arginții albaștri
și te-ntreabă de ce-s vinovate litiunile
vine la tine Vânzătorul dintre arginții
scârbei albastre
și-ți dăruiește o pasăre de paie.

“O pasăre de paie nu înseamnă un zbor
mai puțin?”

Ce importanță mai are zice
Vânzătorul de oameni
tot vei rămâne o casă de frig la marginea
drumului

ce importanță...

Estimp tu mângâi molozul unei trecute duminici răsfoiești
cărțile prin care se plimbă
aceleași bodegi aceiași bărbați

ce nu obosesc

niciodată
vorbești fără rost despre rugul adormit între
hârtii creponate
despre aureola magilor călători
sau despre infirmitatea de-a fi fericit.
Ce vrei luciditatea e o disciplină
pentru martori târzii!

BLUES

Cel mai rău e să mori într-o duminică:
îngerii grețoși rânjesc pe acoperișuri
fantomele bat tam-tamuri și simți
cum putrezește prezența
și se sfarmă speranța sub tălpi
precum pastilele de sticlă
cum pe nesimțite rămâi vădov de lume.
La tine mă gândesc suflet răvășit
litanie tristă
ce-ai să te faci când n-o să poți dresa asfințituri
nici risipi aprinsele solilocvii
la tine trupule prieten
cum vei suporta despărțirea de
aerul trădător ce-ai să te faci
carnea mea histerizată de cântec?

ȘTREANGUL NEGRU

Pe nesimțite îmbătrânești
tot căutând metafore pentru gloria unui text
împroșcat cu azur cu idei vermion cu roza apocalipsă
a clipei de față.

Erai tânăr îți creșteau intrigi și gheare
de sfâșiat sărbătorile
zilnic priveai ștreangul negru

ȘTREANGUL NEGRU.

Învățai:

arta e o mică înșelătorie aplicată celulelor orgolioase.

Învățai:

Vita impedere vero. Să-ți consacri viața adevărului.

Într-o cameră cu ziduri livrești

într-un oraș limbut

zilnic priveai ștreangul negru

ștreangul negru.

DAR VENIȚI ȘI VOI MAI APROAPE BĂ
DISPERAȚILOR!

De aici totul se vede mai bine. Gândacul rătăcit
prin stepă. Puținătatea. Idiomul. Coverga.
Saliva răstignită pe aprige ovații.

Nicolae Dorel TRIFU

ȘI VINO-APOI, DOAR TU...

soției mele, Angelica

Așează-mă-ntr-o lucruri, ca pe-o nedumerire,
să fiu în piatră visul celui mai lung priveghi;
să mi se pară moartea un somn cât o iubire
pe care-un vultur straniu presară flori perechi

Și vino-apoi, doar tu, iubito, ca o ceață
din care să-ți contempul al inimii nectar;
mereu același mire, dogorător de viață -
cel refuzat de aștri - să-ți fiu totemul rar...

Ci vino într-o noapte în care eu să ard
precum un foc, pe-un munte acoperit de nea:
înveșmântat în fluturi, să tot plutesc - stindard
al altor evi - pe unde mai râde-un ochi de stea.

Când duhurile oarbe și-or face cuib în cer,
că vor avea drept astru zăpezile amare,
eu să te strig din ape sub pânzele ce pier
până devin un fluviu, îndepărtat, pe zare...

PSALMUL OSPETEII

Cum la Zaheu venit-ai, Doamne, de i-ai sfințit bogata-i casă,
pogoară, Bunule, în gându-mi, și-n suflet, azi, mi Te așează:
Te-oi ospăta cu suferințe - dulci rodii coapte pentru Cină -
și cu nădejdi înmiresmate - moi fructe pârguite-n Vină.

Din Vorba Ta, ce-i grâul vieții,
voi pregăti - flămând brutar -
o Azimă cum doar poezii
o știu - ofrandă - pe-un altar.

Pentru veșmintele-Ți de brumă
pe care noaptea, trist, le porți,
Ți-oi face, Doamne,-un pat de humă:
învie Lazărul din morți!

Iar pentru Tine, Doamne,-n zori,
Ți-aș ridica,-n Palat de ceară,
un pat de frunze și de flori -
să te mai naști a doua oară...

PSALMISTUL

Mă rog la Tine, Doamne, mereu, cu-nfiorare
să îmi ajuți pe bunii ce-s oameni cuvioși;
îndură-Te, Slăvite, și dă-le, drept iertare,
lubirea Ta divină, ferește-i de leproși!

Și nu lăsa hulpavii, cei ticăloși slugoi
să-nfulece din carnea de miel a celui bun:
nu-i mai răbda pe slujii dușmani ai Legii noi:
ei cu minciuni îmbată pe Sfetnicul Tău bun.

Binecuvântă, Doamne, pe oamenii cei vrednici -
nicipând ei nu trădează învățătura-ți sfântă;
dar osândește-i, pururi, pe cei care-s nemernici,
că ei sunt mătrăguna ce-n inimi se împlântă.

Mă rog la Tine, Doamne, mereu, cu-nfiorare
să îmi ajuți pe bunii ce-s oameni cuvioși;
îndură-Te, Slăvite, și dă-le, drept iertare,
lubirea Ta divină, ferește-i de leproși!

VÂNĂTOAREA

Lui Dimitrie Stelaru

Vine, Doamne, o Lumină mare,
vine să mă certe - sidefiu -
vine oarbă, ca o înstelare:
îndrăznit-am, Doamne, oare, eu, să fiu?

Cine a trimis-o, Doamne, înspre mine
ca pe-o săgeată din întunecime?
cine trase arcu? Ochitorul, cine?
Dragă mi-este viața ce-o să mi-o suprim!

Nu-mi dăduși, chiar Tu, setea de fiire
ca pe-un Dar al Tău fără-asemănare?
când voi fi o iarbă, peste cimitire,
cobori-vor, norii, ploaie ori ninsoare?

Iar eu, toată moartea, ca un duh de rouă
să aprind în păsări dorul de înalt;
și să fiu sub Lună, Liniștea cea nouă
ce-o-nflori-ntr-o stâncă raza de cobalt...

Vine, Doamne, o Lumină mare,
vine să mă certe - sidefiu -
vine oarbă, ca o înstelare:
îndrăznit-am, Doamne, oare, eu, să fiu?

ALEGORIE

Sunt surdo-mutul care mai vestește
stafia ce-o pictară sfinții;
duc norii-n piept, cum marea-n ochi, un pește!
Invit la menuet, într-un castel, toți prinții...

Căci, dau un bal cu invitați de soi:
chemat-am păsări, cai și căprioare;
veni-vor leii, urșii, câini și boi -
tot suflete curate - și o floare.

Vă întrebați, desigur, de-am uitat
să mai invit pe cineva, anume ?
o, da! - chema-voi mieii unui sat -
colindători cu știtele de brume...

Duhurile pământului și neprețuitele comori: semantici, idei ale predestinării, interdicții în dincolo de semne, corola poveștilor.

Gherasim RUSU TOGAN

SIMBOLURI ȘI DESĂVĂRȘIRI

Nici un alt univers al existenței umane, situat în spațiu dintre realitate și aspirație, n-a fost ornat cu o istorie atât de bogată, precum cel al fascinantului vis, clădit pe mitul ieșirii din labirintul necazului, prin intermediul comorii salvatoare, de duhul pământului dată. Comorile, nădejdea celui care-și încearcă desprinderea dintr-o condiție ce nemulțumește, în rost de mai altfel, mai bine, mai frumos, în armonie de lume. Comorile, univers de mistere, fascinant pentru imaginarul colectiv și individual, aducător de miraculoase schimbări în spațiul existenței, sub toate formele sale. Comorile, sumă de magice povești, cu țesătura lor fabuloasă oscilând între posibil și imposibil, între iluzorie împlinire și dramatici neliniști pământene. Și penetrate doar de cutezători, spațiile ce sunt presupuse ca tainuitoare de comori devin sacre odată cu recunoașterea lor, învăluite totodată în forța greu de pulverizat a duhurilor cu rol protegitor, despre care schimburile de gânduri se ard în taină și pe o anume vreme... "Simbolul esenței divine nerevelate..., al cunoașterii ezoterice " (1), comoara ascunsă își proiectează semnificațiile înspre lumea sinelui, prin faptul că ea posedă „o natură morală și spirituală pe care jocul imaginarului le-a concretizat în lupta cu monștri, cu furtunile, dar și cu enigmaticele căutări labirintice, simbolic, reprezentând obstacolele de ordin moral și spiritual, trăsături ale propriei noastre imaginații, ordonată întru împlinirea norocului. Ca urmare, pe noi căutându-ne, în gestică sacră săvârșim împlinirea. De altfel, aspirația spre comoară revizitează simbolic drumul cunoașterii, iar câștigarea ei prefigurează dramatica trecere peste marile primejdii pe care doar căutătorii lânii de aur le-au mai trăit.

De-aici, semantica blestemelor sub care comorile se închid vederii pentru semeni și drept urmare trebuiesc decriptate prin ochiul spiritului ce dramatizează starea umană, atât în planul firescului spiritual, cât și prin cel al neliniștitoarei existențe, pătrunsă de cutezanțe și împliniri, condiționate în cazul comorilor de spargerea tărilor firii. În fapt, multiplicat simbolic, de la zeei dacilor liberi și până la sfinții apărători ai spiritualității românești contemporani nouă, în umbra Carpaților s-a înscris povestea dramatică a neiertărilor pământului, mereu obligați să-și schimbe locul de adăst și să-și ascundă avuțiile.

Firesc, deci, ca distanțați de cei pentru care noțiunea de comoară își restrânge semantica la ideea de căutare concretă, adeseori hulpav-banditească, ne vom aventura în sfera revelației, prin însumarea deopotrivă, a celor două dataturi ale esenței umane, materialul și spiritualul. Iar basmele, legendele și poveștile atestă fără drept de tăgadă această intrinsecă relație, dovadă a complexității spiritului uman, în dincolo de hotarele neprevăzutului.

COMORILE, DREPT TAINICE OFRANDE, SUB VEGHEA NĂLUCIRILOR

Cu referire la credințele pământului, de la Zamolxes și până la Demiurgul ce ne ocrotește nouă destinul, se cere nuanțat faptul că „În credințele românilor, de cele mai multe ori comorile sunt blestemate” (2), de unde și teama căutării lor,

cauzată de credința că întotdeauna „cucerirea lor ia mințile, nenorocește și ucide” (3) Ne întrebăm, de unde, oare, proveniența acestor viziuni ce și-au creat prin vremi cărări adânci în spiritul românesc?

Credem că, pentru a înțelege corect această modalitate de a privi o stare tăiată, de altfel, pe sufletul oricărui cutezător, se cere împlinită o scurtă incursiune în drama trăită la căderea regatului dacic, condus de către legendarul Decebal, sub scutul devorator roman. În viziunea reputatului istoric C. D. Iscru, aurul dacilor a fost principala seducție ce le-a stăpânit romanilor obsesia cuceririi Daciei, deși, „rezistența cu ultimele forțe a fost nota dominantă a acestui război, în care au fost și câteva încercări de a se ajunge la pace. A fost, se pare, și o trădare... De aici, vina de neiertat a trădătorului. Iar Marele Rege, reușind să iasă din încercuire, și-a luat singur viața, convins că i-a venit și lui rândul să meargă la Zamolxe” (4) Avem, astfel, o secvență memorabilă din legendara existență a lui Decebal, de toți cunoscută, privind moartea sa, repetată mereu de către istorici și poeți, de la o generație la alta, reverberându-se, pe bună dreptate, un simbol și o lume. Dar să reținem și faptul că ni se oferă totodată cunoașterii și drama unui popor ce va fi sărăcit și distrus fără cruțare, după legile celui puternic, și azi viabile. Să acordăm din nou atenție mai sus amintitului istoric „în anul 107, Traian a revenit la Roma în triumf, ducând cu el tezaurul Daciei, estimat la 5 milioane livre de aur, (1.655.000 kg) și de două ori pe atât argint... Romanii au luat tot ce au găsit în tezaur „iar despre ascunderea lui „de către acești oameni chibzuiți”, Dio Cassius relatează: „fusesse ascuns de Decebal sub râul Sargeței, din apropierea capitalei”, dar Bicium „dădu în vileag toate acestea” (5)

După cum este bine cunoscut, din comorile cărate la Roma, parte au împlinit, material, orgiile rânduite conform tradiției cuceritorului, iar partea rămasă își va țese magica poveste, înfruntând timpurile. Fiindcă, de asemenea, se cunoaște faptul că doar o parte din bogățiile Daciei au căzut pe mână romană. Iar ceea ce, peste veacuri, G. Călinescu o va afirma, pare că, în fapt, ne-a și marcat destinul. Să nu uităm că, pe Columna lui Traian, noi, Dacii suntem în lanțuri!

Dar să luăm în atenție o realitate ce-i totuși învăluită într-o aureolă deloc în ordinea unei accepții generale și anume faptul că spiritul dacic a refuzat întotdeauna pe cel roman, iar confruntările aspre, legendare, pentru memoria urmașilor, au însemnat o aspră însângerare pentru supraviețuirea în cele de Zamolxe rânduite și nicicum o idilică îmbrățișare, ca frate cu frate! Prin urmare, drama sărăcirii dacilor prin trădare și neiertătoarea secătuire a pământului carpatic aveau să se înscrie, astfel, în memoria colectivă, fără ca vreodată să se facă, după cum ar fi fost necesar, în ordinea firescului, corecția, cum că spiritul dacic dacă s-a revigorat în cadrul imperiului roman însuși, aceasta s-a datorat în primul rând incomensurabilelor bogății tănuite în lumea lui Zamolxe, veacuri și veacuri.

(Continuare în pagina 27)

Adam nevăzut - profetizând

Viorel CERNICA

*Fiecare dintre noi este Adam; chiar și Iisus a fost Adam.
Și, desigur, fiecare femeie este tot Adam.
Numai pietrele sunt pietrele lui Adam,
Cuvintele, apele mocirloase în care s-a născut Adam,
iar Eva, o coastă însângerată a lui.
Adam*

In străfunduri de lume, închise vederii, științei, părerii, sunt adunate toate chingile și belciugele pregătite pentru viață; pentru râțul și mâinile ei; pentru grumazul ei de târfă stradală, încălzită la lumina felinarelor roșii. Pe suprafața lumii, deschise părerii, științei, vederii, aceleași: lanțuri, urechi de fier, cătușe cu și fără lacăt, convingeri ale experților de toate soiurile, ace din oțel, măști de fier, ape în jurul cetăților, foamea, seara în așteptare, săli de așteptare, ghilotine și alte sisteme de cuțite, scaunul electric, seruri letale, sistemul metric, hotărâri ale judecătorilor penitenți, teoriile umaniste, stâlpi de fier prevăzuți cu sfori pentru legături, smacuri vindecătoare de tăieturi, ideile asupra vieții, asupra școlii vieții și asupra bolilor curabile ale vieții, istoria, cerul înstelat deasupra noastră, muntele Moria, Marele Anonim, îngerii așezați pe trepte de fel de fel de oameni demonici, demoni cugetați de oameni sfinți, destinul, fermoare metalice, veninul, regulile morale în vigoare, lagărele, ciocane și ciocănele, nervi, alimente picante, frica, teama, stările delirante, iubirea de sine, apele repezi de munte și vitele pascănd iarbă stropită din elicopter cu substanțe chimice. Sunt adunate toate într-un gând, într-o minusculă cuvă cu toatele descoperite pentru a i se zări de la distanță metalul, materialul prețios din care se trage; și pentru a fi topite, poate, pentru a așeza în lume o viață nouă.

Fi-voi mai aspru (la piele și la vorbe) decât fructul copt anevoie, mi-am spus, stând lângă cuva mea dezmoțită la soare, încăpătoare cât toate zilele: vă voi așeza îngerii pe trepte. Fi-voi alături de așteptarea mea îmbogățită cu ustensilele de mai sus, bombată la mijloc asemenea unei tinere femei gravide, pregătită pentru a așeza în lume o viață nouă; vă voi salva numele, cugetând asupra demonilor.

Viziunea aceasta, cu om și cuvă plină de ustensile ale vieții, îmi lipsea până în clipa de-acum, nu se afla în ființa mea, în gândul meu ca o cuvă, în senzația mea de împlinire din fiecare seară, în viața mea prinsă cu chingi noduroase și dureroase de o înțelegere veche, neștiutoare într-ale vieții și morții; nu se afla nicăieri și iat-o acum vie și pătimașă, dezghețată sub soarele din ce în ce mai dogoritor, bombată pe mijloc asemenea unei tinere femei gravide – o vedeți – cu pruncul pregătit să strângă la sine – iar și iar – toate instrumentele vieții închegate.

am hotărât deodată să plec spre

valea din față să aflu originea acestei viziuni
valea aceasta are pe poteca din mijlocul ei
toate promisiunile înjghebate colorate pentru vedere
înmiresmate
plec înarmat cu toate ustensilele
de peste veacuri
am roata dar și sabia
vasul pentru cenușa din arderea mea de tot

și locomotiva

legată la trenul vieților cărora le voi da naștere
pornind din gândul meu ca o cuvă
din gândul bombat la mijloc asemenea
unei tinere femei gravide
osul lucios al plecării rapide
dincolo de mine de toți
cei de față către tine tânără femeie cu mijlocul bombat
pentru naștere în chingile vieții
și arderea de tot mocnită

femeia de lângă mine geme
se răscolește
pierdută prin plânsu-i naște prima oară
acum văd
șiruri de oameni împărțiți după
neamuri
cohorte întregi despuiate de gând de început de gândul
meu ca o cuvă în care pot încăpea toate chingile vieții
printre tot mai rarele însoriri
lumina coborâtă trântită la pământ înnegrită de griji
și din nou ridicată
înspre locul acela fără coordonate unde tu ai născut
prima oară
lumina iar trântită la pământ și călcată în picioare

fiori de soartă împânziți
spre pământul din care sunt modelate formele tale
bombate ca pântecul morții
fiori de soartă adunați apoi în grabă
închiși într-o cută de pe fruntea
mărului copt răscopt mușcat și aruncat în ascundere
în gaură de șarpe

mă rătăcesc în mulțimea fumegândă
ce traversează negândit neascuns nelegat timpul
mi se deschide inima ca un pântec bolnav de viață
copacul de lângă mine e
trăznit
mi se deschide inima ușor
neînțeleș de ușor
dar atât de larg încât pot adormi
în cântec alături de ea de ea cea mult prea frumoasă
închisă într-o scândură albastră de brad
cu nodurile adâncite în firea ei în firea mea

părăsit și regăsit în întâmplări și în nopți
fiule
împlântat în creștetul grijii
al grijii mele
despre naștere viață și arderea de tot
înfundat în somnul adânc al soldaților cu zale
pe piept și solzi pe inimă
fiule
și desfumat ca o criptă abia pregătită
pentru o viață nouă
amânat răstimp pentru vina de-a fi
în micul brad odihnit
din fundul grădinii mele
și în visul primului om ars de tot în cuva
propriei sale veșnicii
și în cuva veșniciei mele veșniciei tale ...

sfârșitul e dincolo de vorbele
despre fruct
lângă cea mult prea frumoasă încuiată
într-o scândură de brad cu nodurile din priviri
pline de un foc argintiu
seara spunem povești lângă gura sobei iar grâul din ochii
ei vii încolțește
pârguiește se apleacă
nori furioși peste miriștea rămasă îngândurată după vorbe
cuiete se bat unul câte unul: cunst! cunst! cunst!
cuiete se lovesc de carnea însângerață
îmi vorbești întâia dată
vorbești ca și cum ai pune lujeri de flori asfințite
în snopi
îmi vorbești întâia dată despre urcușul pe pantele
din cer
cu un cuvânt scos din când în când: cunst!

cu un nor în cuvânt cu doi nori în același cuvânt
frumoasă cum numai eu în privire o scot
mi-a vorbit în doi peri
mi-a răstit numele: a d a m
și-a așezat capul în locul unde-i ședea
umărul a mai spus că orice vorbă doare
și că magii nu se arată decât în lumină
sub o stea căzătoare

Vai ce frumoasă e cu frunza ținută în mijlocul ființei ei, cu
ochii plecați sub o piatră, cu privirile ascunse, cu mintea
parcă dusă, cu părția de lumină coborâtă de sus tot mai
neclară. Frumoaso, vino alături de mine, să-ți împrumut
câte ceva din cuva mea cu ustensilele vieții! Lumea
așteaptă, lumea de mâine nefiindă acum în ochii tăi ascunși
sub o piatră. Cealaltă femeie fi-va mai tare mai plină de
glorie; fi-ul ei înspre noi privește, înspre mine.
Din mine te-adapă cu frumusețe, cu o chemare; ridică-ți
nuri cu o mână până la înălțimea dorințelor mele sau lasă-
mi mie bucuria aceasta. Dunga de lumină coborâtă din cer
se-nzdrăvenește. Ieri nici vorbă de tine, de mine, de un
pântec bombat. Iată cum lumina se prinde de chipul tău,
limba începe a se spuzi de vorbe alese, colțul de pământ pe
care stai acum înflorește. Mănâncă-ți mărul până la capăt,
naște-ți copiii, zămislește-ți bărbatul; scuipă cu vis peste
globuri de piatră, suflă în focul încins pe o vatră, potolește-l
o clipă, apoi îmbată-l.

la sfârșit
stinge-te ca rugul aprins fără veste și trecut în uitare
lasă mâna ușor să alunece printre nodurile mele
eu sunt scândura de brad ce te cuprinde te dezmoștenește
de frumusețe te trece în viață
te dăinuiește.

Duhurile pământului și neprețuitele comori...

(Urmare din pagina 25)

Și ne grăbim, astfel, să adăugăm un fapt încărcat de semnificații, cu rost de a ne întări afirmația. În corola valorică de iz legendar, până astăzi, urmașii celor în lanțuri pe Columnă și-au emblemat ființa lor trecătoare cu suma de legende, reprezentând, printre altele, precum ritualurile, marea taină a comorilor rămase de la strămoși. Până astăzi, mitul comorilor este activ, cu referire fiind la același centru creator de o istorie fantastic-fabuloasă, cu mult peste ceea ce ar fi trebuit ca istoria să ne ofere prin veacuri. Și întru completarea acestei grile, adăugăm și observația regretatului mitolog Romulus Vulcănescu, potrivit căruia memoria colectivă a dat continuitate unei viziuni dureroase privind comorile rămase din patrimoniul dacic, consemnându-se faptul că „în Carpații Meridionali se întâlnesc circa 20 de mitonime criptice care pretind a desemna lăcașurile unor comori importante... păstrate secrete prin tradiție, în unele sate de munte. Este vorba despre comorile lui Decebal și comorile Taraboștilor lui” (6). În treacăt fie spus, mitologul nostru se înscrie printre puținii cercetători care fac distincție între comorile regelui și cele ale supușilor. Iar toponimia înspre care ne face trimiterea, la o cercetare mai atentă, pare să fie sinonimă cu a celor consemnate de mulțimea legendelor, poveștilor și basmelor țesute pe motivul comorii, ajunse până în zilele noastre. Astfel, cu referire la formele de

relief, apar menționate stânci, plaiuri izolate, prăpăstii, vaduri dosnice de ape, ieșiri tainice, izvoare, adâncuri de păduri, iezere, ruine de lăcașuri prăduite de vicisitudinile vremurilor și multe altele. În fapt, o lume de încercări, prin care se tranzitează chiar propriul nostru spirit.

În lumina acestor deducții, afirmăm și faptul că legendele despre comori păstrează, până azi, ca viziune, atât însemnul beneficului, cât și pe cel al maleficului, ambele date de străvechi viziuni, implicit cele cu referire la drama dacilor. Dovadă a celor afirmate este și rostul lor modelator vreme îndelungată, pe firul istoriei. Și, revenind la cele afirmate mai înainte, privind renașterea spiritului dacic, pe linia lui George Brătianu, istoricul G. D. Iscriu, urmărind destrămarea statului roman, remarcă faptul că infuziunile salvatoare i-au fost date, culmea, tocmai de către spiritul dacic. El „a dat imperiului jumătate din numărul de împărați... unii dintre ei înscriindu-se printre cei mai lăudați și efectiv mai capabili” (7).

Dar, înainte de a semnifica factorii ce au dat prelungire acestei lumi, în care s-a ȚESUT LEGENDA COMORII NICIODATĂ PIERDUTĂ, redăm, fragmentar chiar, o poveste a *Comorii fără de noroc*, ale cărei date generale le-am regăsit și-n cursurile regretatului profesor clujean Ioan Crișan, unul dintre împătimitii cercetători ai Sarmisegetuzei și neostoitul culegător al legendelor despre comorile dacilor. (Va urma)

ADELIN FARAH

Cristina LILĂ

(fragment de roman)

Ploaia îi curgea peste obraji sau ea plângea era ușor de străpuns sufletul ei oglinda îi înfățișa însă o imagine cu totul diferită dar nu avea de ce să fie tristă.

Femeile la râu... udându-și fustele lungi de in cusut cu alțițe pe la poale sâunii mari lăptoși și buzele groase ce râu nu ar primi seva lor înfierbântată ce râu nu ar plânge la poalele muntelui ce râu nu s-ar răzvrăti de deșertăciune și de lipsa păcatului râu care dezmiardă piatra și poate vui a fericire.

M-am oprit înmărmurită încercând să-mi adun puterile trecând dezamăgită dar înfiorată peste nuforii desenați cu cretă pe asfalt de copiii orașului mi-a fost teamă să privesc în urmă cred că așa fi văzut un val de crizanteme înflorite și așa fi orbit.

...pomeții arcuiți ca doi bulgări de zăpadă înfipti sub pleoape desenau o gură ca o căpșună mâinile ușor tremurânde...

poți să te separi de realitate să pășești cu umbra să iubești doar cu gândul și când plouă să nu mai simți ploaia?!

Trebuie să separăm materia de spirit
Aș putea să-mi țin spiritul într-o cutie.
Trebuie să simți ploaia așa cum o simte pământul.
Fericirea ține de spirit.
Sigur este o stare de spirit.
Atunci eu sunt fericită mereu.
Sunt fericită când sufăr, sunt fericită când plâng.

Când mă privesc în oglindă îmi zic că nu sunt singură mai plânge cineva cu mine.

În oglindă ești tot tu.
Nu.
Dar cine este?!
Fata care plânge împreună cu mine.
Trăiești într-o lume ireală.

Ce-ai face dacă ai fi unicul supraviețuitor de pe pământ, nu ar exista nici măcar o furnică, tu ai fi soarele, luna, stelele...

Te-aș inventa pe tine.
Dar eu exist, nu trebuie să mă inventezi.
Înainte nu existai.
Da, nici nu mi-am dat seama.
Eu sunt Adelin Farah, imaginea imaginației mele.

Tânăra părea pierdută, își strângea părul în pumnișorul ei și gestul îl emoționase pe Ian, care îi mângâia gâtul ce se lăsase descoperit și umerii rotunzi și roz ca două pere coapte.

Ea își lăsă părul să-i alunece printre degete se urcă cu picioarele pe o bancă se așeză cu fundul pe spătarul ei își lăsă mâinile să-i curgă pe lângă corp apoi își prinse gleznelor cu palmele și cu capul ridicat privind undeva departe începu să recite:

Pe ape adânci
în amurg
cresc florile stânci.

Ian o prinse de mijloc și ea îi căzu în brațe ca un amurg ce se pierde în mare și îi șopti:
Adelin Farah!

Înserarea năștea umbre, ei stăteau nemișcați-îmbrățișați,

păreau a fi un grup statuar vântul răcoros bătea încet aducea cu el miresme de flori de tei.

Cafeaua fierbinte mi-a dezmoțit mâinile gesturile mele erau încă greoaie și atât de necontrolate încât era să răstorn vaza în care lalelele se deschiseseră și radiau de parcă cineva ar fi turnat o picătură de vin în apa în care își scaldau codițele - o picătură armonioasă ce îmbăta florile și ele își desfăceau petalele ca fluturii în zbor.

Viața nu se măsoară în ani, viața se măsoară în fapte, este formată din bucățele mici de cristal care îmbinate formează ceva orice și noi dăm din aripi ca fluturii și râdem și plângem cu sentimentele astea ne-am născut.

Am primit cadou o pisicuță - Berly de fapt este un motan jucăuș miroase florile îmi aruncă priviri cutremurătoare de blândețe ne-am învățat unul cu altul și supraviețuim naufragiului în care trăim și nu avem încotro viața asta am primit-o și trebuie să facem ceva cu ea nu trebuie să privim de la fereastră scurgerea timpului motanul mă așteaptă în fiecare seară la ușa miorlăie de ne aud toți vecinii își freacă blana de picioarele mele ne strecurăm în bucătărie ne prelingem pe cărlige lucrurile inutile ne săturăm eu cu puțină pâine el cu doi trei cărnați ne așezam apoi fiecare în fotoliul lui în fața televizorului eu mai citesc sau mai moțai dar el este la curent cu toate știrile de seară și o doamnă ferește să-i fi închis televizorul înainte de douăsprezece noaptea că miorlăie de ne băteau vecinii în țevile caloriferului și nici nu mă mai puteam înțelege cu el vecina de deasupra are un câine lup care urlă și zgarepțână la ușă când îl simte agitat de Berly al meu dar am amenințat-o că dacă motanul meu păștește ceva îi fac câinele săpun cred că m-am gândit să fac un schimb de locuință din cauza asta dar am renunțat lupul a plecat la casa de la țară a stăpânilor lui am băut șampanie de fericire și ne-am zgâit amândoi eu și Berly la televizor mirați că nu ne mai latră nimeni... și ce fericire a mai fost pe capul nostru!

Unui copil mic mai ales când împlinește cinci ani i se aduce în dar o păpușă sau un elefant roz eu am primit o pijama dar nu am plâns pentru că nu știam că atunci când ești dezamăgit trebuie să plângi lacrimile erau pentru fericire așa că i-am cumpărat lui Berly de ziua lui o grămadă de jucării și l-am servit cu o felie din tortul din frigider dar el doar a miorlăit de plăcere el nu plânge nu se bucură nu este trist are doar sentimente de motan angoasat când se simte ignorat!

Mi-am dat seama că timpul nu-i un ceas uriaș cu mustăți cum îmi povestise un bătrân care ieșea în curte să fumeze pentru că nevasta lui era alergică la fumul de țigară și odată i-a strigat: Moșule pierzi timpul de pomană fumând și eu l-am întrebat ce-i timpul și când mi-a povestit de ceasul cel uriaș m-am speriat și i-am zis bine dar eu nu am un ceas uriaș ci unul mic ce o să mă fac cu timpul meu dacă e atât de mic și bătrânul mi-a spus că trebuie să-l folosesc cum trebuie și de atunci mă tot gândesc oare l-am folosit cum a trebuit sau m-am pierdut ca săpunul pe fundul bazinului într-un timp care aleargă după mine și nu-l pot stăpâni fluturii mi se așează în păr și nu mai visez la zâne și nici nu-mi mai amintesc de când nu am mai văzut fluturi ce s-o fi întâmplat cu ei i-o fi înghițit timpul?!

Bântui imaginar peste mări cu nisip roșu din care fluturi de zăpadă se înalță spre cer acolo unde visez să zbor și eu la ploaia ce ocolește asfaltul fierbinte în care roțile mașinilor strivesc furnicile epuizate de căutarea pământului reavăn șoferii amețiți de aerul leșios aproape leșinați căzuți cu privirile pe parbrizele îmbăcsite ale mașinilor se evaporă în fumul din țevile de eșapament orbiți de clipa ce o trăiesc sau au trăit-o demult...

Culegător de folclor

5

Enciclopedia HASDEU

De acum înainte, ediția critică Hasdeu se va muta sub auspiciile editurii Saeculum I. O. Câștigurile sunt evidente și pe mai multe planuri. Mai întâi, că aparițiile vor înregistra o mai susținută ritmicitate și, prin aceasta, continuitate, deoarece nu se vor mai strecura goluri și de ani de zile între un volum și altul. În afară de asta, însăși certitudinea că ediția, în ansamblul ei, va atinge până la urmă limanul este cu mult mai mare. Directorul editurii, I. Opreșan, unul dintre coordonatorii ediției integrale, se dovedește un adevărat împătimit al operei lui Hasdeu și Eminescu, de vreme ce consacră o mare parte din aparițiile editurii sale celor doi „oameni deplin ai culturii românești”. Tocmai perseverența cu care își urmărește propriile proiecte constituie cea mai bună garanție.

Așadar, următoarele trei tomuri ale ediției cuprind o secțiune mai puțin cunoscută a activității lui Hasdeu, cea de culegător de folclor. Titlurile volumelor sunt, ele însele, sugestive și potrivite la niște culegeri de creație populară: *Soarele și Luna*, - pentru cele două tomuri de folclor în versuri, și *Omul de Flori* - pentru cel de basme și legende în proză. Spuneam, însă, că acest segment al ambițiilor enciclopedice desfășurate de Hasdeu este mai puțin cunoscut astăzi - numai că nu din cauza lui și nu pentru că n-ar fi demne de atenție. Se poate spune că, dimpotrivă, Hasdeu a fost interesat de folclor încă din anii tinereții și că și-a continuat, apoi, până târziu preocupările, concomitent cu proiectele sale de mare anvergură, legate de mitologia, istoria și limba națională și tocmai pentru că folclorul este o ramură de nedespărțit a tuturor acestora. Cei care i-au neglijat eforturile și le-au dat, cu timpul, uitării sunt urmașii lui, cercetătorii de atunci și de până azi.

Meritul ediției îngrijite de I. Opreșan este, astfel, cu atât mai mare. Pentru prima dată, practic, avem adunate laolaltă toate roadele muncii de culegător de folclor a lui Hasdeu; cele de culegător, deocamdată, pentru că cele de cercetător al folclorului vor forma obiectul altor două volume. Tot așa, este pentru prima dată când în expresia creație populară sunt incluse nu numai doinele - sau baladele - sau lirica ocazională, ci și basmele - și legendele - și povestirile, pentru motivul că toate fac parte din aceeași cultură populară. Hasdeu a extins, în felul acesta, însuși conceptul de cultură populară, pentru că, pur și simplu, pe el îl interesa spiritualitatea românească, în întregul ei. De asemenea, dacă Hasdeu nu poate fi numărat printre cei dintâi culegători de folclor, este în orice caz primul care introduce criterii sistematice, științifice în evaluarea colecției sale. Dacă, de pildă, Alecsandri, în calitatea sa de poet, își permitea să alcătuiască culegeri de poezii populare „adunate și îndreptate” de el însuși, pe Hasdeu îl interesau, dimpotrivă, versiunile originale, cu particularitățile locale, pentru o cât mai mare veridicitate. Omul de știință lucra, desigur, în perspectiva lui *Etymologicum Magnum Romaniae*, pe care îl avea în proiect încă de atunci.

Două sunt procedeele prin care Hasdeu a acționat întru culegerea folclorului; cele, ca să zicem, așa, clasice: modalitatea directă și cea prin intermediari. Cu precizarea că, și de data asta, Hasdeu se numără printre cei dintâi „dispeceri” ai modalității prin intermediari, ceea ce ar însemna că, mai târziu, a devenit clasică. Printre voluntarii pe care se

bizuiă, preoții și învățătorii se aflau, bineînțeles, în primele rânduri. Lor le-au fost adresate cele două chestionare tematice: cel juridic, din 1878, și cel lingvistic, din 1884, prin care îi solicita să-i comunice date cu privire la datinile, obiceiurile și deosebirile dialectale de prin părțile lor. Prin urmare, chestionarele erau, de la bun început, alcătuite într-o manieră tematică, pentru a-i determina pe viitorii colaboratori să nu se abată de la obiectivele urmărite de culegător. Iată cum își exprimă și I. Opreșan punctul de vedere în acest loc: „Învățătorii și preoții satelor au fost executanții. Autorul și dirijorul partiturii a fost el, vizionarul și proiectantul atâtor opere fundamentale pentru cultura română.”

Rezultatul a fost unul cu mult deasupra oricărui așteptări. Cea mai bună dovadă că, pe atunci, intelectualitatea satelor avea un pronunțat sentiment patriotic și o veritabilă vocație de a se dăruia misiunilor apostolice. Poate și pentru că, pe atunci, intelectualii satelor erau cu totul altceva decât ceea ce înțelegem astăzi prin aceeași sintagmă. Faptul avea să-l remarce, de altfel, el însuși, într-un elogiu rostit în Academie. „Orice s-ar zice despre starea instrucțiunii publice în România, răspunsurile ce am primit dovedesc că sunt nu numai la orașe, dar chiar și în sate și în cătune, învățători de o inteligență rară, ce-ar face onoare oricărei școli străine.” Datorită celor două chestionare și numeroaselor reveniri considerate necesare de „dirijor”, avem astăzi o „colecție” care, pentru prima dată, folosește criteriul tematic în antologarea folclorului, principiu care, mai târziu, avea să se statueze definitiv. Așa se face că, în cele două volume de versuri, speciile sunt alăturate într-o ordine pe care o recunoaștem și astăzi: poezia sărbătorilor de peste an; poezia evenimentelor celor mai importante din viața omului; balade; lirică populară; ghicitori și proverbe. La rândul lor, în volumul de proză basmele stau, precum se și cuvine, alături de legende, după care sunt inserate povestirile și snoavele.

Prin însăși datarea lor, în urmă cu peste 150 de ani, piesele din aceste volume au, în primul rând, o valoare istorică, dacă avem în vedere că ele reprezintă veritabile documente ale vechimii culturii populare românești în întregul ei. Fie și numai acest argument și ar fi justificată strădania îngrijitorului și a editurii de a le restitui acum, într-un florilegiu în sfârșit organizat la nivelul unei ediții științifice. Dar, în afară de aceste virtuți, textele au și o reală valoare artistică. Recunoaștem adeseori, în cele mai multe din ele, motive lirice sau epice care și-au câștigat apoi, cu timpul, semnificații de-a dreptul emblematice pentru creația populară românească, dar care acum își încep, în colecția lui Hasdeu, călătoria de lungă durată. Ceea ce a întreprins, așadar, culegătorul de folclor, atunci, a fost așezarea unei pietre de temelie la definirea pentru totdeauna a culturii și spiritualității poporului român.

Ar fi cel din urmă și cel mai solid argument, în temeiul căruia cunoscutul etnolog Ovidiu Papadima menționează, într-o succintă prefață: „I. Opreșan a realizat o lucrare de o valoare excepțională, nu numai ca instrument de lucru în domeniul folcloristicii noastre, dar și ca deschizătoare de drumuri, atât pentru cunoașterea integrală a personalității lui Hasdeu, cât și pentru interpretarea creației noastre populare”.

Dumitru MATAȚĂ

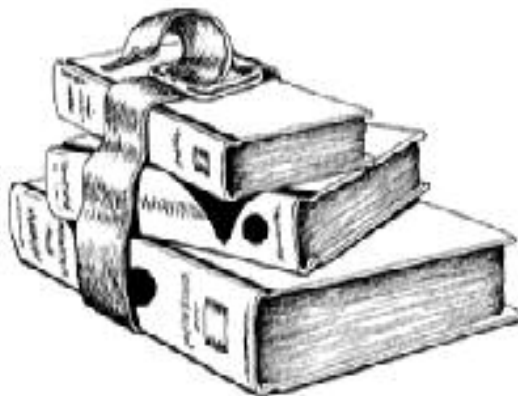

Scriitorul român și capitalismul

Christian CRĂCIUN

Resursa culturală din ultimul timp îmi provoacă o nedumerire, aglomerată de la o săptămână la alta de noi și noi exemple: care este raportul scriitorului român cu sistemul capitalist în care istoria l-a aruncat, din păcate, cam pe nepregătite? O jumătate de veac de slujire (cu cratimă) i-a marcat indelebil mentalul. De aceea, el nu se adaptează evoluției societății. Iată, de pildă, un ilustru critic, altfel unul dintre cei mai aceri susținători ai ideilor liberale, bombănind supărat că la noi un critic literar nu poate trăi din scris, că îi trebuie o activitate adiacentă: profesoratul, ziaristica etc. Dar unde a văzut domnia sa un critic literar atât de bine plătit, încât să poată trăi exclusiv din cronicile și cărțile publicate? Mi-e teamă că nici în țările cu economii ultraperformante nu prea găsim asemenea cazuri. Dl. Manolescu povestește că a încercat să introducă reclamă în România literară, dar redacția s-a opus din considerente de „puritate” a textului literar. O tipică mentalitate premodernă. Un ilustru profesor și critic literar, în contextul discuțiilor privitoare la Uniunea Scriitorilor, se întrebă alarmat cu ce fonduri va susține aceasta revistele literare pe care le patronează. Dar de ce trebuie U.S. să scoată reviste literare? După mine, acestea ar trebui să fie rodul inițiativei private, al unui grup structurat în jurul unei idei, al unui program ideologico-estetic și care să știe să-și găsească și subvenționarea necesară. Uniunea (care nu poate avea nici o ideologie, nici o orientare estetică) ar trebui să aibă alte griji decât editarea de reviste. Nici generația cea mai recentă și insurgentă nu stă, din păcate, mai bine în peisajul capitalist în formare. S-a văzut cel mai bine cu ocazia scandalului provocat de desființarea revistei Cultura. H.-R. Patapievicu a invocat, cu acest prilej, singurul criteriu obiectiv și pe de-a-ntregul capitalist: eficiența economică. Tot corul de critici care i s-au adus a invocat tot felul de motivații obscure, ignorând tocmai ceea ce era la vedere, prea evident pentru a putea fi contrazis, paguba de aproape un miliard lunar. Cinism capitalist! De altfel, una dintre publicațiile care se proclamă port fanionul alinierii României la standardele democratice (și capitaliste, n-avem ce-i face, cei doi termeni sunt inseparabili) a susținut vreme îndelungată o campanie împotriva unui grup de scriitori care se impuseseră tocmai (și) prin numărul cărților vândute. Criteriu capitalist care, neputând fi contrazis direct, a fost deturnat, susținându-se că tirajele au fost obținute prin manipulări ale publicului. Ca și cum manipularea receptorului n-ar fi în sine tot o operațiune legitimă de marketing. Sau cititorul ar putea fi obligat cu pistolul la tâmplă să cumpere o anumită carte. Succesul de librărie este și el un irefutabil argument într-o economie concurențială. A mai fost invocat și un așa-zis monopol, argument mult mai greu de susținut câtă vreme avem cel puțin câteva edituri mari care rezistă din punct de vedere economic fără sfânta subvenție statală. Ba avem chiar și o uniune de scriitori alternativă, dar care s-a dovedit și mai ineficientă din punct de vedere economic decât uniunea „bătrână” și despre care n-am mai auzit de bună vreme să fi organizat vreo acțiune notabilă. Iar una dintre cele mai

puternice poete contemporane scria cu o superbă sfidare că ea n-ar vrea să aibă nici o obligație, ci să primească bani suficienți pentru a scrie poezie, fără să facă nici un fel de altă muncă. Sublimă dorință, dar... irealizabilă într-o lume concretă, vorba lui Nichita.

Am spicuit puține exemple dintr-o mulțime. Pentru că mă interesează ideologiile literare de ieri și de azi, mă uit cu atenție la schimbările sau la înțepenirile de mentalitate. Scriitorul a fost cândva „toboșarul vremurilor noi”, azi el pare înstrăinat de noile vremuri noi. Sigur că acest tip de înstrăinare (marxist vorbind) a dat de-a lungul ultimelor două secole o mare literatură. Dar aici este vorba despre condiția scriitorului într-o societate debusolată care, cel mai grav, își închipuie că poate trăi fără literatură. Ignorând un mecanism pe care ar trebui să-l stăpânească pentru a-l face să funcționeze în folosul său, scriitorul român se autocondamnă la marginalizare. Nu-și dă seama că „legile” capitalismului ar putea fi puse să lucreze spre binele cărților sale și al vieții sale cotidiene, la urma urmei. Mult mai repede au prins șpilul editorii, care au intrat într-un capitalism sălbatic și care scot profituri incredibile de pe urma cărților, plătindu-l meschin sau deloc pe omul însetat să-și vadă numele adunat pe-o carte, ca și armata de truditori care lucrează la facerea cărții sau a revistei ca obiect. Mai sunt de luat în considerare, apoi, și celelalte elemente ale lanțului cultural: librării, biblioteci, muzee... care trăiesc (cu puține excepții notabile) la modul vegetativ, ca niște simple vehicule sau conserve de cultură, și nu ca provocatoare de cultură. Într-o țară cu oameni săraci, cartea, cultura în genere trebuie să fie comercialmente agresive, să dea buzna peste cititor, să-l oblige să ia cunoștință de existența lui. Succesul unor autori străini de consum, gen Coelho sau Dan Brown arată că și pentru publicul nostru mecanismul funcționează, chiar dacă scriitorii îl ignoră.

Scriitorul român are aerul de a spune: dacă cititorul nu a auzit de mine, cu atât mai rău pentru el! A rămas cu superbia erei trecute, când statutul său avea o prestanță câștigată prin ucaz partinic. Acum, în „jungla concurențială” acest prestigiu trebuie recâștigat zi de zi. Din păcate, scriitorul nostru trăiește într-o lume paralelă, numai a lui, într-o indiferență față de societate pentru care, finalmente, tot el plătește. C-așa-i în capitalism.

“Slova de foc și slova făurită”

linie (care se va interfera cu altele) a meditației argheziene relativă la condiția poeziei ne conduce către ideea gratuității artei, alta către o mistică a creației, ce vine din foarte îndepărtata credință în originea ei divină, credință trecută mai pe urmă prin retortele scolasticii, prin filiera romantismului și prin filtrul unor celebriți moderne.

Cândva, poetul nostru recomanda „concepția profetică și călugărească a literaturii”, asceză și respect religios, condamnând „tendința de-a degrada rolul aproape mistic al artistului în lume”. Arta - va repeta el - e o stare de grație, „o vrajă revelatoare de intuiții și chintesențe”, un fenomen *imaginar*, individualizat în raport cu alte produse „din piața comună”. În cunoscutul articol polemic *Vers și poezie* și în alte părți, poetul înclină să acorde mai mult credit poeziei ca efect al unei „dezinteresări”; ea „nu e o meserie și nu slujește în principiu decât sieși”, dincolo de teme și motive. Înainte de a fi prinsă în cuvinte, în cadrele formei, poezia „subzistă prin sine”, „ca o vaporare ideală, care își face loc printre gânduri, printre dureri și bucurii, învelindu-le și amestecându-le”. Stimulii visării sunt căutați peste limitele percepției comune, în acea *ténébreuse et profonde unité* a lumii, de care pomenea Baudelaire. Autorul demiurg tinde către o desprindere de lucruri, de istoricitate, pentru a se situa, în deplină libertate, pe pozițiile de asalt al nefăcutului. Așa se va pricepe spusa modernilor că poezia se naște *ex nihilo*, de fapt dintr-o experiență vizionară, nu dintr-o sumă de „motive” și de „unități formale”. Cum zice și Arghezi: „Poezia nu-i de aici și nici de acum: / Gândul meu nu-i de pământ, nu-i vântul, / Parcă desprins din ce fusese cândva-cuvântul, / Plutind înaintea vremii, peste ape / Și-acu întreg în tine-ncape.”

Poezia e „insulă cu luciole” în „fluviul banalității”, „confidența necunoscutului din noi”, șansa de a pătrunde în teritoriul, altfel impalpabil, al misterelor; ea „umblă tiptil printre senzații”, seamănă cu „lumina din pictură”, e „presimțire, bănuială, incertitudine și aproximație”; „s-ar putea spune că e umbra vieții trăite, o umbră ascunsă în frumuseți grăite” (*Ce e poezia ?, Argeș*, nr. 6, 1966). Ceea ce pentru Platon înseamnă corespondența între idei și lumea umbrelor acestora, pentru Arghezi „umbra vieții trăite” reprezintă resurecția mitică prinsă în „frumuseți grăite”. O colaborare între inefabil și exprimabil.

Pentru a sublinia specificitatea poeziei, creatorul *Testamentului* recurge, se știe, la o disociere energică a acesteia de „genurile hibride”: epigrama, fabula, ba chiar și tragedia, și de cele mai multe ori o pune în antiteză cu proza, cu jurnalismul mai apăsător, cât și cu „orice copie după natură”. Poezia „e altceva”: „lacrimă a extra-subțierii sufletești”, „spirit durabil: de sinteză”, proza e „vers corupt”, frază comodă, „spirit vremelnice: de povestire”. În diatriba la *Ion* de Rebreanu intră, neîndoindu-se, și aceste „resentimente” față de proză. La fel defineau poezia, prin raportare la proză, Paul Valéry, André Breton, J. Cohen. Dar Arghezi vede „puritatea” poeziei într-un mod cu totul personal, cum ne vom convinge mai departe. Să reținem că

el nu a căzut în confuziile abatelui Bremond care a încălțit și mai mult un lucru atât de complicat cum e definiția poeziei. Cultul creației nu are, la poetul nostru, nici o legătură cu ocultismul.

Proveniența poeziei dintr-o pulsație a experienței apare destul de des și de ferm afirmată. Aici Arghezi se desparte de mulți poeți moderni, dar totodată se și pune în ton cu alții. Începutul „desprinderii” e anevoios. Ce e dar poezia? se întreabă iarăși poetul. „E ceva care nu e nimic. Poate că s-ar putea stabili *sensul* poeziei prin examinarea unei infinite serii de lucruri lipsite de poezie, dacă atari lucruri ar exista cu adevărat, căci în afară de literatură totul e poezie și poate deveni poezie și în literatură : atârnă! De ce atârnă? De personalitate” (*Poezia, Progresul social*, nr. 7, 1933). Interesant e aici acest regim al imaginarului poetic, care, nu presupune nicidecum o reificare a imaginii, ci o dinamizare a conștiinței care, în descrierea fenomenologică, este, înainte de toate, transcendentă (Sartre).

Apropo de „copilăria imaginilor”; poetul se vrea un *homo ludens*, liber de știința tiranică, un copil care trăiește în timpul mitic, paradisiac. „Întoarcerea” e o cale de a realiza intimitatea într-un spațiu enigmatic, fericit. Poetul descinde la izvoarele originare, creează, ca și demiurgul (*demiurgos onomaton*), într-o sublimă joacă, aspiră către frumusețea neostentativă, „virginală”, către calitatea primordială a lucrurilor, rebotezându-le: „Un om de sânge ia din pisc noroi. / Și zămislește marea lui fantomă / De reverie, umbră și aromă, / Și o pogoară vie printre noi.”

Tentația vârstei infantile - imagine arhetipală a deschiderii către mister - reprezintă una dintre cele mai evidente tendințe ale liricii moderne. Pentru poet totul e prilej de contemplație descătușată de servituți. „Ca să se facă înțeleși - scrie G. Călinescu -, poeții se joacă, făcând ca și nebunii gestul comunicării fără să comunice în fond nimic decât nevoia fundamentală a sufletului uman de a prinde sensul lumii” (*Principii de estetică*).

Se perpetuează, pare-se, mitul antic al „nebuliei” creatorului: *nullum magnum ingenium sine mixtura demenciae* (Mai recent: „Ah ! organele-s sfârmate și maestrul e nebun!”). „N-am făcut altceva nimic, m-am jucat”, afirmă Arghezi, paralel cu declarațiile despre cazna creației. Iată, într-o *Inscripție*: „Om în vârstă și târziu / Tot am învățat să scriu / Prins ca de-o copilărie, / Mâna s-a pornit să scrie.” Și în *Vânt de toamnă*: „Născut în mine, pruncul, rămâne-n mine prunc / Și sorcova luminii-n brațe i-o arunc.”

Semnul de recunoaștere a unui poet autentic, se zice, este capacitatea lui de a se mira. Inocență care aduce mulțumirea, minunarea, în afara explicațiilor strict logice. Jocul se insinuează în însăși creația universală, care este de o „divină naivitate”: „A vrut Dumnezeu să scrie / Și nici nu avea hârtie. / N-avea nici un fel de scule / Și nici litere destule, / C-un crâmpei de alfabet / Mergea scrisul foarte-nctet. // N-aș vrea nici atât să-1 supăr / Cât piperul de ienupăr, / Dar o să vă spui ceva: / Nici carte nu prea știa. / Orișice învățacel / Știa mult mai mult ca el. //

El, care făcuse toate, / Nu avea certificate. / Cătu-i Dumnezeu de mare / N-avea trei clase primare. / La citit sempiedică, / Nu știe-aritmetică. // Știe-atât: numai să facă. / la oleacă, pune-oleacă. / Face oameni și lumină / Din puțin scuipat cu tină / Și dintr-un aluat mai lung / Scoate luna ca din strung.” (*Abece*)

Refuzul artificializării, precum și credința în simplitate ca mod de negare a compromisului provoacă ideea că scrisul diminuează, distruge poeticul. De unde îndoielile, sfâșierile, impulsul renunțării. Dar nevoia de cântec este presantă și conduce către uneltele cele mai simple: „Sculele mele cântate / Le-aș zvârli vârtej în foc. / Vreau un singur pai, în loc / De cuvinte-nrucisate.” Dislocările și obscurizarea nu l-au putut cuceri pe Arghezi, poet al simplității și profunzimilor.

*

Ideea originalității apare ca o consecință a „conștiinței demiurgice”. Încă din 1904, Arghezi vedea că în poezia franceză mai recentă - cea a simbolismului - s-a impus imperativul noutății prin „aducătorii de libertate”. În 1922, combătând pe Iorga și pe „diverșii purici ai grădinii literare actuale”, el ia apărarea „poeziei noi”, precizând că „noutatea e o condiție ce se impune insului înainte de toate, necum să nu fie poruncită literaturii” (*„Literatura nouă”, Cugetul românesc*, nr. 4, 1922). Idealul de noutate, continuă poetul, e vechi de când lumea, și el singur justifică gestul creației - nu un „nou de clișee”, ci „un nou interior, un sâmbure de nou, aș zice un stil”. Simbolismul a eliberat poezia de fabulă, a amenințat „rigiditatea compoziției” și a anulat „formularul de rețete artistice”.

De nenumărate ori, Arghezi pledează pentru sentimentul radical, pentru răzvrătirea artistului „împotriva monotoniei” și pentru perpetua lui însetare „de lucru nerostit și nou”. Răzvrătirea - temă frecventă și în poezia și în poezia argheziană - este și o condiție a modernității. Dar pe poetul nostru un singur modernism îl interesează, după cum însuși mărturisește: cel care favorizează noutatea spirituală și expresivă. Poetul, în concepția sa, are neconținut în vedere începutul, construcția „pentru întâia oară”: „A scrie e a face din nou și într-alt fel tot ce fusese indiscutabil făcut și bine

făcut” (*Dintr-un foișor, Revista Fundațiilor Regale*, nr. 12, 1941). Poezia adevărată explodează formele consacrate și creează altele noi, în funcție de conținutul dinamic care dictează și, mai ales, în funcție de viziune. În *Rugă de seară*, acest postulat capătă o superioară expresie artistică: „Să-mi fie verbul limbă / De făcări ce distrug, / Trecând ca șerprii când se plimbă; / Cuvântul meu să fie plug / Ce fața solului o schimbă, / Lăsând în urma lui belșug. // O! dă-mi puterea să scufund / O lume vagă, lăncezândă. / Și să țâșnească-apoi, din fund, / O alta, limpede și blândă.”

Singularitatea poetului e mobilul care pune în mișcare sufletul lumii, redimensionează *spațiul* - un ideal de la începuturi, preluat și augmentat de romantici și devenit principiu fundamental în arta modernă. „Scrisul, născocit de oameni - mai adaugă Arghezi -, ca o zămislire a lumii din nou, are o putere egală cu aceea exprimată de geneză” (*Dintr-un foișor*). Creatorul nici nu poate să-și închipuie altfel destinul decât ca o supunere a realității sub puterea fanteziei. Așa se explică elogiul imaginației, acea facultate complexă care, după Baudelaire, include și sentimentul și gustul și intuiția intelectuală, Arghezi năzuiește să săvârșească actul reconstruirii în înțelegere cu oamenii și cu natura. Simplu și măreț, ca natura însăși, ca plugarul care „singuratic, duce către cer / Brazda pornită-n țară, de la vatră”.

Cum se observă, Arghezi pătrunde mai adânc înțelesurile originalității. Vorbind despre egoism în artă, el arăta, încă în faza când își urmărea „himeră” prin teritorii transcendente, că poezia „e individuală, dar pentru acest motiv e generală”. În ce fel? Prin conlucrarea cu arhetipurile și prin modul inițiativ de a ne angaja, sub puterea cuvintelor, în misterele lumii: „Din chiar clipita când a zis eu (poetul - *n.n.*) a înțeles pe toată lumea (și dacă n-a subînțeles-o, tot nu se schimbă premisa). Cu o poezie se întâmplă același lucru ca și cu o rugăciune; scrisă de un închinător ca pentru el, devenind publică o citește fiecare pentru el însuși, adică: o citeșc toți pentru toți” (*Vers și poezie*). Eul empiric pare a se dizolva, dar, pentru Arghezi, sensibilitatea inimii își păstrează drepturile legitime. Depersonalizarea se împlinește altfel decât la Poe și Baudelaire; nu printr-o funcție „extraumană”, ci tocmai printr-o alianță cu umanul. Analogia cu adepții impersonalității se poate face numai în ceea ce privește repudierea confesiunii și subiectivității egolare: „Solicitat astfel să mă scormonesc, am analizat și, ajutat de lene, am ajuns la încheierea că nici o amintire nu plătește cerneala cheltuită pentru a i se acorda relief. Intenția de a înjgheba ceva din prea puțin, s-a descompus. Obiecțiile nu erau lipsite de teme. Poate să intereseze faptul brut petrecut și ridicat din mormântul lui, numai pentru motivul că ar fi existat? Ar fi putut să nu fie, și între a fi ceva și a nu fi nici atât, în timp diferențierea se pierde” (*Dintr-un foișor*). Potrivit credinței că în eul poetic pulsează date elementare ale vieții, trăirea intențională solicită ancorarea individului în fluxurile existenței, cu scopul acumulării de experiență, prin însumare și din obligația participării la marea unitate a lumii. Eul legat de esențialitate, eul artistic, se îmbogățește infinit absorbind sevele lumii exterioare.

Thalia MUȘAT

Reviste literare ♦ Reviste literare ♦ Reviste literare ♦ Reviste literare ♦ Reviste literare

AXIOMA, nr. 4 (61) / 2005 menține standardul enciclopedic, cu multe texte esențiale, adesea colecționabile, în același timp cu păstrarea legăturii sincrone cu realitatea la zi. Ieronim Tătaru prezintă, în editorial, „Un precursor al avangardei artistice” - G. S. Ensor, pictor, litograf și scriitor belgian, dar glosează interesant și *În jurul romanului „Crăii de Curtea-Veche”*. O analiză lucidă a omului contemporan în lume face Viorel Cernica („Încredere, adevăruri, experti”), în vreme ce Mihai Apostol continuă serialul „Poezia astrelor”. Ion Bălu se află tot în interiorul operei lui Augustin Buzura, iar Andi Bălu ne dezvăluie „Modalități scenice în tragedia lui Shakespeare”. „Dostoievski și politica” este *textul și pretextul* lui C. Trandafir, cu bătaie transparentă spre actualitatea românească. Ion Stratan pune *La colț „Nabocov - Lectura prin voal”*, iar Ion Simaciu marchează cei 50 de ani scurși de la dispariția lui Albert Einstein. E. Toma semnează un interviu cu marea actriță Maia Morgenstern. Proza este oferită de Marian Ruscu („Întâlnire cu Mereu-niciunde”), Daniel Crăciun (fragment din romanul „Zile și nopți în Wanamotu”) și Aristeea Manoliu-Vorobchievici (un nou fragment din „Cronica Afgană”). La *Meridiane*, despre Alexandr Zinoviev - „Orwell în țara lui Dostoievski” de Fl. Dochia. Din nr. 5 (62) / 2005, în afară de bunele lucruri cu care ne-a obișnuit revista din Ploiești, alegem editorialul lui Ieronim Tătaru „Atracția artelor plastice” dedicat lui T. Argezi la 125 de ani de la naștere, „Repede spus: Eminescu întâiul în-chipuind intervalul”, „Adrian Marino și integrarea noastră europeană” de C. Trandafir, proza „Vioara de Valeria Tăicuțu, portretul lui Emile Verhaeren schițat de Raluca Slăniceanu, „Ordinul Templului. Luptând cu sabia în numele credinței (I)” de Codruț Constantinescu, toate textele din secțiunea *Religie*, „Afacerea Heidegger” (relația filosofului cu nazismul) la *Meridiane*.

NORD LITERAR, nr. 5 (24) / mai 2005 cu 16 pagini dense, în care Gheorghe Glodeanu scrie despre o nouă ediția a „Jurnalului fericirii”, Daniela Sitar-Tăut despre „Manualul de literatură didactică a poetului / panoplie a erosului?”. Mai reținem poezia lui Vasile Morar, dialogul inedit realizat de Gheorghe Pârja cu regretatul Adrian Marino în 1997, „Polifonia Nancy Huston” („o marginalitate cu semn inversat [...] identități multiple, moduri de a fi mereu *alta*”) de Dana Puiu.

TIMPUL, nr. 5 / mai 2005 dedică editorialul (Gabriela Gavril) temei «Despre „pășunism”, gândire localistă și strategii culturale». Cu plăcere citim dialogul Nicolae Coande - Andrei Codrescu intitulat „politețea omoară arta”. I. B. Lefter face „Retrospectiva unui secol nebun” și Laurențiu Ursu *analiza spectrală* a lui „Mircea Eliade: marele mistagog sau colosalul naiv?”. Radu Andriescu ne pune în temă cu „Optzecismul rusesc: *Metarealismul*”. Reconfortante (pentru că există și sunt atât de consistent-echidistant-subiective) *cronicile de tranziție*.

CRONICA, nr. 4 / aprilie 2005. Interesant cum, la Iași, apar atâtea reviste de cultură *diferite*, viața însăși a „târgului” fiind atât de bogată încât (mai) nimic nu se repetă. Rubricile din *Cronica* stau mărturie că într-ale artelor suntem „la zi”, europeni, fără a ne pierde identitatea. Din acest număr, reținem interviul cu „Jacques Tresscases: pentagrama justifică validitatea învățării esoterice” (Bogdan Mihai Mandache): „Călătorim într-o pădure de simboluri, căci simbolurile au fost modelate în cursul secolelor în interiorul unor simbolici diferite, sisteme închise și coerente...” De asemenea, toată secțiunea „*ut pictura poesis*”, paginile de poezie (*salonul literar* îi este dedicat lui Cassian Maria Spiridon), cele de religie, *generația '60* de Liliana Scărlătescu („IV. Între Nichita și modelul labişian”), *gândul și lumea* lui Valeriu Stancu („A l'ombres des érables en fleur”).

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, mai 2005. Cu noua echipă (plus cei reînțorși - Teodor Vărgolici, Romulus Căplescu), revista n-a pierdut din vioiciune, ba din contră. Bogdan-Alexandru Stănescu se așează bine în rubrică, începând a-și constitui un „timbru” personal, lipsit de prejudecăți și cu o viziune estetică limpede, solidă, argumentată, mai cu seamă dacă luăm seama la vicisitudinile cronicii hebdomadare. La fel, ne place să parcurgem „Calea poeziei” împreună cu Nina Vasile. Cum ne place că vin și Iolanda Malamen cu interviul său incisiv (la 17 mai, cu Vlad Ciobanu) ori Vianu Mureșan cu *eseurile*.

Tot în 17 mai, poeme de Cassian Maria Spiridon (după Constantin Abăluță, 3 mai, și înainte de Paul Vinicius, 24 mai).

ROMÂNIA LITERARĂ, mai 2005. În nr. 17, *lecturile la zi* sunt „Biblioteca roz a literaturii române” (Tudorel Urian), „Jules Verne pe înțeleșul ideologiilor” (Marius Chivu), „Kinderscenen” (Simona Vasilescu), iar cronica literară (Daniel Cristea-Enache) îl ia în atenție pe Ion Micea, cu *Proroca*. Ion Simuț scrie despre editarea „Bibliei de la 1688”, Mircea A. Diaconu despre „I. L. Caragiale. Variațiuni”. De reținut și *dialogul epistolar* între Ilie Constantin și Valeriu Cristea. Nr. 18 publică nominalizările la *Premiile de debut* ale României literare. Tudorel Urian introduce termenul „Optzecismul pârguit” scriind despre romanul lui Constantin Stan, *Gherda*. Andrei Codrescu (Marius Chivu) și Constantin Țoiu (Simona Vasilache) sunt în atenția altor cronici literare. Poeme de Traian T. Coșovei, din care se vede că optzeciștii de marcă sunt încă foarte puternici, la umbra lor lăsând, totuși să crească și alte flori, fie și plâpânde (încă). Daniel Cristea-Enache privește tot spre trecut (ul apropiat), acum (în două numere) în vizor fiind *Lumea în două zile* de George Bălăiță. Nr. 19 dedică două pagini pentru „O instituție demonizată - Uniunea Scriitorilor” (Alex Ștefănescu). Ion Simuț are în atenție personalitatea lui N. Steinhardt („Eseu romanțat asupra înblânzirii”, Editura Timpul, Iași, 2004). Nr. 20 publică deja premiile de debut pentru 2004-2005. D. Cristea-Enache vine spre Mircea Cărtărescu publicistul, alegând ce e mai bun, adică ceea ce merge „înspre literatură și secvențe prozastice decodate biografic”. Comparația cu Eugen Ionescu poate fi luată și ca laudă, și ca reproș, ceea ce ar putea fi un semnal, dar cu ce efect asupra literaturii cărtăresciene?

OGLINDA LITERARĂ, aprilie 2005, elegantă și consistentă, se deschide cu „Lista la români” de Magda Ursache. Mai remarcăm „Eminescu și Novalis” (Zoe Dumitrescu Bușulenga), „Bilet în circuit” de Ion Roșioru, Leo Butnaru continuă *atitudinile sale*, „Mai puțin de un geniu pe deceniu”, „Victor Eftimiu - Scrisori de la Ilarie Chendi”, un interviu cu Cristian Tabără. La *Eminesciana*, Ludmila Bârsan ia atitudine față de ieșirea bătărească a lui Călin Vlășie („Eminescu e idiotul național” spusese acesta în primul nr. din *Feed Back*), și se întoarce la lectura **poetului național**. Și noi. În nr. din mai 2005 continuă „Lista la români”, *mânie liberă* de Magda Ursache. Zoe Dumitrescu Bușulenga scrie despre Vasile Voiculescu, Magda Coșălniceanu face o „Introducere la predicile lui Emilian Cioran”, Theodor Codreanu constată că există „Vremea idiotilor” („idiotul cultural, fiind «Narcis» malign, își proiectează întotdeauna chipul său **istea de oaie creată** asupra celor din jurul lui”), referitor la aceeași ieșire al lui Vlășie. Începe publicarea unui text de Paul Goma: „Să învățăm de la evrei...?” În ambele numere, multă poezie, multă proză - continuă în foileton „Un securist de tranziție” de Gheorghe Neagu - , note de călătorie.

SALONUL LITERAR, nr. 56 / 2005 pune, prin intermediul lui Nicolae Dorel Trifu, întrebarea „Mai este actuală opera lui Eminescu, astăzi?” și continuă pe aceeași temă sub semnăturile lui Adrian Botez, Theodor Damian și Constantin Frosin. Proză de Marin Moscu, poezie de Valeria Manta-Tăicuțu și Grigore Grigore, eseuri de Eugen Evu (*Jurnal imediat*), Florin Paraschiv (*Reflecții la moartea fericită*), Ioan Sârbu (*Efectele cibernetice sociale*).

DOMINUS, aprilie 2005. Însemnările de scriitor ale lui Constantin Vremuleț se referă la tema „Ecologică” a vieții și au un farmec (și o morală) aparte. „Unde ne sunt cărturarii?” se întreabă Letiția Buruiană; chiar, unde? Poate prin bibliotecă, măcinați de boala dragostei de texte și alte boli... Foarte utilă intervenția lui Traian Anghel „Ce este World Wide Web?” pentru cei care încă mai depind exclusiv de hârtie, creion și... inevitabila (ireparabila) Poșta Română.

CONVORBIRI LITERARE, 5 / mai 2005. Continuă eseuul lui Cassian Maria Spiridon «ORIZONTURI DUBLE». Mirela Roznoveanu scrie despre «Civilizația romanului. O istorie a romanului de la *Ramayana* la *Don Quijote* (I)» Poezie de Adam Puslojic, **ION STRATAN**, Liviu Georgescu, Constantin Boboc, Tudor Vlad. Adrian ALUI GHEORGHE ne oferă fragmente din prefața cărții *Cuvântul mărturisitor. Dialog cu părintele Iustin Pârnu*, în curs de apariție.

Evul Mediu Le Goff

De multă vreme, Jacques Le Goff apără ideea unui „alt” Ev Mediu, ca să reluăm titlul unei lucrări din 1977: o perioadă în același timp apropiată și îndepărtată, pe care ne-o prezintă ca uimitor de vie, urmărind viața cotidiană și măsurând imaginarul. De curând, a apărut două cărți dedicate temei care-l obsedează de-o viață: *Héros & merveilles du Moyen Age* (Seuil) și *Héros du Moyen Age, le saint et le roi* (Quarto Gallimard), prilej pentru media literară franceză de a-l aborda iarăși, mai cu seamă că, dacă anul trecut părea să aibă „în șantier” trei volume, acum el însuși crede că acestea sunt ultimele cărți. (Nu vrea să-și scrie biografia: „Biografiile sunt făcute pentru a minți [...] e dezgustător, o biografie... înseamnă să te minți pe tine însuși...”). „Jacques vrăjitorul”, cum e numit în *Télérama*, a descoperit Evul Mediu grație literaturii. „Am citit, foarte tânăr fiind, *Ivanhoé*, romanul lui Walter Scott, cred că pasiunea de aici a pornit. [...] Mai târziu, am studiat personajul cavalerului Evului Mediu, și sunt sigur că *Ivanhoé* a continuat să existe în subconștientul meu.” Personajul care încarnează cel mai bine cavalerul îi pare autorului Robin des Bois, care a trăit, se pare, totuși, mai devreme, în secolul al XIII-lea, dar a devenit subiect (de legendă) abia după secolul al XV-lea. Tocmai aceasta este tema cărților de-acum: figurile mitice ale imaginarului medieval. „Am dorit să arăt că anumite figuri au cunoscut o viață foarte lungă și au reapărut, adesea transformându-se, în diverse perioade istorice. Evul Mediu s-a trezit, dacă pot spune așa, în două momente privilegiate: în epoca romantică - și *Ivanhoé* este un astfel de exemplu - și în secolul al XX-lea, mai cu seamă prin cinema.”

Evul Mediu a fost considerat multă vreme o epocă întunecată. Jacques Le Goff constată că în Renaștere a început să fie considerat astfel, apoi filosofii din secolul al XVIII-lea au vorbit despre această perioadă ca despre o epocă a moravurilor barbare și credințelor vulgare. „Gândiți-vă că i s-a dat principalului stil artistic al Evului Mediu numele «gotic», adică «barbar»! Umaniștii și filosofii n-au știut să găsească ceea ce era gândirea profundă a Evului Mediu, ceea ce numim azi valorile civilizației medievale”. A fost, într-adevăr, Evul Mediu întunecat? Jacques Le Goff nu împărtășește această părere. „Am vrut să povestesc ceea ce era Evul Mediu *al meu*”, spune el insistând pe posesiv, ca și cum Evul Mediu ar fi o afacere personală, înainte de a fi un obiect de studiu. „Acest Ev Mediu nu este nici o epocă sumbră, nici o epocă luminoasă. Nu trebuie să ne raportăm la trubaduri și la persecuții. Dumnezeu știe câte am auzit și câte citit în fiecare zi despre asta.” Timpul catedralelor, a lui Dante, a lui Boccaccio, a Romanului Rozelor și a Nibelungilor, timpul vitraliilor, frescelor și orfveriei, timpul marii polifonii medievale și al gânditorilor monastici se contrapune timpului violențelor și intoleranței.

Dar imaginarul medieval a devenit de interes pentru Le Goff abia la treizeci de ani de la prima lucrare despre Evul Mediu (1956 - piața și bancherii). Adică atunci când a înțeles că „nu poate fi înțeleasă o epocă și o civilizație fără a include literatura, arta și dreptul. [...] Analiza operelor literare, apoi a operelor de artă, ne furnizează o cheie indispensabilă” pentru înțelegerea istoriei. „Istoria imaginarului s-a impus în vremea noastră ca istorie a mentalităților și istorie a sensibilității. Imaginarul este o societate de lângă realitățile economice, sociale și juridice. Să luăm ca exemplu religia, foarte importantă în Evul Mediu, exista o viziune a lui Dumnezeu, o viziune a lui Christos, o viziune a Fecioarei, o viziune a sfinților, o viziune a paradisului, a viziune a lumii de dincolo... și toate aceste viziuni, care relevă imaginarul, sunt esențiale pentru a defini și înțelege religia Evului Mediu. Pentru a înțelege o epocă, trebuie să ne referim la felul în care bărbații și femeile gândesc, simt și visează.” Așadar, după Le Goff, operele de artă și operele literare sunt fundamentale. Economicul și socialul sunt „scheletul, osatura unei perioade, iar imaginarul este carnea.”

Imaginarul medieval era diferit de cel de azi. Frontiera între adevăr și iluzie era nesigură. „Omul Evului Mediu fonda adevărul pe un sens al realității foarte îndepărtat de al nostru și care, astăzi, ni s-ar părea incredibil. Licorna, de exemplu, exista cu adevărat, chiar dacă nimeni n-o văzuse niciodată. La fel, nu exista frontieră între *aici* și *dincolo*.”

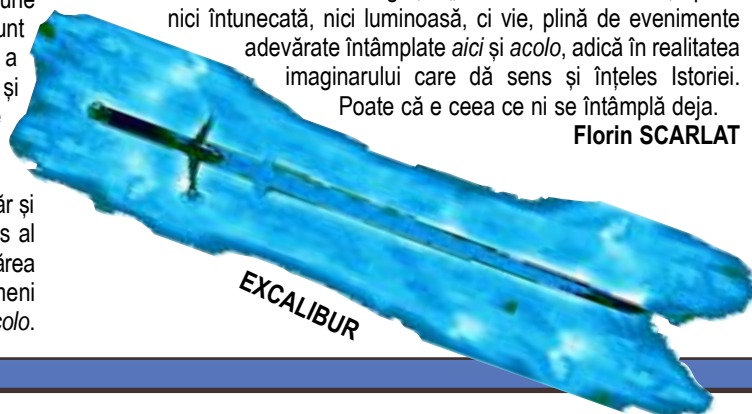

Realitatea lumii era un schimb continuu între *sus* și *jos*, între îngeri, demoni și oameni. Iată ce era adevărul pentru omul medieval; îngerii și demonii erau tot atât de adevărați ca și oamenii. Pur și simplu pentru că religia îi învăța și le arăta asta.” Dar îngerii și demonii nu apar în cărțile de care facem vorbire. Autorul ne spune că i-a exclus pentru că ei nu sunt eroi. „Ei apără sau agresează fără oprire oamenii, dar nu aparțin acestui ansamblu de ființe esențialmente umane care, chiar legendare și mitice, populează aceste lucrări.” La fel, nu au fost reținute ființele fantastice cu aparență umană, cum ar fi giganții și piticii. Este explicată diferența dintre minune și miracol - considerată și în epoca medievală - și de ce n-a fost luat în considerare ultimul. Mai ales că „nu caut deloc să prezint o viziune globală asupra imaginarului medieval, ci numai caracteristicile de-a lungul câtorva componente, notorii, ale ansamblului.” Și încă, să arate câteva reprezentări ale imaginarului medieval care au durat până astăzi și care și-au regăsit, în vremea noastră, o nouă viață, mai cu seamă datorită cinemaului. Pentru că „epoca noastră are nevoie de eroi, de imagini și de valori. Or, acelea născute în Evul Mediu corespund cel mai bine” cerințelor actuale. S-a mai întâmplat o asemenea nostalgie a Evului Mediu în timpul romantismului, dar nu mai căutăm azi ceea ce romanticii căutau să reînvie.

Jacques Le Goff așteaptă „de la viitor o mai bună cunoaștere a trecutului”, pentru că astfel „viitorul va face să apară din nou formidabila creativitate a Evului Mediu”. Desigur, a „Evului Mediu Le Goff”, epoca nici întunecată, nici luminoasă, ci vie, plină de evenimente adevărate întâmplare *aici* și *acolo*, adică în realitatea imaginarului care dă sens și înțeles istoriei.

Poate că e ceea ce ni se întâmplă deja.

Florin SCARLAT

EXCALIBUR